

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ: ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ, ΔΙΚΑΙΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ &
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ & ΔΙΚΑΙΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2019-2020

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της Γεωργίας Α. Παναγιωτοπούλου

A.M.: 7340012119018

*«Οι αστικές πτυχές της διεθνούς απαγωγής παιδιών υπό
το πρίσμα των πρόσφατων εξελίξεων
στο πεδίο του ευρωπαϊκού δικαίου»*

Επιβλέποντες:

- α) Χρ. Τσούκα
- β) Ε. Μουσταῖρα
- γ) Α. Γουργουρίνης

Αθήνα, 30/11/2020

Copyright © [Γεωργία Παναγιωτοπούλου]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....σελ. 1

A. ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Το Νομοθετικό Πλαίσιο για τις αστικές πτυχές της διεθνούς απαγωγής παιδιών

1. Η Διεθνής Σύμβαση της Χάγης του 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών	σελ.2
α. Πεδίο εφαρμογής	σελ.3
β. Προσωπικό πεδίο	σελ.3
γ. Υλικό πεδίο	σελ.4
δ. Τοπικό – Χρονικό πεδίο	σελ.5
ε. Δομή της Σύμβασης	σελ.5
2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε θέματα επιμέλειας των τέκνων και για την αποκατάσταση της επιμέλειάς τους.	σελ.6
3. Ο Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003 (Βρυξέλλες Ια)	σελ.7
4. Ο Κανονισμός (ΕΚ) 2019/1111.....	σελ.9

B. ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Παράμετροι της νομικής ρύθμισης των αστικών πτυχών της διεθνούς απαγωγής παιδιών.....σελ.10

1 Η παράνομη μετακίνηση και κατακράτηση του παιδιού	σελ.10
2. Γονική Μέριμνα και Επιμέλεια .	
α. Γονική Μέριμνα	σελ.12
β. Επιμέλεια.	σελ.14
γ. .Επικοινωνία	σελ.14
3. Η έννοια της συνήθους διαμονής του παιδιού κατά τη Σύμβαση της Χάγης, τον Κανονισμό 2201/2003 και το νέο Κανονισμό 2019/1111	σελ.16
4. Η επιστροφή του παιδιού	σελ.19
α. Η εφαρμοστέα διαδικασία και ο ρόλος των Κεντρικών Αρχών.....	σελ.20
β. Διαδικασία ταχείας διευθέτησης της διαφοράς	σελ.24
γ. Εξαιρέσεις από την επιστροφή του παιδιού	

i	Εξαιρέσεις που προβλέπονται από τη Σύμβαση της Χάγης	σελ.26
ii.	Εξαιρέσεις που προβλέπονται από τον Κανονισμό 2201/2003 και τον Κανονισμό 2019/1111.....	σελ.28
5.	Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού	σελ.30
6.	Αποφάσεις που διατάσσουν ή απορρίπτουν το αίτημα επιστροφής του παιδιού κατά το άρθρο 13 της Σύμβασης της Χάγης.....	σελ.32
α.	Γνωστοποίηση της απόφασης και πρόσκληση για υποβολή παρατηρήσεων	σελ.32
β.	Απόφαση που διατάσσει την επιστροφή του παιδιού σε συνέχεια απόφασης που απέρριψε την αίτηση επιστροφής του παιδιού	σελ.34
γ.	Αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων – Κατάργηση του exequatur.....	σελ.35
7.	Το συμφέρον του παιδιού	σελ.36
8.	Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής για θέματα απαγωγών	σελ.40
Γ. ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΣΚΕΨΕΙΣ		σελ.41
Βιβλιογραφία		σελ.43
Αρθρογραφία		σελ.44
Άλλες Πηγές.....		σελ.44
Νομολογία		σελ.45
Ιστοσελίδες.....		σελ.46

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Αρμ	Αρμενόπουλος (περιοδ.)
Βλ.	Βλέπε
ΔΕΕ / ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης / Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
Γνωμ	Γνωμοδότηση
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΕυρΔ	Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου (περιοδ.)
ΕισΝΑΚ	Εισαγωγικός Νόμος Αστικού Κώδικα
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη (περιοδ.)
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕφΑθ	Εφετείο Αθηνών
ΕφΔωδ	Εφετείο Δωδεκανήσου
ΕφΘες	Εφετείο Θεσσαλονίκης
ΕφΚερκ	Εφετείο Κερκύρας
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΜονΠρωτΑθ	Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΜονΠρωτΚαβ	Μονομελές Πρωτοδικείο Καβάλας
ΝοΒ	Νομικό Βήμα (περιοδ.)
ό.π.	όπως προηγουμένως
παρ. / περ. / στοιχ.	παράγραφος / περίπτωση /στοιχείο
Σελ.	Σελίδα
τ. / τευχ.	Τόμος / Τεύχος
υποσημ.	υποσημείωση
ΧΘΔ	Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων
CJEU	Court of Justice of the European Union (βλ. ΔΕΕ)
EC(t)HR	European Court of the Human Rights (βλ. ΕΔΔΑ)
HCCH	The Hague Conference on Private International Law
No.	number
vol.	volume

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο της διασυνοριακής απαγωγής ανηλίκων τέκνων, κατά κανόνα από τον ένα γονέα και σπανιότερα από μέλη της ευρύτερης οικογένειάς τους και η μεταφορά τους σε διαφορετική χώρα από αυτήν στην οποία βρίσκεται έως τότε η συνήθης διαμονή τους, αποτελεί μία πραγματικότητα, η οποία, τις τελευταίες δεκαετίες, έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις. Ασφαλώς, στην αύξηση του φαινομένου αυτού έχει συμβάλλει η δημιουργία διεθνών οικογενειών, με την τέλεση μεικτών γάμων και συμβιώσεων. Άνθρωποι με διαφορετικό κοινωνικό, μορφωτικό, πολιτιστικό και θρησκευτικό υπόβαθρο, καλούνται, σε περίπτωση διαζυγίου ή διακοπής της συμβίωσής τους να λάβουν σημαντικές αποφάσεις για ζητήματα που αφορούν την ανατροφή των τέκνων τους¹ συχνά όμως, αδυνατώντας να καταλήξουν σε κοινά αποδεκτές λύσεις, ο ένας γονέας καταφεύγει στην αρπαγή του τέκνου και την μεταφορά του στη χώρα καταγωγής ή προέλευσής του, προσβάλλοντας με απόλυτο τρόπο το δικαίωμα του άλλου γονέα, που έχει αναλάβει και ασκεί την επιμέλειά του αλλά και του ίδιου του τέκνου, το οποίο ξαφνικά στερείται τον γονέα με τον οποίο συμβιώνει και αποκόπτεται από το οικείο περιβάλλον του. Οι παράγοντες που συντελούν στην ύπαρξη του προβλήματος αυτού ποικίλλουν. Η διάσπαση της οικογενειακής ενότητας συνήθως οδηγεί σε διαμάχη για την επιμέλεια του παιδιού². Ο γονέας που δεν αναλαμβάνει την επιμέλεια, αισθάνεται αποκλεισμένος από τη ζωή του παιδιού του, χωρίς να έχει λόγο στα ζητήματα που αφορούν την ανατροφή του, ενώ η κακή σχέση με τον άλλο γονέα συχνά λειτουργεί υπονομευτικά και στο δικαίωμα της επικοινωνίας του με το τέκνο του. Επίσης λόγοι που ανάγονται στον ψυχικό κόσμο του γονέα, όπως ο φόβος για μία δικαστική απόφαση που θα του στερήσει την επιμέλεια του παιδιού, εξαιτίας της προνομιακής μεταχείρισης του άλλου γονέα από τα δικαστήρια της πατρίδας του,³ η άποψη ότι αυτός γνωρίζει καλύτερα το συμφέρον του παιδιού, η αντίληψη ότι ο άλλος γονέας είναι ανίκανος να ασκεί την επιμέλεια του παιδιού ή ακόμη και το αίσθημα ότι το παιδί είναι το τρόπαιο που κατάκτησε από τη μάχη του διαζυγίου αλλά και ένα μέσο για να πλήξει τον πρώην σύντροφό του, προσφέρουν το “άλλοθι” για να προχωρήσει στην παράνομη πράξη της απαγωγής. Αν σε όσα αναφέρθηκαν, προστεθεί και το αντικειμενικό γεγονός της ευχερούς και γρήγορης μετακίνησης των προσώπων από χώρα σε χώρα (ειδικά στον ευρωπαϊκό χώρο όπου οι μετακινήσεις πραγματοποιούνται χωρίς ιδιαίτερες διατυπώσεις), σε συνδυασμό με τον αργό ρυθμό απονομής της δικαιοσύνης που αρκετές φορές διευκολύνει την παγίωση μίας κατάστασης⁴ γίνονται πλέον αντιληπτοί οι λόγοι της εξάπλωσης του φαινομένου των διεθνών απαγωγών.

Τα στοιχεία που προαναφέρθηκαν, ήταν ικανά να ευαισθητοποιήσουν τη διεθνή κοινότητα πάνω στο σημαντικό αυτό ζήτημα. Η 13η σύνοδος της Συνδιάσκεψης της Χάγης, υποστήριξε την προετοιμασία ενός συμβατικού κειμένου για ένα πρόβλημα που ενέπλεκε χώρες σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης.⁵ Η Σύμβαση για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών, υιοθετήθηκε ομόφωνα από τα παρόντα κράτη κατά τη 14η σύνοδο της συνδιάσκεψης της Χάγης στις 25 Οκτωβρίου 1980 και υπογράφηκε αρχικά από τέσσερα κράτη – μέλη, μεταξύ των οποίων

¹ Γεωργουλέα Ν. σε Τσούκα Χ. (επιμ.) Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 335

² Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, Η διεθνής απαγωγή παιδιών κατά τη Σύμβαση της Χάγης του 1980, εκδ. Σάκκουλας, σελ.9

³ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ο.π. σελ 10

⁴ Δούμπη Ι., Καίρια ζητήματα ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου από την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης της Χάγης για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιού (Κυρωτικός Νόμος 2102/1992) Ελλ. Δικ/νη 1, 1998, σελ. 24-37

⁵ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ο.π σελ. 21

ήταν και η Ελλάδα.⁶ Σήμερα έχει κυρωθεί από μεγάλο αριθμό χωρών καθώς και από όλες τις χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης.⁷ Οι διαχρονικές διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης συμπληρώνονται από τον Κανονισμό (ΕΚ) 2201/2003 (Βρυξέλλες Ια) και ήδη από τον Κανονισμό (ΕΚ) 2019/1111, ο οποίος πρόκειται να αντικαταστήσει τον προηγούμενο⁸ συμπεριλαμβάνοντας αυτοτελείς ρυθμίσεις για τις περιπτώσεις διεθνούς απαγωγής παιδιών, οι οποίες υπερισχύουν των κανόνων της Σύμβασης στις απαγωγές που συντελούνται εντός εδάφους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η σύμβαση της Χάγης του 1980 και ο Κανονισμός έχουν ως κοινό στόχο την αποτροπή της απαγωγής παιδιών από τους γονείς μεταξύ κρατών μελών. Εάν, ωστόσο, αυτό συμβεί, τόσο η Σύμβαση όσο και ο Κανονισμός αποσκοπούν στο να διασφαλιστεί η άμεση επιστροφή του παιδιού στο κράτος μέλος προέλευσης. Για τους σκοπούς της Σύμβασης και του Κανονισμού, η απαγωγή παιδιού καλύπτει τόσο την παράνομη μετακίνηση όσο και την παράνομη κατακράτηση παιδιού.⁹ Πάντως η προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού αποτελεί κοινό στόχο, με άμεσες ή έμμεσες αναφορές και άλλων διεθνών συμβατικών κειμένων, από το περιεχόμενο των οποίων αναδύονται βασικές θεμελιώδεις αρχές που συμπληρώνουν αποτελεσματικά τα ανωτέρω νομοθετικά κείμενα. Πρόκειται για 1) την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του 1980 για την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε θέματα επιμέλειας των τέκνων και για την αποκατάσταση της επιμέλειάς τους, 2) την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) του 1950, σε αντιστοιχία με το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, 3) τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του 1989 και 4) τη Διεθνή Σύμβαση της Χάγης του 1996 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση, την εκτέλεση και τη συνεργασία ως προς τη γονική ευθύνη και τα μέτρα προστασίας του παιδιού.¹⁰ Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, η οποία θα ανιχνεύσει τις αστικές πτυχές της διεθνούς απαγωγής των παιδιών υπό το πρίσμα των νομοθετικών εξελίξεων στο ευρωπαϊκό δίκαιο, θα επιχειρηθεί μία σύντομη επισκόπηση αυτών των νομοθετικών κειμένων με ιδιαίτερη αναφορά στην αλληλεπίδρασή τους με τα βασικά νομοθετήματα της Σύμβασης της Χάγης του 1980 και των Κανονισμών (ΕΚ) 2201/2003 και (ΕΚ) 2019/1111.

A. ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Το Νομοθετικό Πλαίσιο για τις αστικές πτυχές της διεθνούς απαγωγής παιδιών.

1. Η Διεθνής Σύμβαση της Χάγης του 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών.

Στις προηγούμενες παραγράφους έγινε επιγραμματική αναφορά στα βασικά νομοθετικά εργαλεία με τα οποία επιδιώκεται η εξυπηρέτηση της ομαλής διαβίωσης και ανάπτυξης των ανηλίκων σε διεθνές επίπεδο. Εξέχουσα θέση ανάμεσα στα νομοθετήματα αυτά κατέχει η Διεθνής Σύμβαση της Χάγης για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών. Πρόκειται

⁶ Η Σύμβαση της Χάγης (1980) κυρώθηκε στην Ελλάδα με το Ν.2102/1992. Τα υπόλοιπα κράτη που υπέγραψαν τη Σύμβαση ήταν ο Καναδάς, η Γαλλία και η Ελβετία, βλ. Γραμματική – Αλεξίου Α.ο.π σελ 21 και Perez -Vera E, Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention, σελ. 426.

⁷ Στο σύνδεσμο http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=24#nonmem παρέχονται πληροφορίες για τα κράτη που έχουν κυρώσει τη Σύμβαση της Χάγης 1980.

⁸ Ο Κανονισμός (ΕΚ)2019/1111 θα αρχίζει να εφαρμόζεται από την 1η Αυγούστου 2022, εκτός από τα άρθρα 92, 93 και 101 που εφαρμόζονται από τις 22 Ιουλίου 2019.

⁹ Άρθρο 22 του Κανονισμού (ΕΚ) 2019/1111 και άρθρα 3,4 και 5 της Σύμβασης.

¹⁰ Η Σύμβαση της Χάγης (1996) κυρώθηκε στην Ελλάδα με το Ν. 4020/2011.

για ένα συμβατικό κείμενο, που δεν έχει όμοιό του ανάμεσα στις υπόλοιπες Συμβάσεις της Χάγης¹¹ Ο επιδιωκόμενος σκοπός της, όπως αυτός προκύπτει από το άρθρο 1, είναι η διασφάλιση αφενός της άμεσης επιστροφής των παιδιών που μετακινήθηκαν ή κατακρατήθηκαν παράνομα σε ένα από τα Συμβαλλόμενα Κράτη και αφετέρου του σεβασμού από τα Συμβαλλόμενα Κράτη, των δικαιωμάτων επιμέλειας και επικοινωνίας που υφίστανται κατά το δίκαιο ενός από αυτά.¹² Από την απλή επισκόπηση των διατάξεών της προκύπτει ότι κινητήριος μοχλός της Σύμβασης είναι η λειτουργία του συστήματος διεθνούς, στενής συνεργασίας μεταξύ των δικαστικών και διοικητικών αρχών των συμβαλλόμενων Κρατών, με σκοπό τόσο την πρόληψη των διεθνών απαγωγών παιδιών (συνήθως από τον ένα γονέα) όσο και την καταστολή τους με ταχείες διαδικασίες. Ακριβώς για το λόγο αυτό, επιτρέπει στα συμβαλλόμενα μέρη να προβούν μεταξύ τους σε συμφωνίες που παρεκκλίνουν από τις οικείες προβλέψεις της Σχάγης “προς το σκοπό να μειώσουν τους περιορισμούς στους οποίους μπορεί να υπόκειται η επιστροφή του παιδιού”¹³ Η Σύμβαση στην πραγματικότητα αντανάκλα έναν συμβιβασμό μεταξύ δύο αντιτιθέμενων απόψεων, οι οποίες διατυπώθηκαν κατά τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψή της. Κατά τη μία άποψη, επιδιώκει να αποκαταστήσει την πραγματική κατάσταση που διαταράχθηκε με την απαγωγή ή την παράνομη κατακράτηση, χωρίς να εξετάζει τη νομική διάσταση της σχέσης μεταξύ των γονέων και του παιδιού – για το λόγο αυτό δεν ενδιαφέρεται για την επίλυση του ζητήματος επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου στην επιμέλεια των παιδιών εφόσον δεν επιδιώκει να ρυθμίσει οριστικά το θέμα¹⁴ ενώ η δεύτερη άποψη που προτάθηκε, θέτει ως πρόκριμα για την εφαρμογή της Σύμβασης την ύπαρξη του δικαιώματος επιμέλειας, το οποίο προσδίδει νομικό περιεχόμενο σε μία κατάσταση που μεταβλήθηκε από πράξεις, οι οποίες αποκλείονται από το δικαίωμα αυτό.¹⁵

α. Πεδίο Εφαρμογής

Η οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής (προσωπικό, υλικό, τοπικό και χρονικό) της Σύμβασης της Χάγης, είναι απαραίτητη για την κατανόηση του σκοπού της και για την αποτελεσματική εφαρμογή της στα πρόσωπα και στις περιπτώσεις που καλύπτονται από τις διατάξεις της.

β. Προσωπικό Πεδίο

Η σύμβαση της Χάγης εφαρμόζεται (*ratione personae*) για κάθε παιδί, ηλικίας έως 16 ετών, το οποίο είχε τη συνήθη διαμονή του σε Συμβαλλόμενο Κράτος Μέλος αμέσως πριν από την προσβολή των δικαιωμάτων επιμέλειας και επικοινωνίας.¹⁶ Οι παραπάνω δύο προϋποθέσεις οριοθετούν το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης, η οποία ενεργοποιείται όταν το φυσικό πρόσωπο, το οποίο δεν ασκεί την επιμέλεια του παιδιού, το απομακρύνει παράνομα από τον τόπο της συνήθους διαμονής του, ή το κατακρατεί, σε άλλη χώρα, εμποδίζοντας την επιστροφή του στον τόπο της συνήθους διαμονής του. Αναφορικά με το ηλικιακό κριτήριο, το χρονικό όριο των 16

¹¹ Γραμματικάκη-Αλεξίου Α, ο.π. σελ. 53

¹² Γεωργουλέα Ν. σε Τσούκα Χ, ο.π, σελ. 337

¹³ Άρθρο 36 της Σύμβασης της Χάγης

¹⁴ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ο.π σε. 54

¹⁵ Perez -Vera E, Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention, Publ. 1982, σελ. 428

¹⁶ Άρθρο 4 της Σύμβασης της Χάγης.

ετών έτυχε γενικής αποδοχής από τους εκπροσώπους των χωρών μελών στη Συνδιάσκεψη της Χάγης με το σκεπτικό ότι ένα πρόσωπο το οποίο έχει υπερβεί το 16ο έτος της ηλικίας του, έχει προσωπική άποψη για τον τόπο της διαμονής του και τα πρόσωπα που το φροντίζουν, η οποία δεν μπορεί να αγνοηθεί από τον ένα ή και τους δύο γονείς του ή από μία δικαστική ή διοικητική αρχή.¹⁷ Πάντως η διατύπωση του τελευταίου εδαφίου του άρθρου 4 της ΣΧάγης, σύμφωνα με το οποίο “ Η εφαρμογή της Σύμβασης παύει όταν το παιδί αποκτήσει την ηλικία των 16 ετών” δημιουργεί αμφιβολία ως προς το εάν το 16ο έτος αποτελεί όριο στην περίπτωση του χρόνου παραβίασης των δικαιωμάτων επιμέλειας, της έναρξης των δικαστικών ή άλλων ενεργειών που προβλέπει η Σύμβαση ή οποιουδήποτε άλλου σταδίου της υπόθεσης, όταν το παιδί φτάσει σε αυτήν την ηλικία. Οι προπαρασκευαστικές εργασίες της σύμβασης καθιστούν φανερό ότι επικράτησε η αυστηρότερη άποψη, σύμφωνα με την οποία μετά τη συμπλήρωση του 16ου έτους της ηλικίας του παιδιού, αποκλείεται η εφαρμογή των διατάξεών της.¹⁸ Ως προς τη δεύτερη προϋπόθεση της συνήθους διαμονής, δεν προβλέπεται ορισμός της στη Σύμβαση, όπως άλλωστε και στους προς εξέταση Κανονισμούς. Το ΔΕΚ (νυν ΔΕΕ) μέσα από τη νομολογία του¹⁹ έχει διαπλάσει την έννοια της συνήθους διαμονής, προσδιορίζοντας μεταξύ άλλων, ως παράγοντες από τους οποίους μπορεί να συναχθεί αυτή, την ενσωμάτωση του παιδιού σε ένα κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον, λαμβάνοντας υπόψη στοιχεία, όπως η διάρκεια της διαμονής σε ένα μέρος, οι συνθήκες και ο λόγος διαμονής, οι γλωσσικές γνώσεις που αποκτά κατά την διαμονή του σε ένα μέρος, οι σπουδές που λαμβάνει και η δημιουργία κοινωνικών και φιλικών σχέσεων.²⁰

γ. Υλικό Πεδίο

Το υλικό πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης (*ratione materie*) οριοθετείται στο άρθρο 3 και θέτει δύο προϋποθέσεις για τον χαρακτηρισμό της μετακίνησης ή της κατακράτησης παιδιού ως παράνομης και κατ'έπекταση για την ενεργοποίηση του μηχανισμού της Σύμβασης. Καταρχήν, η μετακίνηση ή η κατακράτηση πρέπει να έγιναν κατά παραβίαση δικαιώματος επιμέλειας, αναγνωρισμένου σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή άλλη οργάνωση, είτε αποκλειστικά είτε από κοινού με άλλους, από το δίκαιο του κράτους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από τη μετακίνηση ή την κατακράτησή του (περ.α) και δεύτερον το δικαίωμα αυτό πρέπει να ησκειτο πραγματικά, αποκλειστικά ή από κοινού με άλλους, κατά το χρόνο της μετακίνησης ή της κατακράτησης ή θα είχε ασκηθεί κατ'αυτόν τον τρόπο εάν δεν είχαν επισυμβεί τα γεγονότα αυτά (περ.β εδ.α). Συνεπώς, σε περίπτωση που ο γονέας δεν έχει την επιμέλεια, δεν μπορεί να γίνει λόγος για απαγωγή, ενώ δεν καλύπτεται και η περίπτωση της νόμιμης μετακίνησης του παιδιού.²¹ Ευνόητο είναι ότι με την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση παιδιού προσβάλλεται και το δικαίωμα της επικοινωνίας του γονέα με τον οποίο δεν συμβιώνει το παιδί ή άλλου στενού συγγενή στον οποίο παρέχεται το δικαίωμα αυτό, όταν η ενέργεια αυτή (απαγωγή) γίνεται από τον γονέα που έχει την επιμέλεια του παιδιού και επιδιώκει με αυτόν τον τρόπο τη ματαίωση της φυσικής επαφής του παιδιού με τον δικαιούχο

¹⁷ Perez -Vera E, ο.π σελ. 450

¹⁸ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ό. π. σελ. 69, 70

¹⁹ Υπόθεση C-523/07, C-497/2010 PPU Mercedi, C-111/2017 PPU OL κατά PQ (σκ. 45) για τη συνήθη διαμονή βρέφους).

²⁰ Γεωργουλέα Ν σε Τσούκα Χ. ο.π σελ. 306, 307

²¹ Η περίπτωση αυτή καλύπτεται από τον Κανονισμό 2201/2003 στο άρθρο 9 και από τον Κανονισμό 2019/1111 στο άρθρο 8 σε ότι αφορά την προσβολή του δικαιώματος επικοινωνίας.

επικοινωνίας. Απόρροια της άσκησης της επιμέλειας είναι η δυνατότητα του φορέα του δικαιώματος αυτού να καθορίσει τον τόπο διαμονής του τέκνου, ακόμα και αν αυτός βρίσκεται στην αλλοδαπή. Παράλληλα, ο έτερος γονέας δεν δύναται, κατ' αρχήν, να ζητήσει την απαγόρευση απομάκρυνσης του τέκνου.

δ. Τοπικό – Χρονικό Πεδίο

Το τοπικό πεδίο (*ratione loci*) εφαρμογής της Σύμβασης οριοθετείται, στα άρθρα 39 και 40, στις παράνομες μετακινήσεις και κατακρατήσεις από το έδαφος ενός Συμβαλλομένου κράτους στο έδαφος ενός άλλου Συμβαλλομένου κράτους και υποστηρίζεται από ένα κεντρικό άξονα που είναι η συνεργασία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών μέσω της ίδρυσης και λειτουργίας Κεντρικών Αρχών, με στόχο τόσο την πρόληψη όσο και την καταστολή του φαινομένου των διεθνών απαγωγών. Στο πεδίο της Σύμβασης δεν εντάσσονται οι απαγωγές από τη μία ομόσπονδη πολιτεία σε άλλη (π.χ. ΗΠΑ), ούτε και από το ένα σημείο της χώρας σε άλλο, το οποίο μπορεί να βρίσκεται σε άλλη γεωγραφική περιοχή, ακόμα και ήπειρο. Επιπλέον, σε περίπτωση που η μετακίνηση ή η κατακράτηση του παιδιού γίνεται από ένα κράτος μέλος της ΕΕ σε άλλο, ταυτόχρονη εφαρμογή με τη Σύμβαση, στην οποία είναι συμβαλλόμενα όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, έχει και ο Κανονισμός 2201/2003 (Βρυξέλλες Ια) και μετά τη θέση του σε ισχύ ο νέος Κανονισμός 2019/1111, ο οποίος πάντως δεν εφαρμόζεται όταν η παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση γίνεται από ένα συμβαλλόμενο κράτος σε άλλο συμβαλλόμενο κράτος, εκ των οποίων κανένα δεν είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το χρονικό πεδίο εφαρμογής (*ratione temporis*) της Σύμβασης, περιορίζεται στις απαγωγές που διαπράχθηκαν μετά την έναρξη ισχύος της σε κάθε συμβαλλόμενο Κράτος.²²

ε. Δομή της Σύμβασης

Η Σύμβαση, η οποία περιλαμβάνει 45 άρθρα, απαρτίζεται από το Προοίμιο και από έξι ενότητες. Η πρώτη ενότητα, με τίτλο “Πεδίο Εφαρμογής της Σύμβασης”, περιλαμβάνει τα άρθρα 1 έως 5 και αφορά το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, η δεύτερη ενότητα, με τίτλο “Κεντρικές Αρχές” στα άρθρα 6 και 7 αναφέρεται στη συγκρότηση και τα καθήκοντα των Κεντρικών Αρχών κάθε συμβαλλομένου κράτους, μέσω της συνεργασίας των οποίων, υλοποιούνται οι στόχοι της Σύμβασης, η τρίτη ενότητα, με τίτλο “Η επιστροφή του παιδιού” περιλαμβάνει 13 άρθρα (8 έως 20) και αναφέρεται στα ζητήματα επιστροφής του παιδιού. Ειδικότερα, το άρθρο 8 αφορά τον τρόπο υποβολής και το περιεχόμενο της αίτησης προς την Κεντρική Αρχή, τα άρθρα 9 έως 12 αναφέρονται στην διαδικασία που ακολουθείται για την επίτευξη της επιστροφής του παιδιού, ενώ τα άρθρα 13 και 19 αφορούν τις εξαιρέσεις από τον γενικό κανόνα της επιστροφής του παιδιού²³ η τέταρτη ενότητα καλύπτει με ένα μόνο άρθρο (21) το ζήτημα της επικοινωνίας και της διασφάλισής του μέσω των Κεντρικών Αρχών, η πέμπτη ενότητα περιλαμβάνει στα άρθρα 22 έως 36 τις γενικές διατάξεις της σύμβασης και η έκτη ενότητα περιλαμβάνει στα άρθρα 37 έως 45 τις τελικές διατάξεις της σύμβασης. Στο τέλος της Σύμβασης παρατίθεται μία Σύσταση που περιέχει ένα υπόδειγμα αίτησης για την επιστροφή του παιδιού. Η Σύσταση αυτή δεν αποτελεί παράρτημα της σύμβασης και δε δεσμεύει τις συμβαλλόμενες πολιτείες, οι οποίες μπορεί και να μην την λάβουν υπόψη, αλλά η

²² Άρθρο 35 παρ.1 της Σύμβασης.

²³ Perez – Vera, ο.π. σελ. 440

χρησιμοποίησή της βοηθά στην επιτάχυνση της διαδικασίας.²⁴ Ο λόγος για τον οποίο το υπόδειγμα δεν αποτελεί παράρτημα της Σύμβασης, είναι ότι τυχόν μεταγενέστερη τροποποίηση του περιεχομένου του θα πρέπει να γίνει σύμφωνα με τα άρθρα 39 και 40 της σύμβασης της Βιέννης για το δίκαιο των συνθηκών του 1939, γεγονός το οποίο θα απαιτούσε τη συναίνεση των συμβαλλομένων μερών.²⁵ Ολοκληρώνοντας την ενότητα που αναφέρεται στη δομή της Σύμβασης, πρέπει να επισημανθεί ότι αποτελεί πάγια παράδοση της Συνδιάσκεψης της Χάγης, να αποφεύγονται οι ορισμοί στα κείμενά της – το ίδιο παρατηρείται και στη Σύμβαση του 1980 – προκειμένου οι διατάξεις της να απολαμβάνουν γενικότερης αποδοχής από τα συμβαλλόμενα κράτη, περιλαμβάνοντας περισσότερες περιπτώσεις στο πεδίο εφαρμογής τους.

2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Αναγνώριση και Εκτέλεση Αποφάσεων σε θέματα επιμέλειας των τέκνων και για την αποκατάσταση της επιμέλειάς τους (1980).

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε θέματα επιμέλειας των τέκνων και για την αποκατάσταση της επιμέλειάς τους (European Convention on Recognition and Enforcement of Decisions concerning Custody of Children and on Restoration of Custody of Children), που θεσπίστηκε το 1980 από το Συμβούλιο της Ευρώπης,²⁶ επιδιώκει τα ίδια αποτελέσματα με τη Σύμβαση της Χάγης του 1980. Αποτελείται από 30 άρθρα (προοίμιο και 6 ενότητες) και αφορά παιδιά μικρότερα των 16 ετών, τα οποία δεν έχουν το δικαίωμα να ορίζουν τα ίδια τον τόπο διαμονής τους, κατά το δίκαιο αυτού του τόπου ή της ιθαγένειάς τους ή του Κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση.²⁷ Όπως και η σύμβαση της Χάγης, ορίζει ότι τα κράτη μέλη πρέπει να ορίσουν Κεντρική Αρχή, που θα ασκεί τις λειτουργίες που προβλέπονται από τη Σύμβαση²⁸ και επιτάσσει την επιμελή συνεργασία μεταξύ των Κεντρικών Αρχών των συμβαλλόμενων κρατών.²⁹ Ωστόσο η μέθοδος που ακολουθεί διαφέρει, αφού προϋποθέτει την ύπαρξη δικαστικής απόφασης στο Κράτος προέλευσης, που ρυθμίζει τα σχετικά με την επιμέλεια και το δικαίωμα επικοινωνίας με το παιδί, η οποία να είναι εκτελεστή και επίσης αυτή να παραβιάζεται από τον απαγωγέα. Οι προστατευτικές διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης ενεργοποιούνται επίσης στην περίπτωση της μη επιστροφής του παιδιού μετά το χρόνο επικοινωνίας καθώς και στην περίπτωση της μετακίνησης που κηρύσσεται μεταγενέστερα ως παράνομη, σύμφωνα με το άρθρο 12 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης, όταν δηλαδή δεν υπάρχει, αρχικά, εκτελεστή απόφαση σχετικά με τη ρύθμιση της επιμέλειάς του και το παιδί μετακινείται χωρίς περιορισμούς, αλλά στη συνέχεια, εκδίδεται, κατόπιν αίτησης του ενδιαφερομένου, σχετική απόφαση.³⁰ Η πολιτεία από την οποία ζητείται, εντός διαστήματος έξι μηνών από την μετακίνηση, η αναγνώριση και εκτέλεση μπορεί να την αρνηθεί επικαλούμενη έναν από τους λόγους άρνησης που προβλέπονται στο άρθρο 9 και συγκεκριμένα α) αν πρόκειται για απόφαση που εκδόθηκε ερήμην του εναγομένου ή του νόμιμου αντιπρόσωπου και το εισαγωγικό έγγραφο της δίκης ή ένα ισοδύναμο έγγραφο δεν γνωστοποιήθηκε ή δεν επιδόθηκε στον εναγόμενο νομίμως και εγκαίρως ώστε να μπορέσει να υπερασπισθεί τον εαυτό του. Εν τούτοις, η έλλειψη γνωστοποίησης ή επίδοσης δεν αποτελεί λόγο απόκρουσης της αναγνώρισης ή της εκτέλεσης,

²⁴ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ο.π. σελ. 59

²⁵ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ο.π σελ. 61

²⁶ Η Σύμβαση έχει κυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ και στην Ελλάδα με το Ν.2104/1992

²⁷ Άρθρο 1 στοιχ. α της Ευρωπαϊκής Σύμβασης

²⁸ Άρθρο 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης

²⁹ Άρθρο 3 παρ.1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης.

³⁰ Γεωργουλέα Ν. σε Τσούκα Χ, ο.π σελ. 350

όταν η γνωστοποίηση ή η επίδοση δεν πραγματοποιήθηκε επειδή ο εναγόμενος απέκρυψε το μέρος όπου βρίσκεται από το πρόσωπο που άσκησε την αγωγή στο Κράτος έκδοσης της απόφασης, β) αν πρόκειται για απόφαση που εκδόθηκε ερήμην του εναγομένου ή του νόμιμου αντιπροσώπου του και η δικαιοδοσία της αρχής που την εξέδωσε δεν βασίζεται: ι. στη συνήθη διαμονή του εναγομένου, ή ιι. στην τελευταία κοινή και συνήθη διαμονή των γονέων του τέκνου, εφόσον ο ένας τουλάχιστον διαμένει ακόμη εκεί συνήθως, ή ιιι. στη συνήθη διαμονή του τέκνου και γ) αν η απόφαση είναι ασυμβίβαστη με απόφαση σχετική με την επιμέλεια, που έγινε εκτελεστή στο Κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση πριν από τη μετακίνηση του τέκνου, εκτός αν το τέκνο είχε τη συνήθη διαμονή του στο έδαφος του αιτούντος Κράτους κατά το έτος που προηγήθηκε της μετακίνησης. Εκτός από τους παραπάνω τυπικούς λόγους, η αίτηση μπορεί να απορριφθεί από την αρχή ενώπιον της οποίας υποβλήθηκε και για ουσιαστικότερους λόγους,³¹ όπως στην περίπτωση που η επικαλούμενη απόφαση είναι καταφανώς ασυμβίβαστη με τις θεμελιώδεις αρχές του οικογενειακού δικαίου του Κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση, ή εάν επήλθε μεταβολή των συνθηκών με συνέπεια η απόφαση να καθίσταται αντιθετη προς το συμφέρον του παιδιού, ή όταν διαπιστώνεται ασθενής σύνδεσμος του παιδιού με το κράτος εκδόσεως της απόφασης ή όταν απόφαση είναι ασυμβίβαστη με απόφαση που εκδόθηκε στο Κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση ή είναι εκτελεστή σε αυτό, έχοντας εκδοθεί σε τρίτο κράτος ύστερα από διαδικασία, που είχε αρχίσει πριν από την υποβολή της αίτησης αναγνώρισης ή εκτέλεσης και εφόσον η απόκρουση είναι σύμφωνη προς το συμφέρον του τέκνου. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις λαμβάνεται υπόψη η γνώμη του παιδιού, εφόσον έχει την απαιτούμενη ωριμότητα και ικανότητα κρίσης. Μολονότι, όπως αναφέρθηκε και τα δύο συμβατικά κείμενα, αποβλέπουν στην επίτευξη του ίδιου αντικειμενικού σκοπού, εντούτοις στην πράξη έχει αποδειχθεί ότι ευρύτερης αποδοχής τυγχάνει η Σύμβασης της Χάγης του 1980, γεγονός που δικαιολογείται από το ότι είναι ανοιχτή σε απεριόριστο αριθμό πολιτειών, ενώ η Ευρωπαϊκή Σύμβαση μόνο στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης (αν και ύστερα από πρόσκληση της Επιτροπής των Υπουργών και την ύπαρξη ορισμένων προϋποθέσεων, μπορούν να προσχωρήσουν σε αυτά και άλλα τρίτα κράτη).³²

3. Ο Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003 (Βρυξέλλες Ια).

Η Σύμβαση της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών («Σύμβαση της Χάγης του 1980») έχει επικυρωθεί απ' όλα τα κράτη μέλη και συνεχίζει να εφαρμόζεται στις σχέσεις μεταξύ των κρατών μελών σε υποθέσεις απαγωγής παιδιών. Ωστόσο οι διατάξεις της Σύμβασης συμπληρώνονται με ορισμένες διατάξεις του Κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003.³³ Ο Κανονισμός ρυθμίζει τη διαδικασία της δικαστικής συνεργασίας εντός των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναφορικά με γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, με τις διατάξεις του να υποδεικνύουν το εφαρμοζόμενο κάθε φορά δικονομικό δίκαιο στις εκδικαζόμενες διαφορές και αναγνωρίζει, ήδη από το Προοίμιό του, τη σημασία των υποθέσεων διεθνούς απαγωγής και τη συμβολή της Σύμβασης της Χάγης στην

³¹ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α. σε Γραμματικάκη – Αλεξίου/ Παπασιώπη – Πασιά/Βασιλακάκη, *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλα 2017, σελ. 288, 289.

³² Γραμματικάκη – Αλεξίου Α. σε Γραμματικάκη – Αλεξίου/ Παπασιώπη – Πασιά/Βασιλακάκη, *ο.π* σελ. 289, βλ. και Γεωργουλέα Ν σε Τσούκα Χ, *ο.π* σελ. 352.

³³ Ο Κανονισμός 2201/2003, ο οποίος κατήγγησε τον Κανονισμό 1347/2000, εφαρμόζεται σε όλες τις χώρες της ΕΕ Ευρωπαϊκής Ένωσης (εκτός της Δανίας) και άρχισε να ισχύει από 1η Μαρτίου 2005.

άμεση αντιμετώπιση των καταστάσεων αυτών.³⁴ Επίσης η αναγνώριση αυτή προκύπτει ρητά και από τη διατύπωση της διάταξης του άρθρου 62 παρ.2, σύμφωνα με την οποία οι ρυθμίσεις τη Σύμβασης παράγουν έννομα αποτελέσματα μεταξύ όσων κρατών είναι συμβεβλημένα σε αυτήν. Ωστόσο στο άρθρο 60 περ.ε, ο Κανονισμός προβάλλει την εδαφική υπεροχή του έναντι της Σύμβασης της Χάγης, καθώς προβλέπει ότι σε θέματα ρυθμιζόμενα και από τα δύο κείμενα εντός των ευρωπαϊκών χωρών υπερισχύουν οι προβλέψεις του Κανονισμού. Σημαντική καινοτομία του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, έναντι του προκατόχου του Κανονισμού 1347/2000, είναι η αποσύνδεση της προστασίας των τέκνων από τις γαμικές διαφορές μεταξύ των γονέων τους.³⁵ Πάντως κοινοί στόχοι και των δύο κειμένων είναι α) η προστασία του παιδιού και η επιστροφή του στον τόπο της συνήθους διαμονής του, με διασφάλιση του σεβασμού στο δικαίωμα επιμέλειάς του³⁶ και β) η πρόβλεψη της άμεσης επιστροφής του παιδιού, μέσω της συνεργασίας των Κεντρικών Αρχών των εμπλεκόμενων κρατών.³⁷ Επίσης εφαρμόζεται σε παιδιά ηλικίας έως 16 ετών,³⁸ ενώ και στα δύο κείμενα γίνεται χρήση κοινής ορολογίας ως προς τον ορισμό της “παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης παιδιού” με την αναφορά ότι αυτή υφίσταται εφόσον γίνεται κατά παραβίαση του δικαιώματος επιμέλειας που προκύπτει από δικαστική απόφαση, απευθείας από το νόμο ή από συμφωνία ισχύουσα στο κράτος μέλος όπου είναι η συνήθης διαμονή του παιδιού.³⁹ Προκειμένου να κατανοήσει κανείς την αλληλεπίδραση μεταξύ του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια και της Σύμβασης της Χάγης για την απαγωγή παιδιών, πρέπει να έχει κατά νου το πλαίσιο και τους σκοπούς των εν λόγω πράξεων. Η Σύμβαση της Χάγης για την απαγωγή παιδιών είναι μια διεθνής πράξη με στόχο την επιστροφή των απαχθέντων παιδιών στις πατρίδες τους το συντομότερο δυνατόν. Η Σύμβαση δεν πραγματεύεται το ουσιαστικό πρόβλημα της διαφοράς μεταξύ των γονέων σχετικά με τη γονική μέριμνα των παιδιών και το ζήτημα του ποιος θα πρέπει να είναι ο τόπος διαμονής των παιδιών. Από την άλλη πλευρά, ο Κανονισμός Βρυξέλλες Ια προβλέπει ένα ευρύτερο φάσμα κανόνων: εφαρμόζεται σε ζητήματα γονικής μέριμνας, ανεξαρτήτως του εάν οι γονείς είναι έγγαμοι, άγαμοι ή διαζευγμένοι, εφαρμόζεται σε όλες τις πτυχές της γονικής μέριμνας, συμπεριλαμβανομένης και της διεθνούς απαγωγής παιδιών και μεταφοράς τους σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ. Με τη θέσπιση του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, η Ευρωπαϊκή Ένωση επεδίωξε να ρυθμίσει με συνολικό τρόπο το θέμα της γονικής μέριμνας, συμπεριλαμβανομένων των θεμάτων αστικού δικαίου της διεθνούς απαγωγής παιδιών. Ο νομοθέτης, ωστόσο, δεν έθιξε την ισχύ της Σύμβασης της Χάγης για τις περιπτώσεις απαγωγής παιδιών μεταξύ κρατών μελών της ΕΕ και τρίτων κρατών.

³⁴ Βλ. Προοίμιο Κανονισμού Αιτιολογικές Σκέψεις 17 και 18

³⁵ Βλ. Διπλωματική Εργασία της Μαρίας Αρδαβάνη, με τίτλο “Οι αστικές πτυχές της διεθνούς απαγωγής παιδιών στον ευρωπαϊκό χώρο – Ισχύον νομικό καθεστώς και προοπτικές βελτιώσεως”, ΕΚΠΑ, Νοέμβριος 2018, σελ. 17, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα pergamos.lib.uoa.gr, τελευταία προσπέλαση 30 Νοεμβρίου 2020.

³⁶ Βλ. άρθρο 8 της Σύμβασης της Χάγης και άρθρο 11 του Κανονισμού 2201/2003

³⁷ Βλ. άρθρο 6 της Σύμβασης της Χάγης και άρθρα 53-55 του Κανονισμού 2201/2003.

³⁸ Αν και υπάρχει σχετική διάταξη μόνο στη Σύμβαση της Χάγης (άρθρ. 4) θεωρείται ότι και ο Κανονισμός 2201/2003 καλύπτει το ίδιο ηλικιακό όριο. Ο νέος Κανονισμός 2019/1111, στο άρθρο 2 αριθ. 6 οριοθετεί την έννοια του παιδιού σε κάθε πρόσωπο ηλικίας κάτω των 18 ετών.

³⁹ Βλ. άρθρο 3 της Σύμβασης και άρθρο 2 παρ. 11 α και β του Κανονισμού.

4. Ο Κανονισμός (ΕΚ) 2019/1111⁴⁰

Ο Κανονισμός 2019/1111 του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας και για τη διεθνή απαγωγή παιδιών περιλαμβάνει ένα ξεχωριστό κεφάλαιο για τη διεθνή απαγωγή παιδιών. Το κεφάλαιο III του Κανονισμού αποτελείται από οχτώ άρθρα και συγκεκριμένα από τα άρθρα 22-29 του Κανονισμού. Στο άρθρο 1 όπου οριοθετείται το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, αναφέρεται στην παράγραφο 3 ότι «τα κεφάλαια III και VI του παρόντος κανονισμού εφαρμόζονται όταν η παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση παιδιού αφορά περισσότερα του ενός κράτη μέλη, συμπληρώνοντας τη σύμβαση της Χάγης του 1980. Το κεφάλαιο IV του παρόντος κανονισμού εφαρμόζεται στις αποφάσεις με τις οποίες διατάσσεται η επιστροφή του παιδιού σε άλλο κράτος μέλος σύμφωνα με τη σύμβαση της Χάγης του 1980, οι οποίες πρέπει να εκτελούνται σε κράτος μέλος διαφορετικό από το κράτος μέλος στο οποίο εκδόθηκε η απόφαση». Επίσης, στο άρθρο 2 του Κανονισμού παρατίθενται οι ορισμοί που έχουν καίρια σημασία για την κατανόηση των άρθρων που αναφέρονται στη διεθνή απαγωγή παιδιών. Έτσι, για τους σκοπούς του Κανονισμού, η «γονική μέριμνα» περιλαμβάνει το σύνολο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που παρέχονται σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο με δικαστική απόφαση, απευθείας από το νόμο ή με ισχύουσα συμφωνία.....συμπεριλαμβανομένων του δικαιώματος επιμέλειας και του δικαιώματος προσωπικής επικοινωνίας, το «δικαίωμα επιμέλειας» περιλαμβάνει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που αφορούν τη φροντίδα για το πρόσωπο του παιδιού, και ειδικότερα το δικαίωμα απόφασης καθορισμού του τόπου κατοικίας του παιδιού και η «παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση» του παιδιού λαμβάνει χώρα όταν η εν λόγω μετακίνηση ή κατακράτηση γίνεται κατά παραβίαση δικαιώματος επιμέλειας το οποίο προκύπτει από δικαστική απόφαση, από το νόμο ή από συμφωνία που ισχύει σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από τη μετακίνηση ή την κατακράτησή του και το δικαίωμα αυτό ασκείτο πραγματικά, αποκλειστικά ή από κοινού με άλλους, κατά τον χρόνο της μετακίνησης ή κατακράτησης ή θα είχε ασκηθεί κατ' αυτόν τον τρόπο εάν δεν είχαν επισυμβεί τα γεγονότα αυτά. Όσον αφορά το χρονικό πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού 2201/2003 σε σχέση με το νέο Κανονισμό 2019/1111, αυτό θα εκτείνεται έως την 01.08.2022, οπότε και θα τεθούν σε εφαρμογή οι διατάξεις του νέου Κανονισμού. Ως προς το διαχρονικό δίκαιο, ο Κανονισμός 2201/2003 θα εξακολουθήσει να εφαρμόζεται και μετά την εφαρμογή του Κανονισμού 2019/1111 ως προς τις αποφάσεις που εκδίδονται σε αγωγές που θα ασκηθούν, δημόσια έγγραφα που θα συνταχθούν ή καταχωριστούν επίσημα και σε συμφωνίες που θα καταστούν εφαρμοστέες στο κράτος μέλος στο οποίο θα συναφθούν, πριν από την 1^η Αυγούστου 2022. Ο νέος Κανονισμός θα εφαρμόζεται μόνο στις αγωγές που θα ασκούνται, στα δημόσια έγγραφα που θα συντάσσονται ή θα καταχωρίζονται επίσημα και στις συμφωνίες που θα καταχωρίζονται από την 1^η Αυγούστου και εφεξής.

⁴⁰ Ο Κανονισμός (ΕΚ) 2019/1111 ο οποίος θα αντικαταστήσει τον Κανονισμό (ΕΚ) 2201/2003, θα εφαρμόζεται από την 1^η Αυγούστου 2022, εκτός από τα άρθρα 92, 93 και 103 που εφαρμόζονται από τις 22 Ιουλίου 2019.

B. ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Παράμετροι της νομικής ρύθμισης της διεθνούς απαγωγής παιδιών.

Στην παρούσα, δεύτερη ενότητα της εργασίας, επιχειρείται μία ανάλυση των παραμέτρων εκείνων που αποτελούν κοινούς άξονες προστασίας των βασικών νομοθετικών κειμένων, ήτοι της Σύμβασης της Χάγης του 1980 και των Κανονισμών (ΕΚ) 2201/2003 και (ΕΚ) 2019/1111, που είναι απαραίτητοι για την κατανόηση της συμβολής των νομοθετημάτων αυτών στην αντιμετώπιση του προβλήματος της διεθνούς απαγωγής παιδιών.

1. Η παράνομη μετακίνηση και κατακράτηση του παιδιού

Η σύμβαση της Χάγης του 1980 και ο Κανονισμός 2201/2003 αλλά και ο νέος Κανονισμός 2019/1111, όπως ήδη αναφέρθηκε, έχουν ως κοινό στόχο την αποτροπή της απαγωγής παιδιών από τους γονείς μεταξύ κρατών μελών. Ωστόσο, στην περίπτωση που λάβει χώρα η απαγωγή, τόσο η Σύμβαση όσο και οι διατάξεις των Κανονισμών αποσκοπούν στο να διασφαλιστεί η άμεση επιστροφή του παιδιού στο κράτος μέλος προέλευσης. Για τους σκοπούς της Σύμβασης και των Κανονισμών, η απαγωγή παιδιού καλύπτει τόσο την παράνομη μετακίνηση όσο και την παράνομη κατακράτηση παιδιού. Ειδικότερα η διάταξη του άρθρου 3 της Σύμβασης της Χάγης προβλέπει ότι “η μετακίνηση ή η κατακράτηση παιδιού θεωρούνται παράνομες έγιναν κατά παράβαση δικαιώματος επιμέλειας⁴¹ αναγνωρισμένου σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή μες α) εφόσον άλλη οργάνωση, είτε αποκλειστικά, είτε από κοινού με άλλους, από το δίκαιο του Κράτους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από τη μετακίνηση ή την κατακράτησή του και β) το δικαίωμα αυτό ησκειότο πραγματικά, αποκλειστικά ή από κοινού με άλλους, κατά το χρόνο της μετακίνησης ή της κατακράτησης ή θα είχε ασκηθεί κατ'αυτόν τον τρόπο εάν δεν είχαν επισυμβεί τα γεγονότα αυτά”. Από τη γραμματική διατύπωση της ανωτέρω διάταξης προκύπτει ότι η έννοια της επιμέλειας έχει καίρια σημασία για το ερώτημα κατά πόσον υπήρξε παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση. Επίσης ο εντοπισμός της χώρας της συνήθους διαμονής του παιδιού, έχει ιδιαίτερη σημασία σε μία υπόθεση απαγωγής, καθώς από το δίκαιο της χώρας αυτής θα κριθεί η ύπαρξη δικαιώματος επιμέλειας, προσβολή του οποίου συνιστά η μετακίνηση.⁴² Αν το παιδί δεν απομακρύνεται από τη συνήθη διαμονή του ή εάν η μετακίνησή του σε άλλο τόπο είναι νόμιμη, στο πλαίσιο της ασκηθείσας επιμέλειας του τέκνου ή με τη συναίνεση του φορέα της επιμέλειας, δεν τελείται καν μετακίνηση ή κατακράτηση κατά την έννοια της Σύμβασης και συνακόλουθα δεν τίθεται ζήτημα χαρακτηρισμού της μετακίνησης ως παράνομης. Όσον αφορά το ζήτημα του εφαρμοστέου δικαίου, έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι στο εφαρμοστέο δίκαιο του κράτους της συνήθους διαμονής του παιδιού, πριν από την μετακίνηση ή την κατακράτηση περιλαμβάνονται και οι κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου του κράτους

⁴¹ Ως πηγή των δικαιωμάτων επιμέλειας ορίζεται ο νόμος, η δικαστική ή διοικητική απόφαση καθώς και η συμφωνία που έχει έννομα αποτελέσματα κατά το δίκαιο του τόπου της συνήθους διαμονής. βλ. Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ό. π. σελ.92

⁴² Κράνη Δ, σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη, Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003 Βρυξέλλες Ια, κατ'άρθρο ερμηνεία, Για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας έκδ. Σάκκουλα 2016, σελ. 108 παραπομπή 4 σε ΔΕΚ 5.10.2010, McB/LE, C-400/2010 PPU, σκέψη 44, Συλλογή 2010 I-8965).

αυτού, κατ'εξάιρεση του κανόνα της απαγόρευσης παραπομπής (*renvoi*).⁴³ προκειμένου ο δικαστής να αχθεί σε ασφαλή δικανική κρίση σχετικά με ουσιώδες ζήτημα της επιμέλειας του παιδιού. Η θέση αυτή ενισχύεται και από το γράμμα της Σύμβασης όπου ο όρος “δίκαιο” αναφέρεται με τρόπο γενικό, χωρίς να εξαιρείται η εφαρμογή των κανόνων του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.⁴⁴ Πάντως, ακόμη και υπό την ανωτέρω σκέψη, η Σύμβαση δεν επιδιώκει να ρυθμίσει οριστικά το ζήτημα της επιμέλειας του παιδιού αλλά να αποκαταστήσει το *status quo ante* αφήνοντας την ουσιαστική ρύθμιση της κατάστασης σε μεταγενέστερο χρόνο.⁴⁵ Αντίστοιχα το άρθρο 2 σημείο (11), στοιχείο β) του Κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003 και του νέου Κανονισμού 2019/1111, προβλέπει ότι η μετακίνηση ή η κατακράτηση θεωρείται παράνομη, με την επιφύλαξη ότι το δικαίωμα αυτό ασκείται πραγματικά, αποκλειστικά ή από κοινού με άλλους, κατά τον χρόνο της μετακίνησης ή κατακράτησης ή θα είχε ασκηθεί κατ' αυτόν τον τρόπο, εάν δεν είχαν συμβεί τα γεγονότα αυτά. Η ίδια διάταξη του Κανονισμού προσθέτει ότι η επιμέλεια θεωρείται ότι ασκείται από κοινού όταν ο ένας από τους δικαιούχους της γονικής μέριμνας δεν μπορεί να αποφασίζει για τον τόπο διαμονής του παιδιού χωρίς τη συγκατάθεση του άλλου δικαιούχου της γονικής μέριμνας. Ως εκ τούτου, η μετακίνηση παιδιού από ένα κράτος μέλος σε κάποιο άλλο χωρίς τη συναίνεση του σχετικού προσώπου συνιστά απαγωγή του τέκνου σύμφωνα με τον Κανονισμό. Στις περιπτώσεις όπου το δικαίωμα επιμέλειας ασκείται αποκλειστικά από τον ένα γονέα, η διαπίστωση της παράνομης μετακίνησης και κατακράτησης είναι ευχερέστερη. Δεν συμβαίνει το ίδιο όμως όταν το δικαίωμα επιμέλειας ανήκει και στους δύο γονείς από κοινού, εφόσον ο ένας προβαίνει σε μονομερείς ενέργειες μετακίνησης του παιδιού σε άλλο κράτος, χωρίς τη συναίνεση του άλλου ή κατακράτησής του και παρεμπόδισης της επιστροφής του, ιδίως όταν οι ενέργειες αυτές απαγορεύονται από τη δικαστική απόφαση ρύθμισης της επιμέλειας.⁴⁶ Μία ενδεικτική περιπτώσιολογία των υποθέσεων παράνομης μετακίνησης του παιδιού.⁴⁷ που υπάγονται στις διατάξεις της Σύμβασης της Χάγης και του Κανονισμού, είναι η υπόθεση στο πλαίσιο της οποίας, κατά το χρόνο της απαγωγής α) οι γονείς ήταν παντρεμένοι και είχαν τη συνεπιμέλεια του παιδιού, β) οι γονείς ήταν διαζευγμένοι με απόφαση επιμέλειας υπέρ του γονέα που ζητεί την επιστροφή ή με συμφωνία μεταξύ τους επί της επιμέλειας, γ) τα μέρη δεν είχαν παντρευτεί ποτέ και αυτός που ζητά την επιστροφή του παιδιού είναι είτε ο πατέρας που είχε την επιμέλεια του παιδιού με βάση δικαστική απόφαση,⁴⁸ είτε η μητέρα, της οποίας το δικαίωμα επιμέλειας παραβιάστηκε από το φυσικό πατέρα ο οποίος απομάκρυνε το παιδί χωρίς να έχει σχετικό δικαίωμα, δ) το παιδί επιτροπευόταν από το δικαστήριο, που ασκούσε την επιμέλεια και είχε το δικαίωμα να καθορίσει τον τόπο διαμονής του και απήχθη από τον γονέα στον οποίο είχε χορηγηθεί προσωρινή επιμέλεια. Αντίστοιχα, περίπτωση παράνομης κατακράτησης του παιδιού μπορεί να υπάρξει όταν: α) οι γονείς χωρίζουν προσωρινά και ο ένας παίρνει το παιδί με σκοπό να μην το επιστρέψει,⁴⁹ β) ο γονέας που ζητεί την επιστροφή του παιδιού είχε συναινέσει στην απομάκρυνσή του από το τόπο της συνήθους διαμονής του, για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (π.χ στο πλαίσιο δικαιώματος επικοινωνίας του άλλου γονέα με το παιδί), υπό την προϋπόθεση

⁴³ Γεωργουλέα Ν σε Τσούκα Χ, ο.π, σελ. 342, Παμπούκη Χ. Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Τόμος Ι, Γενικό Μέρος, σελ. 176, 177.

⁴⁴ Perez -Vera E, ο.π, σελ. 445

⁴⁵ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ό. π. σελ.95

⁴⁶ Βλ. σχετ. απόφαση ΕΔΔΑ *Paradis and Others v. Germany* (no 478/03, 4.9.2007)

⁴⁷ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ό. π. σελ.92,93

⁴⁸ *C v. S (A Minor)* (1990), 2 F.L.R 442 και *Re J (A Minor)* *The Times* 31.7.1990 (House of Lords)

⁴⁹ *Re A (Minors)* (1991) 2 F.L.R 241

της επιστροφής του μετά το πέρας του διαστήματος αυτού.⁵⁰ Πάντως, η ύπαρξη και η άσκηση των δικαιωμάτων επιμέλειας θα πρέπει ενδεχομένως να εξετάζεται και στο πλαίσιο των διατάξεων του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεδομένου ότι το άρθρο 7 του Χάρτη περιέχει διάταξη που αντιστοιχεί στη διάταξη του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, ότι κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής του. Με το ζήτημα αυτό ασχολήθηκε το ΔΕΚ στην υπόθεση *McB*.⁵¹ Σε αυτήν ο πατέρας και η μητέρα τριών παιδιών ήταν άγαμοι και, βάσει του δικαίου του κράτους της συνήθους διαμονής των παιδιών, που ήταν η Ιρλανδία, ο πατέρας δεν είχε δικαίωμα επιμέλειας των παιδιών χωρίς δικαστική απόφαση ή συμφωνία. Τα παιδιά μετακινήθηκαν από τη μητέρα τους στην Αγγλία και ο πατέρας επεδίωξε την επιστροφή τους με βάση τη Σύμβαση της Χάγης, όπως αυτή συμπληρώθηκε από τον Κανονισμό. Ο πατέρας υποστήριξε ότι, για την εφαρμογή του άρθρου 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, η ερμηνεία που θα πρέπει να δοθεί στον Κανονισμό είναι ότι ως «δικαίωμα επιμέλειας» ορίζει το δικαίωμα το οποίο αποκτά αυτοδικαίως ο φυσικός πατέρας στην περίπτωση που αυτός και τα τέκνα του διάγουν οικογενειακό βίο όμοιο προς αυτόν που διάγει οικογένεια θεμελιωμένη σε γάμο. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 7 του Χάρτη δεν εμποδίζει ένα κράτος μέλος να απαιτήσει, βάσει της εθνικής του νομοθεσίας, ένας άγαμος πατέρας να πρέπει να έχει λάβει προηγουμένως απόφαση δικαστηρίου που του αναθέτει την επιμέλεια ενός παιδιού, προκειμένου να αποκτήσει δικαίωμα επιμέλειας το οποίο θα συνεπαγόταν ότι η μετακίνηση αυτού του παιδιού από το κράτος μέλος της συνήθους διαμονής του είναι παράνομη για τους σκοπούς του άρθρου 2 σημείο (11) του κανονισμού.

2. Γονική Μέριμνα και Επιμέλεια

α. Γονική Μέριμνα

Η μέριμνα για το ανήλικο τέκνο είναι καθήκον και δικαίωμα των γονέων (γονική μέριμνα) οι οποίοι την ασκούν από κοινού. Ως έννοια εντοπίζεται στο σύνολο των δικαιών παγκοσμίως. Αποτελεί λειτουργικό δικαίωμα⁵² διότι η άσκησή του δεν έχει σκοπό να ικανοποιήσει μόνο τα συμφέροντα του γονέα αλλά πρωτίστως τα συμφέροντα του τέκνου και ως τέτοιο ρυθμίζεται και από τις διατάξεις του εθνικού μας δικαίου, όπως ισχύουν διαχρονικά.⁵³ Το λειτούργημα αυτό, που είναι διαρκές (μέχρι την ενηλικίωση του τέκνου), υποχρεωτικό για τους γονείς, προσωποπαγές και απόλυτο, καθώς αντιστασεται έναντι πάντων,⁵⁴ περιλαμβάνει πολλά αυτοτελή δικαιώματα και υποχρεώσεις, όπως το δικαίωμα και καθήκον της επιμέλειας, της διοίκησης της περιουσίας και της εκπροσώπησης του τέκνου σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη που αφορά το πρόσωπο ή την περιουσία του. Στο πλαίσιο της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο όρος «γονική μέριμνα», ο οποίος αποδίδεται ως «parental authority» (γονική εξουσία), περιλαμβάνει την επιμέλεια και την επικοινωνία, τις αποφάσεις για ζητήματα όπως ο τόπος κατοικίας, τα ταξίδια, οι υποχρεώσεις διατροφής, η εκπαίδευση, οι μείζονες αποφάσεις για ζητήματα υγείας και η διαχείριση της περιουσίας των τέκνων.

Στη Σύμβαση της Χάγης του 1980 δεν γίνεται αναφορά στην έννοια της γονικής μέριμνας αλλά μόνο στο επιμέρους δικαίωμα της επιμέλειας του παιδιού και της επικοινωνίας. Αντίθετα στον Κανονισμό (ΕΚ) 2201/2003, ο όρος «γονική μέριμνα» ορίζεται διασταλτικά στο άρθρο

⁵⁰ Davis S./Rosenblatt J./Galbraith T., *International child abduction*, Sweet & Maxwell, London 1993, σελ. 12, 13.

⁵¹ Case C-400/10 PPU *McB* [2010] ECR I-8965

⁵² Μπαλή, *Οικογενειακό Δίκαιο* 1961, σελ. 298, Σημαντήρα Γεν. Αρχαί του Αστικού Δικαίου 1973, σελ. 126)

⁵³ Άρθρο 1510 ΑΚ

⁵⁴ Γεωργιάδη Απ. *Οικογενειακό Δίκαιο*, 2η έκδοση 2017, σελ. 563, 565

1 παράγραφος 2 και καλύπτει όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του δικαιούχου γονικής μέριμνας σε σχέση με το πρόσωπο ή την περιουσία του παιδιού. Ο κατάλογος των στοιχείων που εμπίπτουν στην έννοια της «γονικής μέριμνας» σύμφωνα με τον κανονισμό δεν είναι πλήρης, αλλά απλά ενδεικτικός. Περιλαμβάνει το δικαίωμα επιμέλειας και το δικαίωμα προσωπικής επικοινωνίας την επιτροπεία, την κηδεμονία και ανάλογους θεσμούς τον διορισμό και τα καθήκοντα προσώπων ή οργανώσεων στα οποία ανατίθεται η επιμέλεια του προσώπου ή η διοίκηση της περιουσίας του παιδιού, η εκπροσώπησή του ή η φροντίδα του τα μέτρα προστασίας του παιδιού που συνδέονται με τη διοίκηση, τη συντήρηση ή τη διάθεση της περιουσίας του, την τοποθέτηση του παιδιού σε ανάδοχη οικογένεια ή σε ίδρυμα.⁵⁵ Το Δικαστήριο μέσα από τη νομολογία του, επιδιώκοντας να διασφαλίσει την ίση μεταχείριση των παιδιών σε όλη την ΕΕ, ερμηνεύει τον όρο «γονική μέριμνα» ως «...το σύνολο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που παρέχονται σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο με δικαστική απόφαση, απευθείας από τον νόμο ή με ισχύουσα συμφωνία όσον αφορά το πρόσωπο ή την περιουσία του παιδιού.»⁵⁶ Μολονότι οι αποφάσεις περί γονικής μέριμνας αφορούν στις περισσότερες περιπτώσεις ανηλίκους κάτω των 18 ετών, τα άτομα αυτά μπορεί να θεωρούνται χειράφετα σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, ιδιαίτερα εάν επιθυμούν να τελέσουν γάμο. Οι αποφάσεις που εκδίδονται όσον αφορά αυτά τα πρόσωπα δεν χαρακτηρίζονται καταρχήν ως υποθέσεις «γονικής μέριμνας» και, κατά συνέπεια, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού.⁵⁷ Κατά το άρθρο 2 παράγραφος 8 του Κανονισμού, ο όρος «δικαιούχος γονικής μέριμνας» προσδιορίζει κάθε πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα παιδιού. Κατ'αρχήν η γονική μέριμνα ανήκει και στους δύο γονείς του παιδιού, δηλαδή ο καθένας από αυτούς έχει αυτοτελές δικαίωμα. Κατ'εξαιρέση εάν ο ένας από τους γονείς αδυνατεί να ασκήσει τη γονική μέριμνα για πραγματικούς λόγους π.χ εξαιτίας της απουσίας του στο εξωτερικό ή επειδή είναι ανίκανος, τη γονική μέριμνα ασκεί μόνος ο άλλος γονέας. Καθένας από τους γονείς είναι αυτοτελής φορέας της γονικής μέριμνας και στις περιπτώσεις λύσης του γάμου. Η άσκηση όμως της γονικής μέριμνας στις περιπτώσεις αυτές μπορεί να ρυθμιστεί διαφορετικά από το δικαστήριο. Στα γεννημένα τέκνα χωρίς γάμο των γονέων τους, η γονική μέριμνα ανήκει στη μητέρα τους. Το ζήτημα των φορέων της γονικής μέριμνας και της άσκησης της ρυθμίζεται, στο εθνικό δίκαιο, από το άρθρο 1515 ΑΚ και 7 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης “για το νομικό καθεστώς των τέκνων που γεννήθηκαν χωρίς γάμο των γονέων τους”.⁵⁸ Η γονική μέριμνα μπορεί να αδρανήσει ή να παύσει. Η αδράνεια επέρχεται όταν ο ένας γονέας δεν ανταποκρίνεται στα καθήκοντα που επιβάλλει το λειτουργήμα του για την επιμέλεια του παιδιού και διατάσσεται από το δικαστήριο, μετά από αίτηση του άλλου γονέα, των πλησιέστερων συγγενών του παιδιού ή του εισαγγελέα.⁵⁹ Αν κριθεί η βασιμότητα της αίτησης, το δικαστήριο αφαιρεί την άσκηση της γονικής μέριμνας από τον γονέα αυτό και την αναθέτει αποκλειστικά στον άλλο, ενώ αν και οι δύο γονείς κρίνονται ακατάλληλοι, μπορεί να αναθέσει την επιμέλεια του παιδιού σε τρίτο πρόσωπο ή να διορίσει επίτροπο. Η παύση της γονικής μέριμνας μπορεί να οφείλεται σε λόγους που αφορούν τους γονείς (θάνατος, κήρυξη σε αφάνεια, επιτυχής προσβολή της πατρότητας ως προς τον πατέρα) ή το τέκνο (θάνατος, κήρυξη σε αφάνεια, ενηλικίωση).

⁵⁵ Βλ. Διπλωματική Εργασία της Μαρίας Αρδαβάνη, με τίτλο “Οι αστικές πτυχές της διεθνούς απαγωγής παιδιών στον ευρωπαϊκό χώρο – Ισχύον νομικό καθεστώς και προοπτικές βελτιώσεως, ο.π σελ. 32.

⁵⁶ Βλ. ΔΕΚ C-435/06 Συλλογή Νομοθεσίας 2007.

⁵⁷ Πρακτικός Οδηγός για την εφαρμογή του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, σελ.19.

⁵⁸ Στην Ελλάδα κυρώθηκε με το Ν.1792/87.

⁵⁹ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ο.π. σελ. 33

β. Επιμέλεια.

Η επιμέλεια αποτελεί ειδικότερη έκφανση της γονικής μέριμνας και είναι η σπουδαιότερη από τις λειτουργίες της, διότι στοχεύει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του τέκνου με το μεγαλύτερο δυνατό όφελος γι' αυτό. Περιλαμβάνει την ανατροφή, την επίβλεψη, τη μόρφωση, την εκπαίδευση και τον προσδιορισμό του τόπου διαμονής του παιδιού. Η επιμέλεια περιλαμβάνει κάθε φροντίδα ή μέτρο σχετικό με την πνευματική, ψυχική, αλλά και τη σωματική ανάπτυξη του ανήλικου τέκνου. Στην έννοια της επιμέλειας θα πρέπει να συμπεριληφθεί η φροντίδα για την τροφή, την ένδυση, τη μόρφωση,⁶⁰ την υγεία, τη θρησκευτική και κοινωνική διαπαιδαγώγηση του παιδιού, τον προσδιορισμό του ονόματος και της στέγης και τη λήψη των απαραίτητων μέτρων για το σωφρονισμό του παιδιού. Συνήθως η επιμέλεια ασκείται και από τους δύο γονείς, εκτός εάν υπάρχει λόγος επιτρεπτής ή αναγκαστικής άσκησης της από τον ένα γονέα. Πρόκειται για ρύθμιση αναγκαστικού δικαίου, μέσα από την οποία εκφράζεται η παιδοκεντρική αντίληψη του νομοθέτη, ο οποίος προκρίνει ως ασφαλέστερη περίπτωση για το παιδί να το φροντίζουν δύο άτομα που αλληλοελέγχονται και αλληλοσυμπληρώνονται παρά ένα ανεξέλεγκτο άτομο.⁶¹ Κεντρικός άξονας για την άσκηση της επιμέλειας είναι η προστασία του συμφέροντος του παιδιού, την οποία επιδιώκουν οι νομοθετικές ρυθμίσεις τόσο σε εθνικό (άρθρ.1518 ΑΚ) όσο και σε ευρωπαϊκό και σε διεθνές επίπεδο. Στη Σύμβαση της Χάγης του 1980, το δικαίωμα της επιμέλειας του γονέα (φυσικού προσώπου) ή του νομικού προσώπου ή οργανισμού στον οποίο έχει ανατεθεί, προστατεύεται εξίσου με το δικαίωμα του παιδιού να μην αποσπάται με αιφνιδιαστικό τρόπο από το οικείο περιβάλλον του. Αυτό οφείλεται στη σχέση αλληλουχίας των δικαιωμάτων αυτών, τα οποία ουσιαστικά αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος και αποσκοπούν στην προστασία του παιδιού.

γ. Επικοινωνία

Όπως ορίζει το άρθρο 5β της Σύμβασης της Χάγης, “το δικαίωμα της επικοινωνίας” περιλαμβάνει το δικαίωμα να μεταφέρει κάποιος το παιδί για ορισμένο χρονικό διάστημα σε τόπο άλλο από τον τόπο της συνήθους διαμονής του. Στην πραγματικότητα δεν πρόκειται για ορισμό αλλά για μία ειδική περίπτωση που έπρεπε να μνημονευθεί ρητά για να αποφευχθεί οποιαδήποτε μελλοντική παρερμηνεία της Σύμβασης. Πάντως το δικαίωμα επικοινωνίας για το οποίο ενδιαφέρεται η Σύμβαση, αφορά περιπτώσεις με στοιχεία αλλοδαπότητας με εμπλοκή δύο ή περισσότερων πολιτειών.⁶² Στο πλαίσιο του δικαίου της ΕΕ, το άρθρο 24 παράγραφος 3 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ αναγνωρίζει ρητά ότι κάθε παιδί έχει δικαίωμα να διατηρεί επαφές με τους δύο γονείς του. Η διατύπωση της διάταξης διασαφηνίζει το περιεχόμενο του δικαιώματος και ιδίως την έννοια των επαφών, οι οποίες πρέπει να είναι τακτικές, να επιτρέπουν την ανάπτυξη προσωπικών σχέσεων και να έχουν τη μορφή απ' ευθείας επαφών. Η νομολογία του ΔΕΕ σε υποθέσεις παράνομης μετακίνησης του τέκνου κατόπιν μονομερούς απόφασης ενός από τους γονείς του, αποβλέπει πρωτίστως στην προάσπιση του θεμελιώδους δικαιώματος του παιδιού να διατηρεί τακτικές προσωπικές σχέσεις και άμεσες επαφές με τους δύο γονείς του, καθώς το Δικαστήριο διατρανώνει ότι ο σεβασμός του δικαιώματος αυτού «αποτελεί αναμφισβήτητα

⁶⁰ Περιλαμβάνει όχι μόνο τη σχολική αλλά και την επαγγελματική εκπαίδευση για την οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τους γονείς οι ικανότητες και οι προσωπικές κλίσεις του παιδιού (άρθρ. 1518 παρ.3 ΑΚ).

⁶¹ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. σελ.30

⁶² Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ο.π σελ. 163, Perez -Vera Ε, ο.π, σελ. 445.

ύψιστο συμφέρον κάθε παιδιού». Κατά την άποψη του ΔΕΕ, ένα μέτρο που εμποδίζει τη διατήρηση τακτικών προσωπικών σχέσεων και άμεσων επαφών με τους δύο γονείς του τέκνου μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον από την ύπαρξη άλλου συμφέροντος τέτοιας φύσεως ώστε να υπερτερεί του σχετικού με το εν λόγω θεμελιώδες συμφέρον δικαιώματος.⁶³ Ο όρος επικοινωνία ερμηνεύεται τόσο από τη Σύμβαση όσο και από τον Κανονισμό με ευρύ τρόπο, καλύπτοντας και τις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες ο μη δικαιούχος της επιμέλειας καθώς και τα υπόλοιπα πρόσωπα στα οποία αναγνωρίζεται το δικαίωμα αυτό (π.χ παππούδες),⁶⁴ φροντίζουν να διατηρούν, μέσω περιοδικών επισκέψεων, επαφών ή με άλλο τρόπο επικοινωνίας, προσωπική σχέση και επαφή με το παιδί.⁶⁵ Στο πλαίσιο της Σύμβασης της Χάγης αναγνωρίζεται ο στενός σύνδεσμος της διεθνούς απαγωγής με την παρεμπόδιση του δικαιώματος ουσιαστικής επικοινωνίας του δικαιούχου με το παιδί. Οι διατάξεις της Σύμβασης εφαρμόζονται, όπως σαφώς προκύπτει από τα άρθρα 4, 5 και 21 αυτής και όταν θίγεται το δικαίωμα επικοινωνίας. Υπό την ισχύ της η μετακίνηση του παιδιού θεωρείται παράνομη όχι μόνο όταν θίγει το δικαίωμα ασκήσεως της επιμέλειας του δικαιούχου αλλά και όταν εμποδίζει την άσκηση της επικοινωνίας του άλλου γονέα. Αντίθετα ο Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003 αλλά και ο νέος Κανονισμός (ΕΚ) 2019/1111 δεν περιλαμβάνουν την επικοινωνία στην έννοια της παράνομης μετακίνησης του παιδιού, όταν αυτή συντελείται κατά τρόπο που προσβάλλει ή αναιρεί το δικαίωμα επικοινωνίας. Το κενό αυτό είναι συνειδητή επιλογή του ευρωπαϊού νομοθέτη διότι στις μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ έννομες σχέσεις, η απόφαση που ρυθμίζει την επικοινωνία εκτελείται, κατά το άρθρο 41 του Κανονισμού, αυτόματα σ' όλες τις κοινοτικές χώρες, χωρίς να απαιτείται η προηγούμενη κήρυξη της ως εκτελεστής στη χώρα στην οποία μετακινήθηκε παράνομα το ανήλικο παιδί, ούτως ώστε εφόσον το δικαίωμα επικοινωνίας του παιδιού έχει ρυθμιστεί με δικαστική απόφαση κοινοτικής χώρας, ο δικαιούχος και θιγόμενος δεν χρειάζεται για να ανακτήσει το δικαίωμα επικοινωνίας, να προσφύγει καν στις ειδικές ρυθμίσεις της απαγωγής κατά τον Κανονισμό ή κατά τη Σύμβαση της Χάγης.⁶⁶ Εάν, όμως, το δικαίωμα επικοινωνίας δεν έχει ρυθμιστεί με δικαστική απόφαση, αλλά με ιδιωτική συμφωνία των γονέων, τότε ο δικαιούχος επικοινωνίας παραπέμπεται υποχρεωτικά στις διατάξεις της Σύμβασης. Το ότι η παραβίαση του δικαιώματος επικοινωνίας εξαιρείται και δεν αντιμετωπίζεται ως απαγωγή κατά την έννοια του Κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003, προκύπτει με σαφήνεια από τα άρθρα 2, 10, 11, 42 αυτού, τα οποία αναφέρονται αποκλειστικά στην επιμέλεια. Από την πλευρά αυτή η προστασία της Σύμβασης εμφανίζεται ευρύτερη, διατηρώντας για την απαγωγή που θίγει την επικοινωνία όλη την πρακτική της αξία.⁶⁷

⁶³ ΔΕΕ, C-403/09 PPU, Jasna Detiček κατά Maurizio Sgueglia, 23 Δεκεμβρίου 2009, σκέψη 59.

⁶⁴ Βλ. ΔΕΕ, Neli Valcheva κατά Γεωργίου Μπαμπαναράκη (C-335/17, 31.5.2018) όπου το ΔΕΕ έκρινε ότι, δυνάμει των άρθρων 1 παρ.2 περ.α' και 2 σημ.7 και 10 του Κανονισμού 2201/2003, δικαιούχοι επικοινωνίας, κατά τις προβλέψεις του Κανονισμού, είναι και οι παππούδες, ως απώτεροι ανιόντες. Στην υπόθεση αυτή, υπήρξε θετική εισήγηση του Εισαγγελέα, ο οποίος επικαλέστηκε τα άρθρα 7 ΧΘΔ και 8 ΕΣΔΑ και για το σεβασμό της οικογενειακής ζωής και 24 § 2 του ΧΘΔ την εξυπηρέτηση του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού, καθώς και την ιστορική εξέλιξη των ευρωπαϊκών νομοθετημάτων (ΔΣΧ1980 και 1996 και έκθεση Lagarde) και το σκοπό των Κανονισμών, τονίζοντας πως από την οικονομία των διατάξεών του, φαίνεται ότι ο Κανονισμός καταλαμβάνει το σύνολο των διαφορών της γονικής μέριμνας, για κάθε πρόσωπο που την ασκεί – οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, πόσο μάλλον μια γιαγιά, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ισότητα των παιδιών.

⁶⁵ Βλ. Διπλωματική Εργασία της Μαρίας Αρδαβάνη, με τίτλο «Οι αστικές πτυχές της διεθνούς απαγωγής παιδιών στον ευρωπαϊκό χώρο – Ισχύον νομικό καθεστώς και προοπτικές βελτίωσης, ο.π σελ. 48

⁶⁶ Μελέτη Χαρούλας Απαλλαγάκη «Οι ρυθμίσεις του Κανονισμού 2201/2003 για τη Διεθνή Απαγωγή Παιδιών» στον Αρμενόπουλο (2005/07) σελ. 1017-1018

⁶⁷ Με το ζήτημα αυτό ασχολήθηκε η υπ' αριθ. 46/2018 Εφετείου Δωδεκανήσου, δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

3. Η έννοια της συνήθους διαμονής του παιδιού κατά τη Σύμβαση της Χάγης, τον Κανονισμό 2201/2003 και το νέο Κανονισμό 2019/1111.

Η συνήθης διαμονή του παιδιού, έχει επιλεγεί από τους συντάκτες τόσο της Σύμβασης όσο και του Κανονισμού (ΕΚ 2201/2003) και του νέου Κανονισμού 2019/1111, ως γενικός δικαιοδοτικός σύνδεσμος, μέσω του οποίου προσδιορίζεται το εφαρμοστέο δίκαιο που θα κρίνει, μεταξύ άλλων, την ύπαρξη του δικαιώματος επιμέλειας, το οποίο ενδεχομένως παραβιάζεται από μία τελούμενη μετακίνηση ή κατακράτηση. Για την έννοια της συνήθους διαμονής δεν υπάρχει συγκεκριμένος ορισμός στη Σύμβαση και τον Κανονισμό, ούτε γίνεται ρητή παραπομπή στα εθνικά δίκαια (*lex fori*) των κρατών μελών για τον προσδιορισμό του περιεχομένου της. Σε αντίθεση με την ιθαγένεια και την κατοικία (*domicile*) που αποτελούν νομικά συνδεδετικά στοιχεία, η συνήθης διαμονή, ως πραγματικό περιστατικό (*factum*), αποτελεί αντικείμενο νομολογιακής επεξεργασίας.⁶⁸ Το ΔΕΕ διαπλάθοντας μέσα από τη νομολογία του, την έννοια της συνήθους διαμονής του παιδιού, ως αυτόνομης έννοιας, λαμβάνει υπόψη του το κριτήριο της εγγύτητας προς τις πραγματικές συνθήκες διαβίωσης του παιδιού, μέσα στο γενικότερο πλαίσιο του συμφέροντος του παιδιού.⁶⁹ Η αρχή της εγγύτητας εκφράζει απλά την ιδέα του συνδέσμου της έννομης σχέσης προς την έννομη τάξη με την οποία έχει τους στενότερους δεσμούς. Έτσι αποδίδει στη σύγχρονη εκδοχή της, την ιδιωτικού διεθνούς δικαίου δικαιοσύνη, κατά την οποία και λόγω της ισοτιμίας των κρατικών εννόμων τάξεων, το εφαρμοστέο δίκαιο σε μία υπό ρύθμιση ιδιωτική έννομη σχέση είναι αυτό του κράτους με το οποίο συνδέεται στενότερα.⁷⁰ Αυτό σημαίνει ότι το δικαστήριο της συνήθους διαμονής μπορεί να διαγνώσει κατά τεκμήριο ευχερέστερα το συμφέρον του παιδιού, λόγω ακριβώς της εγγύτητας προς τον τόπο όπου αυτό διαμένει, αναπτύσσεται και δραστηριοποιείται, ενώ καθίσταται ευκολότερη και η συλλογή του απαραίτητου αποδεικτικού υλικού στις δίκες που το αφορούν.⁷¹ Έτσι, κατά τη νομολογία του ΔΕΕ, κρίσιμοι παράγοντες για τον προσδιορισμό της έννοιας της συνήθους διαμονής, είναι η διάρκεια,⁷² η κανονικότητα, οι συνθήκες και οι λόγοι διαμονής του παιδιού στο έδαφος ενός κράτους, η αιτία μετακίνησης της οικογένειας του παιδιού στο κράτος αυτό, η ιθαγένεια, οι γλωσσικές γνώσεις, ο τόπος και οι συνθήκες φοίτησης του παιδιού, ως απόρροια της ενσωμάτωσής του σε αντίστοιχο και κατά το δυνατό κατάλληλο οικογενειακό και κοινωνικό

⁶⁸ Γεωργουλέα Ν. σε Τσούκα Χ, ο.π σελ. 343

⁶⁹ Βλ. Αιτιολογική Σκέψη 12 του Κανονισμού 2201/2003, κατά την οποία οι κανόνες δικαιοδοσίας του, προκειμένου για υποθέσεις γονικής μέριμνας, θεσπίζονται υπό το πρίσμα του συμφέροντος του παιδιού και με κυρίαρχο κριτήριο αυτό της εγγύτητας, που σημαίνει ότι κατά πρώτο λόγο θα πρέπει να είναι αρμόδια τα δικαστήρια κράτους μέλους της συνήθους διαμονής του παιδιού, με την επιφύλαξη της μεταβολής της διαμονής του παιδιού ή συμφωνίας των δικαιούχων της γονικής μέριμνας.

⁷⁰ Παμπούκη Χ. ο.π σελ. 106 -107.

⁷¹ Κανελλοπούλου Ε. σε Τσούκα, Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη 2016., σελ. 307.

⁷² Δεν αποκλείεται πάντως το ενδεχόμενο ένα παιδί να αποκτήσει συνήθη διαμονή σε κάποιο κράτος μέλος την ημέρα της άφιξής του και πάντως αυτό θα πρέπει να κρίνεται *in concreto* ανάλογα με τα πραγματικά περιστατικά της κάθε υπόθεσης, βλ. σχετ. ΜονΠρΑθ.713/2015, ΝοΒ 63,2015, ΜονΠρΚαβ 24/2009 Αρμ., 2009.566. Επίσης στην υπόθεση Roszkowskiv. Roszkowski (274 N.J. Super. 620 (1993)644 A.2d 1150, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <http://law.justia.com/cases/new-jersey/appellate-division-published/1993/274-n-j-super-620-1.html>, το Δικαστήριο έκρινε πως η δμνην παραμονή του παιδιού στο New Jersey ήταν αρκετή για να θεωρηθεί ο τόπος αυτός ως τόπος συνήθους διαμονής του παιδιού με βάση τη Σύμβαση καθώς κρίθηκε ότι υπήρξε ενσωμάτωση του παιδιού στο μέρος αυτό.

περιβάλλον.⁷³ Το ΔΕΚ στην υπόθεση C-523/07 ⁷⁴έκρινε ότι “το γράμμα μίας διάταξης του κοινοτικού δικαίου, που δεν περιέχει καμία ρητή παραπομπή στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της έννοιας και του περιεχομένου της, πρέπει κανονικά να ερμηνεύεται σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, κατά τρόπο αυτοτελή και ομοιόμορφο, με βάση το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η διάταξη αυτή και τον σκοπό που επιδιώκει η οικεία κανονιστική ρύθμιση” (σκέψη 34). Με άλλα λόγια αυτό σημαίνει ότι εάν ο καθορισμός της έννοιας της συνήθους διαμονής, αποτελέσει επιλογή του εθνικού νομοθέτη του κάθε κράτους μέλους, η ελεύθερη κυκλοφορία των αποφάσεων θα παρεμποδίζεται, καθώς ορισμένα κράτη μέλη μπορεί να έχουν έναν ορισμό της “συνήθους διαμονής” που είναι πολύ ευρύς, ενώ άλλα να επιλέξουν ένα στενότερο ορισμό. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε περιπτώσεις, όπου αρκετά δικαστήρια διαφορετικών κρατών μελών διεκδικούν δικαιοδοσία ή αντίθετα, κανένα δικαστήριο δεν είναι διατεθειμένο να αναλάβει την εκδίκαση της υπόθεσης. Συνεπώς μία αυτόνομη ερμηνεία του όρου “συνήθους διαμονή” διασφαλίζει την ομοιόμορφη εφαρμογή του άρθρου 8 παρ.1 του Κανονισμού 2201/2003 σε ολόκληρη την Ένωση. Το Δικαστήριο βασιζόμενο στην αιτιολογική σκέψη 12 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, έκρινε ότι η έννοια της “συνήθους διαμονής” πρέπει να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Επιλέγοντας μία ευέλικτη έννοια της συνήθους διαμονής, έκρινε ότι η απλή φυσική παρουσία του παιδιού σε ένα κράτος μέλος δεν αρκεί για να θεωρηθεί ως συνήθους κάτοικος αυτού του κράτους μέλους, αλλά ότι πρέπει να ληφθούν υπόψη και άλλοι παράγοντες. Το Δικαστήριο καθόρισε τα μη εξαντλητικά κριτήρια, τα οποία το αιτούν δικαστήριο έπρεπε να λάβει υπόψη του στη συγκεκριμένη υπόθεση, ερμηνεύοντας το άρθρο 8 παρ.1 του Κανονισμού. Έτσι έκρινε ότι το εθνικό δικαστήριο πρέπει να εξετάσει συγκεκριμένα τη διάρκεια, την κανονικότητα, τους όρους και τους λόγους για την παραμονή στο έδαφος ενός κράτους μέλους και τη μετακόμιση της οικογένειας σε αυτό το κράτος, την ιθαγένεια του παιδιού, τον τόπο και τους όρους παρακολούθησης στο σχολείο, τις γλωσσικές γνώσεις και τις οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις του παιδιού σε αυτό το κράτος. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ερμηνεία που υιοθέτησε το ΔΕΚ στην απόφαση αυτή, σέβεται τις πολυμερείς συμβάσεις που περιέχουν κανόνες για τη διεθνή δικαιοδοσία για τις υποθέσεις επιμέλειας, στις οποίες είναι συμβαλλόμενα πολλά ή όλα τα κράτη μέλη (ενδεικτικά αναφέρεται η Σύμβαση της Χάγης του 1996 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση, την εκτέλεση και τη συνεργασία ως προς τη γονική ευθύνη και τα μέτρα προστασίας των παιδιών).⁷⁵

Πάντως η έννοια της συνήθους διαμονής του παιδιού αν και αυτόνομη, δεν έχει αποσυνδεθεί εντελώς από την κατοικία των γονέων ή των κηδεμόνων του, οδηγώντας σε αρκετές περιπτώσεις, στη δημιουργία της γνωστής “εξαρτημένης κατοικίας” του τέκνου,⁷⁶ η οποία συμπίπτει με την οικογενειακή εστία.⁷⁷ Η θέση αυτή ενισχύεται και από το ίδιο το κείμενο της

⁷³ Κράνη Δ. σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλάκη, Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003, κατ’άρθρο ερμηνεία, έκδ. 2016, σελ. 98, Επίσης βλ. σχετ. Υπόθεση Mercredi C-497/10 PPU, Συλλογή 2010, σ. I-14309. Επίσης βλ. ΔΕΚ 17.10.2018 C- 393/18 PPU όπου το Δικαστήριο ερμηνεύοντας το άρθρο 8 παρ.1 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, κρίνει ότι ένα παιδί πρέπει να είχε φυσική παρουσία σε κράτος μέλος προκειμένου να μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει τη συνήθη διαμονή του στο κράτος μέλος αυτό, επίσης ΔΕΚ 28.6.2018 C-512/17.

⁷⁴ ΔΕΚ 2.4.2009, Korkein Hallinto Oikeus, C-523/2007, Συλλ. Νομολ 2009. I-2805.

⁷⁵ Lenaerts Koen, The Best Interests of the Child Always Come First: The Brussels II Bis Regulation and The European Court of Justice, Jurisprudence 2013, 20 (4) σελ. 1306 -1307.

⁷⁶ Γεωργουλέα Ν. σε Τσούκα Χ. ο.π σελ. 344.

⁷⁷ Στην υπόθεση Chan v. Chow (2001 BCCA 276), διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://www.canlii.org/en/bc/bcca/doc/2001/2001bcca276/2001bcca276.html>, όπου το παιδί διέμενε είτε και με τους δύο γονείς της είτε με τον καθένα ξεχωριστά πότε στον Καναδά και πότε στο Hong Kong το αρμόδιο Δικαστήριο

Σύμβασης της Χάγης και ειδικότερα στον ορισμό του όρου “επιμέλεια” στο άρθρο 5 αυτής, όπου αναφέρεται ότι η άσκηση του δικαιώματος επιμέλειας του παιδιού εκτείνεται και στον καθορισμό της συνήθους διαμονής αυτού. Η απόφαση για τον καθορισμό του τόπου διαμονής του παιδιού ως περιεχόμενο του δικαιώματος επιμέλειας αποτυπώνεται και στα ευρωπαϊκά νομοθετικά κείμενα (άρθρ. 2 αριθ. 9 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια και του νέου Κανονισμού 2019/1111).⁷⁸ Σε κάθε πάντως περίπτωση πρέπει να αποβλέπει στο συμφέρον του παιδιού. Πρέπει να αναφερθεί ότι ακόμη και εάν η απόφαση περί καθορισμού του τόπου διαμονής του παιδιού είναι ασύμφορη για αυτό, αρκεί για να θεμελιώσει τη διεθνή δικαιοδοσία του δικαστηρίου σε υποθέσεις γονικής μέριμνας, εφόσον η απόφαση υλοποιήθηκε και το παιδί διαμένει πλέον στον τόπο που αποφασίστηκε. Δεν ισχύει όμως το ίδιο όταν η απόφαση είναι αυθαίρετη και λαμβάνεται από τον ένα γονέα χωρίς τη συναίνεση του άλλου γονέα, μολονότι αμφότεροι ασκούν την επιμέλεια του παιδιού, αφού σε αυτήν την περίπτωση πρόκειται για παράνομη μετακίνηση του παιδιού, κατά τη διάταξη του άρθρου 2 αριθ. 11 περ, β του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια και του νέου Κανονισμού 2019/1111 και ισχύει για τη ρύθμιση της διεθνούς δικαιοδοσίας σε υποθέσεις γονικής μέριμνας το άρθρο 10 του Κανονισμού. Συνεπώς ο τόπος διαμονής του παιδιού γίνεται αντιληπτός ως δικαιοδοτικός σύνδεσμος όχι μόνο στη φυσική αλλά και στη νομική του διάσταση.⁷⁹ Αυτό σημαίνει ότι η παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση του παιδιού, δεν έχει ως αυτόθροη συνέπεια την αφαίρεση των υποθέσεων γονικής μέριμνας από τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων ή άλλων αρχών του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε μέχρι τότε τη συνήθη διαμονή του. Η διατήρηση της, μέχρι το χρόνο της απαγωγής, συνήθους διαμονής του παιδιού, ως βάσης διεθνούς δικαιοδοσίας, κατά τη ρητή πρόβλεψη του άρθρου 10 του Κανονισμού (ΕΚ 2201/2003) και αντίστοιχα του άρθρου 9 του Νέου Κανονισμού (ΕΚ) 2019/1111, συνιστά παρέκκλιση από τη γενική δικαιοδοτική βάση της συνήθους διαμονής του κατά το χρόνο άσκησης της προσφυγής για υπόθεση γονικής μέριμνας, η οποία καλύπτεται από τη ρητή επιφύλαξη του άρθρου 8 παρ.2 και τη σχετική πρόβλεψη της 12ης αιτιολογικής σκέψης του Κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003 και αντίστοιχα από την επιφύλαξη του άρθρου 7 παρ.2 σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 22 του Κανονισμού (ΕΚ) 2019/1111. Πάντως η δικαιοδοτική βάση της συνήθους διαμονής του παιδιού, παύει να ισχύει και αποκτούν δικαιοδοσία για τις υποθέσεις γονικής μέριμνας που το αφορούν, τα δικαστήρια ή άλλες αρχές του κράτους μέλους στο οποίο παράνομα μετακινήθηκε ή παρακρατείται, εφόσον, σύμφωνα με το άρθρο 10 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, συντρέξουν οι ακόλουθες προϋποθέσεις: α) το παιδί έχει αποκτήσει συνήθη κατοικία⁸⁰ στο κράτος μέλος της απαγωγής του και ι) υπάρχει συγκατάθεση (ή έγκριση εκ των υστέρων)⁸¹ του έχοντος την έκρινη, εφαρμόζοντας τη Σύμβαση της Χάγης, ότι ως τόπος συνήθους διαμονής έπρεπε να θεωρηθεί το Hong Kong. (σκ.37) Το Δικαστήριο κατέληξε σε αυτήν την απόφαση κρίνοντας πως η 9 μηνια παραμονή του παιδιού στο Hong Kong ήταν αρκετή για να θεωρηθεί ότι το παιδί απέκτησε εκεί τη συνήθη διαμονή του (σκ. 44). Επιλέον έκρινε πως υπήρχε και η πρόθεση να αποτελέσει ο τόπος αυτός τον τόπο συνήθους διαμονής της οικογένειας, καθώς μετακόμισαν εκεί όλοι μαζί τον Ιούνιο του 1999. Ο πατέρας είχε πολλές από τις επιχειρήσεις του εκεί, η μητέρα απέκτησε επίσης εργασία στο Hong Kong, ενώ το παιδί είχε εγγραφεί σε νηπιαγωγείο (σκ. 45-46). Για όλους τους παραπάνω λόγους το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι γονείς είχαν την πρόθεση να αποτελέσει το Hong Kong τον τόπο της συνήθους διαμονής τους και με δεδομένο ότι η δική τους πρόθεση επεκτεινόταν και στο παιδί, κατέληξε ότι ο γτόπος της συνήθους διαμονής του παιδιού ήταν το Hong Kong.(σκ. 47).

⁷⁸ Αντίστοιχα άρθρο 5 εδ,α της Σύμβασης της Χάγης.

⁷⁹ Κράνη Δ. σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη ο.π., σελ. 99

⁸⁰ Κράνη Δ. σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη ο.π., σελ 109-110. Ο όρος κατοικία, ο οποίος ως νομικός σύνδεσμος είναι στενότερος από τη συνήθη διαμονή, υποδηλώνει τη διάρκεια του και συνεπώς κρίνεται εσφαλμένη η απόδοση του όρου “συνήθης κατοικία” στο ελληνικό κείμενο του Κανονισμού.

⁸¹ Σε αυτήν την περίπτωση η μετακίνηση ή η κατακράτηση του παιδιού είναι νόμιμη, αφού αίρεται ο παράνομος χαρακτήρας της.

επιμέλεια, φυσικού ή νομικού προσώπου, ιδρύματος ή οργάνωσης ή ι) το παιδί έχει διαμείνει στο κράτος μέλος στο οποίο μετακινήθηκε ή κατακρατήθηκε παράνομα, για ένα τουλάχιστον έτος από τη γνώση ή τη δυνατότητα γνώσης εκ μέρους των δικαιούχων της επιμέλειας, του τύπου στον οποίο βρίσκεται το παιδί και το τελευταίο έχει ενταχθεί στο νέο του περιβάλλον. Σε αυτή τη δεύτερη περίπτωση απαιτείται η συνδρομή τεσσάρων προϋποθέσεων, που είναι ι) να μην έχει υποβληθεί αίτηση επιστροφής ενώπιον των αρμοδίων αρχών, εντός ενός έτους αφότου ο δικαιούχος της επιμέλειας, πληροφορήθηκε ή όφειλε να πληροφορηθεί τον τόπο που βρίσκεται το παιδί ή ιι) η αίτηση να έχει ανακληθεί και να μην έχει επανυποβληθεί εντός της προθεσμίας αυτής, ή ιιι) το δικαστήριο του κράτους μέλους στο οποίο μετακινήθηκε ή παρακρατήθηκε παράνομα το παιδί, απέρριψε την αίτηση για την επιστροφή του και διαβίβασε αντίγραφο της απόφασής του στο αρμόδιο δικαστήριο του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του, αλλά κανένας από τους διαδίκους δεν ζήτησε από το δικαστήριο αυτό να εξετάσει την υπόθεση εντός του χρονικού διαστήματος που ορίζει το άρθρο 11 παρ.7 ή ιν) κατόπιν αιτήσεως ενός από τους διαδίκους, το δικαστήριο του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του, έχει εκδώσει απόφαση επιμέλειας, η οποία δε συνεπάγεται την επιστροφή του παιδιού. Στο ίδιο πλαίσιο, ο Κανονισμός 2019/1111, αναφέρει στην αιτιολογική σκέψη 22, ότι σε περίπτωση παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης παιδιού, και με την επιφύλαξη της δυνατότητας επιλογής δικαστηρίου σύμφωνα με τον κανονισμό, η δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους της συνήθους διαμονής του παιδιού θα πρέπει να διατηρείται μέχρις ότου διαπιστωθεί νέα συνήθης διαμονή σε άλλο κράτος μέλος και ικανοποιηθούν ορισμένες ειδικές προϋποθέσεις. Τα κράτη μέλη όπου προβλέπεται συγκεντρωμένη δικαιοδοσία θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο να δοθεί στο δικαστήριο που επιλαμβάνεται της αίτησης επιστροφής, βάσει της σύμβασης της Χάγης του 1980, η δυνατότητα να ασκεί επίσης τη δικαιοδοσία για την οποία έχουν συμφωνήσει τα μέρη δυνάμει του παρόντος κανονισμού σε θέματα γονικής μέριμνας σε περιπτώσεις που έχει επιτευχθεί συμφωνία των μερών κατά τη διάρκεια αυτών των διαδικασιών επιστροφής. Στις συμφωνίες αυτές θα πρέπει να περιλαμβάνονται τόσο οι συμφωνίες για την επιστροφή όσο και οι συμφωνίες για τη μη επιστροφή του παιδιού. Σε περίπτωση συμφωνίας περί μη επιστροφής, το παιδί θα πρέπει να παραμείνει στο κράτος μέλος της νέας συνήθους διαμονής και η δικαιοδοσία για τυχόν μελλοντικές διαδικασίες για θέματα επιμέλειας θα πρέπει να καθοριστεί βάσει της νέας συνήθους διαμονής του παιδιού.

4. Η επιστροφή του παιδιού

Η άμεση επιστροφή του παιδιού που μετακινήθηκε ή κατακρατήθηκε παράνομα αποτελεί το βασικότερο στόχο της Σύμβασης της Χάγης του 1980, όπως αποτυπώνεται στο άρθρο 1 περ.α' αυτής. Για την εξυπηρέτηση του στόχου αυτού, η Σύμβαση, στα άρθρα 7, 10, 11, 12, 13, 15 και 18 προβλέπει έναν μηχανισμό συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των αρχών των συμβαλλόμενων κρατών που καλούνται να αντιμετωπίσουν το ζήτημα αυτό. Σύμφωνα με τη σύμβαση, η επιστροφή του παιδιού μπορεί να γίνει εκουσίως ή μετά από συμβιβαστική επίλυση ή μέσω δικαστικών και διοικητικών διαδικασιών.⁸² Τις διατάξεις της Σύμβασης συμπληρώνει το άρθρο 11 του Κανονισμού 2201/2003, το οποίο με άμεση παραπομπή στις ρυθμίσεις της Σύμβασης επιδιώκει τη διευκόλυνση της διαδικασίας επιστροφής του παιδιού.⁸³ Πάντως η

⁸² Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. σελ.108, 109.

⁸³ Αντίστοιχα η διάταξη του άρθρου 22 του νέου Κανονισμού 2019/1111 παραπέμπει στη Σύμβαση της Χάγης για την επιστροφή του παιδιού.

ουσιαστική επισκόπηση των σχετικών με την επιστροφή του παιδιού διατάξεων των δύο νομοθετημάτων, οδηγεί στη διαπίστωση ότι ο Κανονισμός έχει επιλέξει να αποκλείσει τη δυνατότητα άρνησης επιστροφής του παιδιού, όπως αυτή προβλέπεται στο άρθρο 13 παρ.1 στοιχ. β της Σύμβασης, ενισχύοντας την αρχή ότι το παιδί επιστρέφει πάντοτε, εάν μπορεί να προστατευθεί, στο κράτος μέλος προέλευσης. Πρόκειται για τη βασικότερη απόκλιση από τη Σύμβαση της Χάγης, στο πλαίσιο της οποίας, επαφίεται στο δικαστήριο να αποφασίσει την επιστροφή ή όχι του παιδιού όταν υπάρχει σοβαρός κίνδυνος η επιστροφή του να το εκθέσει σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή να το περιαγάγει με οποιονδήποτε άλλο τρόπο σε αφόρητη κατάσταση. Εφόσον μάλιστα με το άρθρο 60 στοιχ. ε του Κανονισμού, καθιερώνεται η υπεροχή του έναντι της Σύμβασης της Χάγης, αποκλείεται η επίκληση της βασικότερης διάταξης, ήτοι του άρθρου 13 παρ.1 στοιχ. β της Σύμβασης, στην οποία μπορεί να στηριχθεί ο διάδικος που φέρεται να έχει μετακινήσει παράνομα το παιδί για να αντιστρατευθεί την επιστροφή του.⁸⁴ Πάντως η μείωση των περιορισμών επιστροφής του παιδιού, αποτελεί πρόνοια και της ίδιας της Σύμβασης, η οποία στο άρθρο 36, παρέχει στα συμβαλλόμενα κράτη τη δυνατότητα να αποκλίνουν από τις ρυθμίσεις της.⁸⁵

α. Η εφαρμοστέα διαδικασία και ο ρόλος των Κεντρικών Αρχών

Βασικός άξονας για την επίτευξη των στόχων της Σύμβασης είναι η διεθνής συνεργασία των συμβαλλομένων κρατών, είτε με τη μορφή της συνεργασίας μεταξύ των δικαστικών και διοικητικών αρχών είτε με τη μορφή της σύμπραξης των Κεντρικών Αρχών.⁸⁶ που συστήνονται σε κάθε συμβαλλόμενο κράτος με σκοπό το συντονισμό των διαδικασιών μεταξύ των αρμοδίων αρχών, για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Οι συντάκτες της Σύμβασης, γνωρίζοντας τις διαφορές που υπάρχουν στην εσωτερική οργάνωση των συμβαλλομένων κρατών μερών, απέφυγαν να καθορίσουν τη δομή και τις δυνατότητες δράσης της κεντρικής αρχής, αφήνοντας τα ζητήματα αυτά να ρυθμιστούν από το εσωτερικό δίκαιο κάθε κράτους, κατά ρητή διατύπωση του άρθρου 6. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι κάθε κεντρική αρχή, ανάλογα με την επιλογή του εθνικού νομοθέτη, εκπληρώνει η ίδια τα καθήκοντα που της αναθέτει η σύμβαση ή τα αναθέτει κατά την κρίση της σε άλλη υπηρεσία της πολιτείας της.⁸⁷ Αξίζει να αναφερθεί ότι η σύμβαση έχει λάβει ειδική μέριμνα για τα κράτη με μη ενοποιημένα νομικά συστήματα, στα οποία παρέχει το δικαίωμα να ορίζουν περισσότερες από μία κεντρικές αρχές. Μάλιστα για την αποφυγή του πιθανού κινδύνου σύγκρουσης αρμοδιοτήτων των κεντρικών αρχών που εδρεύουν στο ίδιο κράτος, η σύμβαση καθοδηγεί τα κράτη αυτά να προβλέψουν μία μορφή ιεραρχίας μεταξύ τους. Σε αντίθετη περίπτωση, ο αιτών την επιστροφή του παιδιού θα πρέπει να υποβάλλει

⁸⁴ Βασιλακάκη Ευ., Η επιστροφή του απαχθέντος τέκνου κατά τον Κανονισμό Βρυξέλλες Ια και τη σχεδιαζόμενη τροποποίησή του, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου και Πολιτικής Δικονομίας, (τεύχος 10/2017, Οκτώβριος 2017, σελ. 866-876).

⁸⁵ Κράνη Δ., σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη, Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003, ο.π σελ. 117.

⁸⁶ Στην Ελλάδα λειτουργεί ως Κεντρική Αρχή το Υπουργείο Δικαιοσύνης, [Ν. 2101/1992, της 2ας Δεκεμβρίου 1992, «Κύρωση Διεθνούς Σύμβασης για θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών», (ΦΕΚ Α 193), α.1 παρ.2] υπό την έννοια της συνεργασίας με τις αντίστοιχες αρχές άλλων χωρών με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών και τη διευκόλυνση της έναρξης και διενέργειας δικαστικών ή διοικητικών διαδικασιών, είτε ως μεσολαβητική αρχή για την παροχή δικαστικής αρωγής από τις δικαστικές αρχές της χώρας προς τις αντίστοιχες αρχές των συμβαλλόμενων κρατών και αντίστροφα βλ. σχετ. https://www.ministryofjustice.gr/?page_id=1207, τελευταία προσπέλαση 30 Νοεμβρίου 2020.

⁸⁷ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. σελ. 81, 82

επαναλαμβανόμενες αιτήσεις στις επιμέρους κεντρικές αρχές, εφόσον ο απαγωγέας μετακινεί το παιδί από τη μία περιοχή στην άλλη, ενώ δεν αποκλείεται και η περίπτωση να υποβάλλει αίτηση σε περιοχή στην οποία δεν βρίσκεται το παιδί.⁸⁸ Πάντως ανεξάρτητα από την οργανωμένη αυτή συνεργασία, τα ενδιαφερόμενα μέρη μπορούν να προσφύγουν και απευθείας στις αρμόδιες δικαστικές και διοικητικές αρχές, χωρίς τη μεσολάβηση κάποιου κεντρικού συντονιστικού οργάνου.⁸⁹

Η έναρξη της διαδικασίας για την επιστροφή του παιδιού, με τη συνδρομή των κεντρικών αρχών, ορίζεται στο άρθρο 8 της Σύμβασης, όπου καθορίζονται και οι προϋποθέσεις. Συγκεκριμένα το άρθρο αυτό ορίζει ότι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή η οργάνωση που ισχυρίζονται ότι το παιδί μετακινήθηκε ή κατακρατήθηκε κατά παράβαση δικαιώματος επιμέλειας, μπορούν να απευθύνουν αίτηση προς την κεντρική αρχή του τόπου της συνήθους διαμονής του παιδιού ή σε άλλη αρχή σε οποιοδήποτε συμβαλλόμενο κράτος, την οποία θεωρούν αποτελεσματικότερη, ώστε να εξασφαλιστεί η επιστροφή του παιδιού.⁹⁰ Η αίτηση δεν είναι απαραίτητο να ακολουθεί κάποιο τύπο, ωστόσο τα στοιχεία που είναι αναγκαία για την διευκόλυνση των αρχών, αναφέρονται στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 8 και αφορούν την ταυτότητα του αιτούντος, του παιδιού και του απαγωγέα, τη χρονολογία γέννησης του παιδιού, εφόσον είναι δυνατό να παρασχεθεί και τους λόγους στους οποίους ο αιτών βασίζει την επιστροφή του παιδιού. Το τελευταίο αυτό στοιχείο είναι ιδιαίτερα χρήσιμο, καθώς διευκολύνει τις κεντρικές αρχές του άρθρου 27, να διαχωρίζουν και τελικά να απορρίπτουν τις αιτήσεις που είναι αβάσιμες.⁹¹ Επίσης η αίτηση μπορεί να συνοδεύεται ή να συμπληρώνεται από επικυρωμένο⁹² αντίγραφο κάθε χρήσιμης απόφασης ή συμφωνίας που σχετίζεται με την υπόθεση, πιστοποιητικό ή ένορκη βεβαίωση (affidavit), προερχόμενο από την κεντρική αρχή ή άλλη αρμόδια αρχή του κράτους της συνήθους διαμονής του παιδιού ή από κάποιο αρμόδιο πρόσωπο, που περιέχει τους σχετικούς ουσιαστικούς κανόνες της πολιτείας αυτής καθώς και κάθε άλλο χρήσιμο στοιχείο.⁹³ Η κεντρική αρχή, η οποία λαμβάνει την αίτηση δεν είναι υποχρεωμένη να την κάνει δεκτή, εάν δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις για την άσκησή της ή είναι προδήλως αβάσιμη. Σε αυτήν την περίπτωση οφείλει να γνωστοποιήσει άμεσα τους λόγους της απόρριψης στον αιτούντα ή στην κεντρική αρχή που διαβίβασε την αίτηση. Η αίτηση απευθύνεται όχι μόνο στην κεντρική αρχή του Κράτους, στο οποίο το απαχθέν τέκνο είχε τη συνήθη διαμονή του αλλά και σε κάθε κεντρική αρχή οποιουδήποτε από τα συμβαλλόμενα κράτη. Εξάλλου, αν η αρχή που έλαβε το αίτημα διαπιστώσει ή υποψιάζεται ότι το παιδί βρίσκεται σε άλλο συμβαλλόμενο κράτος, διαβιβάζει αμελητί το αίτημα σε αυτό. Όταν εντοπιστεί το παιδί η Κεντρική Αρχή του κράτους στο οποίο αυτό έχει μεταφερθεί, λαμβάνει κάθε πρόσφορο μέτρο για την εκούσια απόδοσή του.⁹⁴ Αν αυτό δεν καταστεί δυνατό, επιχειρεί την εξεύρεση συμβιβαστικής λύσης και αν η προσπάθεια αποτύχει, ακολουθούνται δικαστικές και

⁸⁸ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ο.π. σελ. 82, Perez – Vera E, σελ. 445.

⁸⁹ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. σελ. 78

⁹⁰ Perez – Vera E, Explanatory, ο.π. σελ. 455

⁹¹ Perez -Vera E., ο.π σελ. 456

⁹² Η προϋπόθεση προσκόμισης επικυρωμένου αντιγράφου της απόφασης ή των άλλων αιτούμενων εγγράφων αν και αρχικά φαίνεται ότι έρχεται σε αντίθεση με τη διάταξη του άρθρου 23 που ορίζει ότι καμία επικύρωση ή παρόμοια διατύπωση δεν απαιτείται στο πλαίσιο της Σύμβασης αυτής, είναι αναγκαία προκειμένου να υπάρχει η βεβαιότητα ότι τα προσκομιζόμενα έγγραφα αντιστοιχούν πράγματι στα πρωτότυπα και έχουν αναμφισβήτητη ισχύ. Βλ. Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. σελ. 114 και Perez -Vera E, σελ. 456.

⁹³ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ο.π. σελ. 113 και Perez – Vera E, ο.π. σελ. 456

⁹⁴ Άρθρο 10 της Σύμβασης

διοικητικές διαδικασίες⁹⁵ Σε κάθε περίπτωση είναι σημαντικό το να μην παρέλθει μεγάλο διάστημα από τη στιγμή της απαγωγής ή κατακράτησης μέχρι την οποιαδήποτε λύση. Για το λόγο αυτό η Σύμβαση προβλέπει ότι οι ενέργειες για την επιστροφή του παιδιού πρέπει να ξεκινήσουν μέσα σε ένα χρόνο από την απαγωγή, για να μην προλάβουν να δημιουργηθούν μη αναστρέψιμες καταστάσεις.⁹⁶ Ωστόσο η επιστροφή του παιδιού μπορεί να διαταχθεί και αν παρέλθει μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, εκτός αν αποδειχθεί ότι το παιδί έχει ήδη προσαρμοσθεί στο νέο του περιβάλλον. Οι αρμόδιες δικαστικές (στην Ελλάδα το Μονομελές Πρωτοδικείο, δικάζοντας κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων) ή διοικητικές αρχές οφείλουν να εφαρμόζουν διαδικασίες επείγοντος για την επιστροφή του παιδιού (θα γίνει ειδικότερη αναφορά κατωτέρω). Αν δεν έχουν αποφασίσει εντός έξι εβδομάδων από την έναρξη της διαδικασίας ο ενδιαφερόμενος ή η κεντρική αρχή του κράτους όπου κατατέθηκε η αίτηση μπορούν να ζητήσουν επίσημη έκθεση για τους λόγους της καθυστέρησης. Η συνεργασία των κεντρικών αρχών των συμβαλλόμενων μερών, στο ζήτημα της διεθνούς απαγωγής παιδιών είναι ιδιαίτερα σημαντική και αποτυπώνεται στο κεφάλαιο II (άρθρα 6 και 7) της Σύμβασης. Η γνώση της ύπαρξης και αδιατάρακτης λειτουργίας αυτού του άξονα μπορεί να λειτουργήσει προληπτικά, εμποδίζοντας τους επίδοξους απαγωγείς να προβούν σε πράξεις παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης παιδιών, γνωρίζοντας ότι οι αρμόδιες αρχές θα ενεργήσουν άμεσα για την αποκατάσταση της διασαλευθείσας οικογενειακής πραγματικότητας του παιδιού, αλλά και κατασταλτικά, επαναφέροντας τα πράγματα στην προηγούμενη από την απαγωγή κατάσταση τους.⁹⁷ Οι κεντρικές αρχές, χρησιμοποιούν τον μηχανισμό λήψης προσωρινών μέτρων, την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικών με την κατάσταση του παιδιού, το εθνικό τους δίκαιο σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης, τη διευκόλυνση της έναρξης δικαστικής ή διοικητικής διαδικασίας με σκοπό την επιστροφή του παιδιού, την παροχή νομικής και δικαστικής αρωγής και εν τέλει την εξασφάλιση της ακίνδυνης επιστροφής του παιδιού.⁹⁸

Από την πλευρά του ενωσιακού δικαίου, το ζήτημα της επιστροφής του παιδιού ρυθμίζεται από το άρθρο 11 του Κανονισμού 2201/2003 το οποίο παραπέμπει ρητά στις διατάξεις των άρθρων 12 και 13 της Σύμβασης. Πάντως το άρθρο 11 τυγχάνει εφαρμογής μόνο όταν το παιδί μετακινήθηκε ή κατακρατείται παρανόμως σε κράτος μέλος και είχε επίσης σε άλλο κράτος μέλος τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση. Έτσι όταν ένα δικαστήριο κράτους μέλους λαμβάνει αίτηση για την επιστροφή παιδιού σύμφωνα με τη Σύμβαση, εφαρμόζει τους κανόνες της Σύμβασης όπως έχουν συμπληρωθεί από το άρθρο 11 παράγραφοι 1 έως 5 του Κανονισμού. Προς τον σκοπό αυτό, ο δικαστής μπορεί, αν κρίνει χρήσιμο, να συμβουλευτεί τη νομολογία σχετικά με τη Σύμβαση η οποία διατίθεται στη βάση δεδομένων INCADAT που έχει δημιουργηθεί από τη σύμβαση της Χάγης για το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο.⁹⁹ Ο δικαστής διαπιστώνει καταρχήν αν υπήρξε «παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση». Ο ορισμός του άρθρου 2 σημείο (11) του κανονισμού έχει πολύ μεγάλη ομοιότητα με τον ορισμό του άρθρου 3 της Σύμβασης και καλύπτει τις περιπτώσεις μετακίνησης ή κατακράτησης, κατά παράβαση των δικαιωμάτων επιμέλειας βάσει του δικαίου του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την απαγωγή.

⁹⁵ Γεωργουλέα Ν. σε Τσούκα, , ο.π σελ. 346, 347.

⁹⁶ Βασιλακάκη Ε/ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α./Παπασιώπη – Πασιά Ζ., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 2017, σελ.275

⁹⁷ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ο.π. σελ. 77

⁹⁸ Γεωργουλέα Ν. σε Τσούκα Χ, ο.π σελ. 345.

⁹⁹ [Http://www.incadat.com/](http://www.incadat.com/) η βάση δεδομένων INCADAT περιλαμβάνει πλέον και υποθέσεις βάσει του κανονισμού και επίσης στο ΔΕΕ και το ΕΔΑΔ.

Το σύστημα συνεργασίας των κεντρικών αρχών, το οποίο προβλέφθηκε και καθιερώθηκε από τη Σύμβαση της Χάγης, αποτέλεσε πρότυπο για την θέσπιση των κανόνων που περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο IV του Κανονισμού 2201/2003.¹⁰⁰ Με βάση το άρθρο 53, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να διορίσουν τουλάχιστον μία κεντρική αρχή για τους σκοπούς του Κανονισμού, εκτός εάν κρίνουν απαραίτητο να υποδείξουν περισσότερες αρχές.¹⁰¹ Επίσης ο Κανονισμός προβλέπει, στο άρθρο 54, την αποτελεσματική ενσωμάτωση των κεντρικών αρχών στο Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο με σκοπό την επίτευξη των στόχων του.¹⁰² Το άρθρο 55, εμπνευσμένο από τα άρθρα 31 και 32 της Σύμβασης της Χάγης, προβλέπει τις αρμοδιότητες που ανατίθενται στις κεντρικές αρχές, καθορίζοντας το πλαίσιο της μεταξύ τους συνεργασίας. Ειδικότερα στην περίπτωση γ' που αφορά τις διασυνοριακές υποθέσεις απαγωγής παιδιών, η κεντρική αρχή λειτουργεί ως σύνδεσμος μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων, όταν η άμεση επικοινωνία μεταξύ τους είναι δυσχερής, λόγω μη ύπαρξης κοινής γλώσσας συνεννόησης.¹⁰³ Εξίσου σημαντική είναι η συμβολή των κεντρικών αρχών στην διαβίβαση της απόφασης και των σχετικών εγγράφων που τη συνοδεύουν στην περίπτωση του άρθρου 13 της Σύμβασης της Χάγης, για το οποίο θα γίνει λόγος κατωτέρω.

Αντίστοιχα, ο νέος Κανονισμός 2019/1111, στο άρθρο 22, επιβεβαιώνοντας τη σχέση συνύπαρξης και αλληλοσυμπλήρωσης με τη Σύμβαση της Χάγης, προβλέπει ότι προκειμένου να εφαρμοσθούν τα άρθρα 23-29 αυτού, θα πρέπει προηγουμένως να έχει κατατεθεί αίτημα για την επιστροφή ενός παιδιού, το οποίο μετακινήθηκε ή κατακρατείται παράνομα, στο δικαστήριο το οποίο είναι αρμόδιο να επιληφθεί ενός τέτοιου αιτήματος και το οποίο υποδεικνύεται ως τέτοιο από τη Σύμβαση της Χάγης του 1980. Κατά τον Κανονισμό, ο αιτών είναι φυσικό πρόσωπο, ίδρυμα ή οργάνωση, το οποίο ασκεί το δικαίωμα επιμέλειας του παιδιού, το οποίο είναι κάτω των 16 ετών,¹⁰⁴ και ισχυρίζεται ότι έλαβε χώρα παραβίαση του δικαιώματος επιμελείας του, καθώς αυτό μετακινήθηκε ή κατακρατείται παράνομα σε κάποιο κράτος μέλος, άλλο από εκείνο το κράτος μέλος στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση. Επίσης ο νέος Κανονισμός καθορίζει με λεπτομερείς διατάξεις, που περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο V (άρθρα 76 έως 84), το ζήτημα της συνεργασίας των κεντρικών αρχών σε υποθέσεις γονικής μέριμνας. Πάντως για να διευκολυνθεί αυτή η συνεργασία, πρέπει να ενθαρρύνονται οι συζητήσεις μεταξύ των δικαστών, τόσο στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Δικαστικού Δικτύου όσο και μέσω πρωτοβουλιών που διοργανώνονται από τα κράτη μέλη. Η εμπειρία του άτυπου δικτύου των δικαστών του διεθνούς δικτύου της Χάγης που οργανώθηκε από τη Διάσκεψη της Χάγης για το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο στο πλαίσιο της σύμβασης της Χάγης του 1980 έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα χρήσιμη. Πολλά κράτη μέλη συμμετέχουν στη λειτουργία δικαστικών δικτύων διορίζοντας δικαστές-συνδέσμους ή δικαστές ειδικευμένους στο οικογενειακό δίκαιο, για να διευκολύνουν τη λειτουργία του κανονισμού και να συμβάλουν στην ταχύτερη επίλυση υποθέσεων γονικής μέριμνας.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Κούρτη Β σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη, Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003, ο.π σελ. 399, 402

¹⁰¹ Στο σημείο αυτό υπάρχει διαφοροποίηση με τη Σύμβαση της Χάγης, η οποία αναγνωρίζει το δικαίωμα αυτό μόνο στα κράτη που απαρτίζονται από πολλές εδαφικές ενότητες, βλ. Κούρτη Β σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη, Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003, ο.π σελ. 404.

¹⁰² Πρακτικός Οδηγός για την εφαρμογή του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, σελ. 83.

¹⁰³ Κούρτη Β σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη, ο.π σελ. 412

¹⁰⁴ Ο νέος Κανονισμός 2019/1111 σε αντίθεση με τον προηγούμενο (2201/2003), αναφέρει ρητά την ηλικία των 16 ετών ως όριο για την έκταση του πεδίου εφαρμογής του.

¹⁰⁵ Πρακτικός Οδηγός ο.π, σελ.86.

β. Διαδικασία ταχείας διευθέτησης της διαφοράς.

Οι διατάξεις των άρθρων 2 και 11 παρ.1 της Σύμβασης, καθώς και της παρ. 3 του άρθρου 11 του Κανονισμού 2201/2003 και του άρθρου 24 παρ.1 και 2 του νέου Κανονισμού 2019/1111, προβλέπουν ότι η αίτηση σχετικά με την επιστροφή του παιδιού πρέπει να εκδικάζεται με τις πλέον σύντομες διαδικασίες, που διαθέτουν τα εθνικά δίκαια των συμβαλλόμενων κρατών. Ο λόγος είναι προφανής. Καθώς ο παράγων χρόνος για τον εντοπισμό του παιδιού και την αποκατάσταση της οικογενειακής του τάξης, λειτουργεί ασφυκτικά, είναι απολύτως αναγκαίο οι σχετικές διαδικασίες να ολοκληρώνονται ταχέως προκειμένου να μη δημιουργούνται δυσχερώς αναστρέψιμες καταστάσεις. Στο πλαίσιο αυτό, η Σύμβαση της Χάγης, στο άρθρο 11, αντιλαμβάνεται ως εύλογο χρόνο για την έκδοση απόφασης επί της αιτήσεως επιστροφής του παιδιού, το διάστημα των έξι εβδομάδων, μετά την πάροδο του οποίου ο αιτών ή η Κεντρική Αρχή του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση, μπορούν να ζητήσουν επίσημη έκθεση για τους λόγους της καθυστέρησης. Πάντως η διάταξη αυτή από την οποία απουσιάζει η πρόβλεψη για επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση καθυστέρησης, λειτουργεί περισσότερο ως ευχή ή προτροπή προς τις δικαστικές και διοικητικές αρχές για την ταχεία διεκπεραίωση της υπόθεσης. Από την άλλη πλευρά, ο Κανονισμός 2201/2003, ορίζει με το δικό του άρθρο 11 παρ.3, ως υποχρεωτική την έκδοση της απόφασης επί της αίτησης επιστροφής του παιδιού, εντός έξι εβδομάδων, ενώ το ίδιο χρονικό διάστημα προβλέπει και ο Κανονισμός 2019/1111 στο άρθρο 24 παρ.3. Ωστόσο και σε αυτήν την περίπτωση, η υποχρέωση για τήρηση της ανωτέρω προθεσμίας, θεσπίζεται χωρίς τον προσδιορισμό κυρώσεων, ο οποίος εξαρτάται από το εσωτερικό δίκαιο της χώρας της οποίας η αρμόδια αρχή έχει επιληφθεί της αίτησης επιστροφής του παιδιού.¹⁰⁶

Στο ελληνικό δικονομικό σύστημα, η διαδικασία κατεπείγοντος χαρακτήρα, είναι αυτή των ασφαλιστικών μέτρων (άρθρ. 682 επ ΚΠολΔ). Με τις ρυθμίσεις αυτές επιχειρείται στο πλαίσιο της *lex fori*, να κατοχυρωθεί η ταχεία εκδίκαση της αίτησης για την επιστροφή του παιδιού που μετακινήθηκε παράνομα από τον τόπο της συνήθους διαμονής του ή κατακρατείται μακριά από τον τόπο αυτό. Αρμόδιο δικαστήριο να κρίνει επί της αιτήσεως, είναι σε πρώτο βαθμό το μονομελές πρωτοδικείο του τόπου όπου βρίσκεται το παιδί μετά την απαγωγή ή αυτό της κατοικίας ή διαμονής του απαγωγέα. Πάντως παρά το γεγονός ότι στις υποθέσεις που εκδικάζονται με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, αρκεί, κατά τη διάταξη του άρθρου 690 παρ.1 ΚΠολΔ, η πιθανολόγηση των ισχυρισμών των διαδίκων, δηλαδή μικρότερος βαθμός δικανικής πεποίθησης ως προς τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά, δεν ισχύει το ίδιο στις υποθέσεις απαγωγής παιδιού, όπου απαιτείται η δημιουργία πλήρους δικανικής πεποίθησης για την αποδοχή ή την απόρριψη της αίτησης επιστροφής του.¹⁰⁷ Η παραδοχή αυτή συνάγεται από τη γραμματική διατύπωση της Σύμβασης της Χάγης, ειδικότερα δε α) από το άρθρ. 12 που επιτρέπει στο δικαστήριο να μην διατάξει την επιστροφή του απαχθέντος παιδιού αν αποδειχθεί (και όχι απλώς πιθανολογηθεί) ότι το παιδί έχει ήδη προσαρμοστεί στο νέο του περιβάλλον, β) από το άρθρ. 13, κατά το οποίο η δικαστική ή διοικητική αρχή του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση δεν δεσμεύεται να διατάξει την επιστροφή του απαχθέντος παιδιού, εφόσον το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή οργάνωση που αντιτίθεται στην επιστροφή του αποδεικνύει (και άρα όχι απλώς πιθανολογεί) κάποια από μνημονεύόμενα στο ίδιο άρθρο γεγονότα και γ) από το άρθρ. 14,

¹⁰⁶ Κράνη Δ. σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη ο.π, σελ. 120.

¹⁰⁷ Γεωργίου Κ. Ασφαλιστικά Μέτρα, τόμος Ι, 2015, σελ. 179, ΜπρΑθ. 4290/2009, ΕπολΔ 2009/208 με σχόλια Ν. Δαβράδου.

στο οποίο γίνεται λόγος για διαπίστωση (και όχι απλώς για πιθανολόγηση) παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης παιδιού¹⁰⁸. Επίσης οι αποφάσεις που εκδίδονται, μολονότι δικάζονται με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, υπόκειται σε έφεση, κατά τον γενικό κανόνα που καθιερώνουν οι διατάξεις των άρθρων 12 § 6 και 511 ΚΠολΔ χωρίς στην προκειμένη περίπτωση να έχει έδαφος εφαρμογής η διάταξη του άρθρου 699 ΚΠολΔ.¹⁰⁹

Η λήψη προσωρινών και ασφαλιστικών μέτρων προβλέπεται και από το άρθρο 20 του Κανονισμού 2201/2003, κατά παρέκκλιση της αποκλειστικής δικαιοδοσίας των δικαστηρίων του κράτους προέλευσης, του παιδιού, σε επείγουσες περιπτώσεις, για την προστασία προσώπων ή περιουσιακών στοιχείων που βρίσκονται στο κράτος αυτό και με σκοπό την απόλυτη εγγύτητα του *forum* προς τον τόπο υλοποίησης των μέτρων.¹¹⁰ Προϋποθέσεις εφαρμογής του κανόνα αυτού, εφόσον βέβαια η ασφαλιστέα αξίωση εμπίπτει στο εν γένει *ratione materiae* πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, είναι κατά το ΔΕΕ¹¹¹ α) τα μέτρα αυτά να είναι επείγοντα, β) να έχουν ληφθεί σχετικά με πρόσωπα ή περιουσιακά στοιχεία που ευρίσκονται στο κράτος μέλος όπου έχει την έδρα του το επιληφθέν της υπόθεσης δικαστήριο και γ) να έχουν προσωρινό χαρακτήρα. Το Δικαστήριο, στην περίπτωση λήψης των μέτρων αυτών, θα πρέπει να διασαφηνίζει την απόφαση αν έχει ή δεν έχει, με βάση τον Κανονισμό, δικαιοδοτική αρμοδιότητα επί της ουσίας.¹¹² Καθώς το άρθρο 20 δεν είναι κανόνας που απονέμει διεθνή δικαιοδοσία, τα προσωρινά μέτρα παύουν να παράγουν αποτέλεσμα όταν το αρμόδιο δικαστήριο λάβει τα μέτρα που κρίνει απαραίτητα. Επίσης το άρθρο 15 του νέου Κανονισμού 2019/1111, προβλέπει ότι σε επείγουσες περιπτώσεις δεν αποκλείεται η λήψη προσωρινών μέτρων από τα δικαστήρια του κράτους μέλους για παιδί ή την περιουσία του, που βρίσκονται στο έδαφός του, ακόμη και αν αυτά στερούνται δικαιοδοσίας για την ουσιαστική κρίση της υπόθεσης. Η λήψη αυτών των προσωρινών μέτρων, η οποία εξελίσσεται ταυτόχρονα με τη διαδικασία επιστροφής του παιδιού, στο πλαίσιο της Σύμβασης της Χάγης, δεν θα πρέπει να υπονομεύει τον καταμερισμό της δικαιοδοσίας μεταξύ του δικαστηρίου που έχει επιληφθεί της διαδικασίας επιστροφής και του δικαστηρίου που έχει δικαιοδοσία επί της ουσίας της γονικής μέριμνας βάσει του Κανονισμού.¹¹³ Τα μέτρα αυτά παύουν να ισχύουν όταν τα δικαστήρια του κράτους με διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς λάβουν τα κατάλληλα μέτρα.

¹⁰⁸ ΑΠ 317/2016 με σχόλια Ιω. Δεληκωστόπουλου, ΑΠ 1857/2011, Εφ. Αθ. 2352/2019, δημοσίευση ΝΟΜΟΣ

¹⁰⁹ ΑΠ 1382/1995 ΕΕΝ 1997, 254, Εφ.Αθ. 1103/18 1Εφ.Θεσ.1255/2005, Εφ.Θεσ. 1259/2011, δημοσίευση ΝΟΜΟΣ. Αντίθετη η Εφ. Κέρκυρας 135/1994 (ΕλλΔνη 1995, 1295), που έκρινε ότι η δικαστική απόφαση που δέχεται ή απορρίπτει αίτηση για επιστροφή παιδιού κατά τη σύμβαση και η οποία εκδίδεται κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, δεν υπόκειται σε κανένα ένδικο μέσο “αφού διατάσσει ή δεν διατάσσει ασφαλιστικό μέτρο”

¹¹⁰ Ταμαμίδη Α σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη ο.π, σελ. 207.

¹¹¹ ΔΕΚ 02.04.2009 C-523/07, Ταμαμίδη Α σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη ο.π, σελ. 214

¹¹² Βλ. σχετ. , υπόθεση C-256/09, Bianca Purucker κατά Guillermo Valles Perez, Συλλογή 2010, σ. I- 7353, ιδίως σκέψεις 70 έως 76

¹¹³ Βλ.. αιτιολογική σκέψη 46 του Κανονισμού 2019/1111.

γ. Εξαιρέσεις από την επιστροφή του παιδιού

ι Εξαιρέσεις που προβλέπονται από τη Σύμβαση της Χάγης

Το άρθρο 12 της Σύμβασης, το οποίο έχει χαρακτηριστεί ως “η καρδιά της Σύμβασης”,¹¹⁴ στην παρ.1 ορίζει ότι “εφόσον ένα παιδί μετακινήθηκε ή κατακρατήθηκε παράνομα κατά την έννοια άρθρου 3 και από τη μετακίνηση ή κατακράτησή του μέχρι το χρόνο κατάθεσης της αίτησης ενώπιον της δικαστικής ή διοικητικής αρχής του συμβαλλομένου κράτους όπου βρίσκεται το παιδί, διέρρηξε χρονικό διάστημα μικρότερο του ενός έτους, η επιληφθείσα αρχή διατάζει την άμεση επιστροφή του. Περαιτέρω, η παράγραφος 2 του άρθρου 12 προβλέπει ότι δεν διατάσσεται η επιστροφή του παιδιού εφόσον αποδειχθεί ότι αυτό έχει ήδη προσαρμοσθεί στο νέο του περιβάλλον. Έτσι αντιμετωπίζεται με ρεαλιστικό τρόπο το πραγματικό γεγονός της προσαρμογής του παιδιού στο νέο περιβάλλον στο οποίο έχει μετακινηθεί, έστω παρανόμως, σταθμίζοντας ως υπέρτερο συμφέρον αυτού να παραμείνει στον τόπο αυτό προκειμένου να μην εκτεθεί σε μία νέα ψυχική δοκιμασία. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι αποκλείεται οριστικά η επιστροφή του παιδιού, καθώς το ζήτημα αυτό θα κριθεί εν τέλει από το αρμόδιο δικαστήριο το οποίο θα αποφασίσει, απαλλαγμένο από την πίεση τετελεσμένων γεγονότων, με μόνο γνώμονα το συμφέρον του παιδιού.¹¹⁵ Έτσι στην υπόθεση *Re Petition for Coffield*,¹¹⁶ το Εφετείο του Οχάιο έκρινε ότι παρόλο που είχαν περάσει τρία χρόνια από την απαγωγή του παιδιού από την Αυστραλία, δεν αποδείχθηκε ότι αυτό είχε εγγραφεί στο σχολείο ή σε άλλες δραστηριότητες ή ότι είχε αναπτύξει σχέσεις με άλλα άτομα εκτός από αυτά που είχε επιλέξει ο απαγωγέας πατέρας του και διέταξε την επιστροφή του. Πάντως ένα σημείο το οποίο παραμένει αδιευκρίνιστο από τη Σύμβαση είναι η χώρα στην οποία πρέπει να επιστραφεί το παιδί. Αυτό δεν είναι τυχαίο, αλλά εντάσσεται στην ευρύτερη φιλοσοφία της Σύμβασης που είναι η επαναφορά του *status quo ante*. Ειδικότερα, όπως αναφέρεται και στην εισηγητική έκθεση της Σύμβασης, το συμφέρον του παιδιού είναι να μην μετακινείται από το περιβάλλον που είναι οικείο γι'αυτό. Συνήθως αυτό είναι το οικογενειακό του περιβάλλον, ιδίως το πρόσωπο από το οποίο αφαιρέθηκε και στο οποίο πρέπει να επιστρέψει, ανεξάρτητα από τον τόπο διαμονής του τελευταίου.¹¹⁷ Εξίσου σημαντική είναι η διάταξη του άρθρου 13, σύμφωνα με την οποία η δικαστική αρχή του κράτους, προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση επιστροφής του παιδιού που μετακινήθηκε ή κατακρατήθηκε παράνομα, δεν δεσμεύεται να διατάξει την επιστροφή του, αν το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή η οργάνωση που αντιτίθεται στην επιστροφή, αποδείξει ότι α) το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή η οργάνωση που είχε τη μέριμνα του προσώπου του παιδιού δεν ασκούσε ουσιαστικά το δικαίωμα επιμέλειας κατά το χρόνο μετακίνησης ή κατακράτησης ή είχε συναινέσει στη μετακίνηση ή την κατακράτηση ή την είχε εγκρίνει εκ των υστέρων ή β) ότι υπάρχει σοβαρός κίνδυνος η επιστροφή του παιδιού να το εκθέσει σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή να το περιαγάγει με οποιοδήποτε τρόπο σε μια αφόρητη κατάσταση (13 εδάφ. β' περ. Α'). Με τη διάταξη αυτή επομένως, ορίζεται ως αιτιολογικός σύνδεσμος μεταξύ των αντικειμενικών γεγονότων, της επιστροφής ως αιτίου αφενός και της δοκιμασίας ή αφόρητης καταστάσεως ως αποτελέσματος

¹¹⁴ Anton A, *The Hague Convention on International Child Abduction*, *International and Comparative Law Quarterly* 1981, σελ. 549

¹¹⁵ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. Σελ. 115.

¹¹⁶ Υπόθεση *Re Petition for Coffield*, 644 N.E 2d 662 (Ohio Ct App. 1994) διαθέσιμη στη βάση δεδομένων INCADAT.

¹¹⁷ Perez -Vera E., ο.π σελ. 459, 460

αφετέρου, η εκτίμηση της υπάρξεως σοβαρού κινδύνου, δηλαδή η κρίση ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση αυτό καθ' εαυτό το γεγονός της επιστροφής έχει, μετά σφοδρής πιθανότητας και υπό τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων, τη γενική τάση να επιφέρει τα αποδοκιμαζόμενα υπό της συμβάσεως αποτελέσματα. Ο κίνδυνος θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα σοβαρός και όχι απλός, κρινόμενος με βάση συγκεκριμένες εξωτερικές καταστάσεις που θα αντιμετωπίσει το παιδί μετά από την επιστροφή του στον τόπο της συνήθους διαμονής του, ενώ ως αφόρητη κατάσταση νοούνται οι καταστάσεις εκείνες που συνδέονται με πράξεις βίας σε βάρος του παιδιού ή κακοποίησης του σωματικής ή ψυχικής και όχι απλώς λιγότερο καλές συνθήκες διαβίωσης.¹¹⁸ Επίσης η δικαστική ή διοικητική αρχή μπορεί¹¹⁹ να αρνηθεί την επιστροφή, εάν διαπιστώσει ότι το παιδί αντιτίθεται και έχει ήδη την ηλικία και την ωριμότητα που υπαγορεύουν να ληφθεί υπόψη η γνώμη του (13 εδάφ. β' περ. β'). Κατά την εκτίμηση των περιστάσεων, οι δικαστικές και διοικητικές αρχές οφείλουν να λάβουν υπόψη τις πληροφορίες για την κοινωνική κατάσταση του παιδιού, που παρέχονται από την Κεντρική Αρχή ή άλλη αρμόδια υπηρεσία του Κράτους της συνήθους διαμονής του.¹²⁰ Κατά κανόνα, ένα πρόσωπο ηλικίας άνω των 16 ετών, έχει ήδη διαμορφώσει την προσωπική του άποψη, που δεν μπορεί εύκολα να παραγνωρισθεί είτε από τον ένα είτε και από τους δύο γονείς, είτε από το δικαστήριο ή τη διοικητική αρχή που επιλαμβάνεται της υπόθεσης.¹²¹ Για την ορθή εφαρμογή της διάταξης αυτής, το δικαστήριο πρέπει να κρίνει ότι το παιδί αντιτίθεται πραγματικά στην επιστροφή του στη χώρα της συνήθους διαμονής του και όχι ότι προτιμά να παραμείνει στη χώρα στην οποία μεταφέρθηκε ή να παραμείνει με τον γονέα - απαγωγέα του.¹²² Πάντως δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι στην περίπτωση αυτή, η άποψη του παιδιού εκφράζεται κατά το χρόνο που εξαρτάται πλήρως από τον γονέα που το απήγαγε και βρίσκεται κάτω από την επιρροή – ενδεχομένως και την πίεση του γονέα αυτού και του περιβάλλοντός του. Σε αυτό το σημείο, ακολουθώντας τη δομή της Σύμβασης, πρέπει να γίνει μία σύντομη αναφορά στα άρθρα 14, 15 και 16, τα οποία μέσα από τις ρυθμίσεις τους παρέχουν τα υποστηρικτικά μέσα για την πραγμάτωση του επιδιωκόμενου σκοπού, στις Κεντρικές Αρχές των συμβαλλομένων κρατών, που καλούνται να ασχοληθούν με το ζήτημα της απαγωγής και συνήθως δεν είναι εξοικειωμένες με έννοιες και κρίσεις που ανακύπτουν κατά την εξέταση της αίτησης, όπως π.χ η συνήθης διαμονή του παιδιού, τότε μία μετακίνηση ή κατακράτηση είναι παράνομες σύμφωνα με το δίκαιο της συνήθους διαμονής του ή σε ποιες περιπτώσεις παραβιάζεται το δικαίωμα της επιμέλειας.¹²³ Ετσι, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 14 της Σύμβασης, οι δικαστικές ή διοικητικές αρχές του κράτους που επιλαμβάνονται της αίτησης επιστροφής του παιδιού, μπορούν να λαμβάνουν υπόψη το δίκαιο και τις δικαστικές ή τις διοικητικές αποφάσεις που προέρχονται από την πολιτεία της συνήθους διαμονής του παιδιού, χωρίς να προσφύγουν στη διαδικασία που προβλέπεται για την απόδειξη του δικαίου αυτού ή για την αναγνώριση των αλλοδαπών αποφάσεων. Στην περίπτωση αυτή, δεν πρόκειται για εφαρμογή αλλά για λήψη υπόψη του αλλοδαπού δικαίου από το δικαιοδοτικό όργανο, στο οποίο εναπόκειται να αποφασίσει πως θα το αντιμετωπίσει.¹²⁴ Επίσης στο άρθρο 15 της Σύμβασης,

¹¹⁸ ΑΠ 598/2015, δημοσίευση ΝΟΜΟΣ

¹¹⁹ Αλλά δεν υποχρεούται. Η διατύπωση είναι σκόπιμη, ακριβώς για να μην τεθεί κριτής της διαφοράς ένα μικρό παιδί, Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. σελ. 128.

¹²⁰ Γεωργουλέας Ν. σε Τσούκα Χ, έκδ. 2015, σελ. 348, 349.

¹²¹ Perez -Vera E., ο.π σελ. 450

¹²² Sampson M., The Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction: defenses against return of a child, Cov. L.J. 2001, 6.1, σελ. 16

¹²³ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ο.π. σελ. 142

¹²⁴ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ο.π. σελ. 143

προβλέπεται ότι οι παραπάνω αρχές μπορούν να ζητήσουν¹²⁵ από τον αιτούντα να προσκομίσει μία απόφαση ή ένα πιστοποιητικό των αρχών της συνήθους διαμονής του παιδιού, από την οποία να προκύπτει ότι η μετακίνηση ή η κατακράτηση ήταν παράνομες κατά την έννοια του άρθρου 3 της σύμβασης, εφόσον αυτή η απόφαση ή η κρίση μπορούν να αποκτηθούν στο κράτος αυτό. Η απόφαση αυτή ή το πιστοποιητικό που αναφέρεται στο άρθρο 15, δεν είναι το ίδιο με αυτό του άρθρου 8 αλλά πρόκειται περισσότερο για μία απλή αποτύπωση του νομικού καθεστώτος που ισχύει στο κράτος της συνήθους διαμονής του παιδιού και αφορά την εφαρμογή του νόμου στη συγκεκριμένη περίπτωση, παρέχοντας, στην αρχή που το ζητάει τη δυνατότητα να διαμορφώσει άποψη σχετικά με τον παράνομο ή μη χαρακτήρα της μετακίνησης.¹²⁶ Τέλος το άρθρο 16 θεσπίζει την υποχρέωση των δικαστικών και διοικητικών αρχών της χώρας που έχει μετακινηθεί ή κατακρατείται το παιδί, να απέχουν από την έκδοση αποφάσεως για τη ρύθμιση της επιμέλειάς του έως ότου διαπιστωθεί ότι δεν συντρέχει περίπτωση επιστροφής του με βάση τις διατάξεις της σύμβασης (π.χ διότι συντρέχει η περίπτωση του άρθρου 13 ή του άρθρου 20) ή έχει παρέλθει εύλογο χρονικό διάστημα χωρίς να κατατεθεί αίτηση επιστροφής.¹²⁷

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό, πρέπει να αναφερθεί μία ακόμη περίπτωση εξαίρεσης στην επιστροφή του παιδιού, η οποία καθιερώνεται στη διάταξη του άρθρου 20 της Σύμβασης και ενεργοποιείται στην περίπτωση που η επιστροφή αντίκειται στις θεμελιώδεις διατάξεις του κράτους στο οποίο απευθύνεται η αίτηση. Η συγκεκριμένη διάταξη αποτελεί το προϊόν ενός συμβιβασμού ανάμεσα στις χώρες που επιθυμούσαν να περιληφθεί μία διάταξη που θα εισήγαγε την επιφύλαξη της δημόσιας τάξης και σε εκείνες που δεν ενέκριναν κάτι τέτοιο.¹²⁸ Η λύση του άρθρου 20 εκφεύγει από τη γραμμή που ακολουθεί η Σύμβαση, να εξαρτά δηλαδή την άρνηση της επιστροφής του παιδιού από πραγματικά γεγονότα ή καταστάσεις ή από την αξιολόγηση του συμφέροντός του και εισάγει μία δυνατότητα άρνησης, βασισμένη σε καθαρά νομικά επιχειρήματα που αντλούνται από το εσωτερικό δίκαιο της χώρας από την οποία ζητείται η επιστροφή του παιδιού.¹²⁹ Οι παραπάνω εξαιρέσεις της σύμβασης αντανακλούν μία στενά ερμηνευόμενη εκδοχή του συμφέροντος του παιδιού, δεν επιβάλλουν θετικά καθήκοντα στο δικαστήριο και στο σύνολό τους απηχούν την προσπάθεια εξισορρόπησης του ενδιαφέροντος των συμβαλλομένων χωρών να διατηρήσουν την αυτονομία τους στα σχετικά θέματα και της δέσμευσής τους να παρεμποδίσουν τις διεθνείς απαγωγές παιδιών.¹³⁰

ii. Εξαιρέσεις που προβλέπονται από τον Κανονισμό 2201/2003 και τον Κανονισμό 2019/1111

Η διάταξη του άρθρου 11 παρ. 4 του Κανονισμού, προβλέπει ότι “το δικαστήριο δεν μπορεί να αρνηθεί την επιστροφή του παιδιού δυνάμει του άρθρου 13 στοιχείο β) της σύμβασης της Χάγης του 1980, εάν διαπιστώνεται ότι έχουν προβλεφθεί τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία του παιδιού μετά την επιστροφή του”. Οπως ήδη αναφέρθηκε, με τη διάταξη αυτή

¹²⁵ Η γραμματική διατύπωση “μπορούν να ζητήσουν” δεν είναι τυχαία, καθώς η διάταξη αναγνωρίζει ότι η προσκόμιση τέτοιας απόφασης ή κρίσης ενδέχεται να μην είναι δυνατή βλ. σχετ. Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. σελ. 146.

¹²⁶ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ο.π. σελ. 146

¹²⁷ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α, ο.π. σελ. 147

¹²⁸ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. σελ. 132.

¹²⁹ Perez -Vera E., ο.π σελ. 434.

¹³⁰ Δούμπη Ι., Καίρια ζητήματα ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου από την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης της Χάγης για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών (Κυρωτικός Νόμος 2102/1992) Ελλ. Δικ/νη 1, 1998, σελ. 24-37.

απενεργοποιείται σε μεγάλο βαθμό η εφαρμογή του άρθρου 13 στοιχ. β) της Σύμβασης. Έτσι κατά την εφαρμογή της διάταξης αυτής, ακόμη και αν υπάρχει πραγματικά ο κίνδυνος να εκτεθεί το παιδί σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή να βρεθεί αντιμέτωπο με μία αφόρητη κατάσταση, η δυνατότητα λήψης κατάλληλων προστατευτικών μέτρων, άγει στην αποδοχή της αίτησης επιστροφής. Συνεπώς, υπό την αυστηρή ερμηνεία του άρθρου 11 παρ.4 του Κανονισμού, περιορίζεται η ευχέρεια των δικαστηρίων της χώρας στην οποία βρίσκεται το παιδί, να αντισταθούν στην επιστροφή του ακόμη και εάν διαπιστώνουν ότι αυτό είναι αντίθετο προς το συμφέρον του.¹³¹ Παρόλο που η διάταξη της παρ. 4 του άρθρου 11, δεν διακρίνει μεταξύ των δύο περιπτώσεων που καλύπτει το στοιχ. β του άρθρου 13, ορθότερη είναι η προσέγγιση που περιορίζει την εφαρμογή της μόνο στην πρώτη περίπτωση του στοιχ. β, αφού η λήψη των προστατευτικών μέτρων προϋποθέτει τον αντίστοιχο κίνδυνο, προϋπόθεση που δεν υφίσταται στην δεύτερη περίπτωση, ήτοι στην άρνηση του ίδιου του παιδιού να επιστρέψει στη χώρα προέλευσής του. Πάντως στην πράξη, η επίκληση του άρθρου 13 στοιχ. β της Σύμβασης, είναι συχνότερη από αυτής της παρ. 4 του άρθρου 11, καθώς ο γονέας που αντιτίθεται στην επιστροφή μπορεί ευκολότερα να επικαλεστεί και να αποδείξει την ύπαρξη σοβαρού κινδύνου, ικανού να θέσει σε δοκιμασία την ψυχική και σωματική υγεία του παιδιού, σε αντίθεση με τον γονέα που αιτούμενος την επιστροφή, πρέπει να πείσει το δικαστήριο ότι έχουν ληφθεί τα κατάλληλα προστατευτικά μέτρα, τα οποία αρκετές φορές εκφεύγουν από τα όρια των δυνατοτήτων του, αφού προϋποθέτουν ενέργειες τρίτων (π.χ της πολιτείας). Η σχέση των παραπάνω, εν μέρει αποκλινουσών διατάξεων έχει απασχολήσει και τη νομολογία. Ο Αρειος Πάγος στην υπ'αριθ. 1857/2011 απόφασή του¹³² κατέληξε στην ανωτέρω αναφερόμενη άποψη, κρίνοντας ότι “..Κατά το άρθρ. 11§4 του Κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003 του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2003 "για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας", το δικαστήριο δεν μπορεί να αρνηθεί την επιστροφή του παιδιού δυνάμει του άρθρου 13 στοιχείο β της Σύμβασης της Χάγης του 1980, εάν διαπιστώνεται ότι έχουν προβλεφθεί τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία του παιδιού μετά την επιστροφή του. Ωστόσο η λήψη μέτρων προστασίας προϋποθέτει αντίστοιχο κίνδυνο και συνεπώς η εφαρμογή της ως άνω διάταξης περιορίζεται στην πρώτη μόνον περίπτωση του άρθρου 13 στοιχείο β της Σύμβασης της Χάγης, δηλαδή όταν η άρνηση της αρμόδιας δικαστικής ή διοικητικής αρχής συμβαλλόμενου κράτους να διατάξει την επιστροφή του παιδιού στον τόπο όπου διέμενε πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του, οφείλεται στην ύπαρξη σοβαρού κινδύνου να εκτεθεί με την επιστροφή του σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή να περιέλθει με οποιονδήποτε άλλο τρόπο σε μια αφόρητη κατάσταση”.

Περαιτέρω και ο Κανονισμός 2019/1111 στο άρθρο 27 παρ.3, αναφέρεται ρητά στο άρθρο 13 πρώτο εδάφιο στοιχ. β της Σύμβασης της Χάγης, δηλαδή στην περίπτωση που υπάρχει κίνδυνος η επιστροφή του παιδιού να το εκθέσει σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή να το περιαγάγει σε αφόρητη κατάσταση. Σε αυτήν την περίπτωση το δικαστήριο, αν και δέχεται την ύπαρξη του κινδύνου αυτού, εντούτοις δεν αρνείται την επιστροφή του παιδιού εφόσον πεισθεί, είτε από τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίζει ο διάδικος, είτε με άλλο πρόσφορο τρόπο, ότι έχουν προβλεφθεί τα κατάλληλα μέτρα για τη διασφάλιση της προστασίας του παιδιού. Ευνόητο πάντως είναι ότι εφόσον διαπιστωθεί η ύπαρξη του κινδύνου που αναφέρεται στο άρθρο 13 πρώτο εδάφιο στοιχείο β της Σύμβασης και το δικαστήριο δεν πεισθεί ότι έχουν προβλεφθεί τα

¹³¹ Βασιλακάκη Ευ., Η επιστροφή του απαχθέντος τέκνου κατά τον Κανονισμό Βρυξέλλες ΙΙα και τη σχεδιαζόμενη τροποποίησή του, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου και Πολιτικής Δικονομίας, (τεύχος 10/2017, Οκτώβριος 2017, σελ. 866-876).

¹³² Δημοσιευμένη στη ΝΟΜΟΣ

κατάλληλα μέτρα που διασφαλίζουν την προστασία του παιδιού, τότε αρνείται την επιστροφή του. Προκειμένου το δικαστήριο να καταλήξει στην κρίση του, δύναται να επικοινωνεί με τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν την παράνομη μετακίνησή ή κατακράτησή του, σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 27 του Κανονισμού. Παρόμοια είναι η διατύπωση και του άρθρου 13 τρίτο εδάφιο της Σύμβασης της Χάγης του 1980 που ορίζει ότι «κατά την εκτίμηση των περιστάσεων που αναφέρονται στο άρθρο αυτό, οι δικαστικές ή διοικητικές αρχές οφείλουν να λάβουν υπόψη τις πληροφορίες για την κοινωνική κατάσταση του παιδιού που παρέχονται από την Κεντρική Αρχή ή άλλη αρμόδια υπηρεσία του Κράτους της συνήθους διαμονής του».

5. Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού

Το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης, ως δικαίωμα δικονομικής φύσεως, το οποίο ασκείται, με σκοπό την προστασία των ουσιαστικών δικαιωμάτων και συμφερόντων του παιδιού, όπως προβλέπεται στο άρθρο 24 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και στο άρθρο 12 παράγραφος 2 της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, αποτελεί υποχρέωση του δικάζοντος δικαστηρίου, προκειμένου η κρίση του να λειτουργήσει προς την κατεύθυνση της κατοχύρωσης του υπέρτερου συμφέροντός του. Στο πλαίσιο της Σύμβασης της Χάγης, το άρθρο 13 περ.β, εδ.β, επιτρέπει στις αρχές που επιλαμβάνονται της αίτησης επιστροφής, να ζητήσουν τη γνώμη του παιδιού για την επιστροφή του, εφόσον διαθέτει την κατάλληλη ηλικία και το βαθμό ωριμότητας.¹³³ Η γνώμη του παιδιού αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα όταν αντιτίθεται στην επιστροφή του καθώς οι πληροφορίες που παρέχει εκτιμώνται από το δικαστήριο κατά την εκφορά της κρίσης του, με στόχο την εξυπηρέτηση του ύψιστου συμφέροντός του. Αντίστοιχα, στο πλαίσιο του Κανονισμού 2201/2003, η σημασία του δικαιώματος ακρόασης αναδεικνύεται ήδη από το Προοίμιο,¹³⁴ ενώ το άρθρο 11 παρ. 2 επιτάσσει να “εξασφαλίζεται ότι παρέχεται στο παιδί η δυνατότητα ακρόασης κατά τη διάρκεια της διαδικασίας εκτός αν αυτό αντενδείκνυται λόγω της ηλικίας του ή του βαθμού ωριμότητάς του», συμπληρώνοντας με τον τρόπο αυτό την εφαρμογή των άρθρων 12 και 13 της Σύμβασης της Χάγης. Επίσης στον νέο Κανονισμό 2019/1111 το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού παρέχεται με βάση το άρθρο 21 και ισχύει και για τις διαδικασίες επιστροφής του βάσει της σύμβασης της Χάγης. Με την αναγνώριση του δικαιώματος αυτού, ο Ευρωπαϊός νομοθέτης αναγνωρίζει το δικαίωμα αυτονομίας του παιδιού, σε υποθέσεις που το αφορούν και επηρεάζουν τη ζωή του.¹³⁵ Επίσης, θεμελιώνεται θετική υποχρέωση του δικαστηρίου να εξασφαλίσει ότι παρέχεται στο παιδί η δυνατότητα ακρόασης, ενώ στην παρ. 5 ορίζεται, για πρώτη φορά με τον Κανονισμό, ότι το δικαστήριο δεν δύναται να απορρίψει την αίτηση επιστροφής του παιδιού, χωρίς να δώσει τη δυνατότητα ακρόασης στον αιτούμενο την επιστροφή. Πάντως, σε αντίθεση με τον επιτακτικό λόγο του άρθρου 11, η Σύμβαση της Χάγης, στο άρθρο 13, χρησιμοποιώντας σαφώς ηπιότερη διατύπωση, παρέχει απλώς έναν λόγο άρνησης εάν το παιδί αντιτίθεται στην επιστροφή και έχει φτάσει σε ηλικία και βαθμό ωριμότητας κατά την οποία είναι σκόπιμο να ληφθούν υπόψη οι απόψεις του.¹³⁶

¹³³ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. σελ. 71.

¹³⁴ Αιτιολογική σκέψη 19.

¹³⁵ Βλ. σχετ. Διπλωματική Εργασία της Μαρίας Αρδαβάνη, με τίτλο “Οι αστικές πτυχές της διεθνούς απαγωγής παιδιών στον ευρωπαϊκό χώρο – Ισχύον νομικό καθεστώς και προοπτικές βελτιώσεως”, ο.π σελ. 82.

¹³⁶ Kruger T. and Samyn L. at Journal of Private International Law, 2016 <http://dx.doi.org/10.1080/17441048.2016.1151150>

Περαιτέρω, η ακρόαση του παιδιού πρέπει να διεξάγεται κατά τρόπο που να λαμβάνει υπόψη την ηλικία και την ωριμότητά του. Η αξιολόγηση των απόψεων παιδιών μικρής ηλικίας πρέπει να γίνεται με ειδική εμπειρογνώσια και φροντίδα και με διαφορετικό τρόπο σε σχέση με τους εφήβους. Δεν είναι απαραίτητο η ακρόαση του παιδιού να γίνεται σε ακροαματική διαδικασία ενώπιον δικαστηρίου, αλλά μπορεί να διεξάγεται από αρμόδια αρχή σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Ενδεικτικά, σε ορισμένα κράτη μέλη, η ακρόαση του παιδιού γίνεται από κοινωνικό λειτουργό που υποβάλει έκθεση στο δικαστήριο στην οποία διατυπώνονται οι επιθυμίες και τα συναισθήματα του παιδιού. Κατά την ελληνική νομολογία, η δικαστική αρχή, είναι αναγκαίο να λαμβάνει υπόψη τη γνώμη του παιδιού, υπό την προϋπόθεση ότι έχει διαπιστώσει νόμιμα προηγουμένως ότι αυτό έχει την προς τούτο επαρκή κρίση, κατά το εσωτερικό δίκαιο της χώρας που εφαρμόζεται.¹³⁷ Εάν η ακρόαση λαμβάνει χώρα στο δικαστήριο, ο δικαστής επιδιώκει να οργανώσει την υποβολή ερωτήσεων κατά τρόπο που να λαμβάνεται υπόψη ο χαρακτήρας της υπόθεσης, η ηλικία του παιδιού και τα άλλα περιστατικά της υπόθεσης. Σε πολλά δικαστήρια αυτό γίνεται με έναν άτυπο διακανονισμό, όπου η ακρόαση παιδιού πραγματοποιείται σε άλλο χώρο, εκτός της αίθουσας του δικαστηρίου. Σε κάθε περίπτωση, είναι απαραίτητο να παρέχεται η δυνατότητα στο παιδί να εκφράσει τις απόψεις του με εμπιστοσύνη.¹³⁸ Το δικαστήριο δεν είναι υποχρεωμένο να δεχτεί την αίτηση για ακρόαση του παιδιού αλλά απόκειται στην κρίση του δικαστηρίου, εφόσον συνεκτιμήσει τους όρους που επιτρέπουν να ληφθεί υπόψη η γνώμη του. (πχ. ότι αυτή δεν είναι προϊόν υποβολής). Επίσης το δικαστήριο που εκδικάζει την αίτηση περί επιστροφής, δεν είναι υποχρεωμένο να εκδώσει απόφαση σύμφωνη με την εκφρασθείσα επιθυμία του παιδιού.¹³⁹ Με το ζήτημα της ακρόασης του παιδιού έχουν ασχοληθεί τόσο το ΔΕΕ όσο και το ΕΔΔΑ κατά την εκδίκαση ενώπιον του, προσφυγών που εδράζονται στα άρθρα 6 και 8. Ειδικότερα, το ΔΕΕ στην υπόθεση *AguirreZarraga v. Pelz*¹⁴⁰ έκρινε ότι απόκειται στον δικαστή, ο οποίος πρόκειται να αποφανθεί επί της ενδεχόμενης επιστροφής του παιδιού, να εκτιμήσει αν είναι σκόπιμη η πραγματοποίηση ακροάσεως, εφόσον οι συγκρούσεις που καθιστούν απαραίτητη την έκδοση αποφάσεως σχετικά με την ανάθεση της επιμέλειας του τέκνου σε έναν από τους γονείς και οι εντάσεις που προκαλούνται συναφώς αποτελούν καταστάσεις, στις οποίες η ακρόαση του παιδιού, ιδίως αν ενέχει τη φυσική του παρουσία ενώπιον του δικαστή, μπορεί να αποδειχθεί ακατάλληλη, ακόμη και βλαπτική για την ψυχική του υγεία καθώς και ότι οι διατάξεις του άρθρου 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και του άρθρου 42, παρ.2, πρ. εδάφιο, στοιχείο α', του Κανονισμού 2201/2003, δεν αφορούν αυτή καθαυτή την ακρόαση του παιδιού, αλλά την παροχή στο παιδί της δυνατότητας ακροάσεως, στο πλαίσιο της οποίας επιβάλλεται να τίθενται στη διάθεσή του οι διαδικασίες και οι νόμιμες προϋποθέσεις που θα του παρέχουν τη δυνατότητα να εκφράσει ελεύθερα τη γνώμη του και, αφετέρου, να γίνεται δεκτή η γνώμη αυτή από τον δικαστή. Αντίθετα, στην υπόθεση *Raw and Others v. France*¹⁴¹ το Δικαστήριο (ΕΔΔΑ) αναλύοντας τις διατάξεις της Σύμβασης και του Κανονισμού, έκρινε ότι παρότι η γνώμη του παιδιού πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν, η αντίθεσή του δεν εμποδίζει απαραίτητα την επιστροφή του.

¹³⁷ Βλ. σχετ. ΑΠ 434/2020, δημοσίευση ΝΟΜΟΣ

¹³⁸ Πρακτικός Οδηγός για την εφαρμογή του Κανονισμού Βρυξέλλες Πα, σελ.77,78

¹³⁹ Βασιλακάκη Ευ., Η επιστροφή του απαχθέντος τέκνου κατά τον Κανονισμό Βρυξέλλες Πα και τη σχεδιαζόμενη τροποποίησή του, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου και Πολιτικής Δικονομίας, (τεύχος 10/2017, Οκτώβριος 2017, σελ. 866-876)

¹⁴⁰ ΔΕΕ C-491/10 PPU, 22ας Δεκεμβρίου 2010.

¹⁴¹ Αρ. απόφασης ΕΔΔΑ 10131/2011, διαθέσιμη στην INCADAT

6. Αποφάσεις που διατάσσουν ή απορρίπτουν το αίτημα επιστροφής του παιδιού κατά το άρθρο 13 της Σύμβασης της Χάγης.

Εφόσον εκδοθεί απορριπτική απόφαση επί της αιτήσεως επιστροφής του παιδιού, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 13 της Σύμβασης της Χάγης, ενεργοποιείται η διαδικασία που προβλέπεται στις παρ. 6 και 7 του άρθρου 11 του Κανονισμού 2201/1111 και το δικαστήριο (ή η διοικητική αρχή) απευθείας ή μέσω της κεντρική αρχής, ενημερώνει σχετικώς το αρμόδιο δικαστήριο ή την κεντρική αρχή του κράτους μέλους όπου το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η διαβίβαση δεν είναι αναγκαία όταν η απόρριψη της αίτησης επιστροφής δεν γίνεται κατά το άρθρο 13 της Σύμβασης αλλά για άλλους λόγους, όπως αυτοί που προβλέπονται από τα άρθρα 12 και 20 της Σύμβασης, δηλαδή αντίστοιχα όταν η αρμόδια αρχή επελήφθη της αιτήσεως για επιστροφή αφού παρήλθε ένα έτος από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση ή όταν η επιστροφή του παιδιού αντίκειται στις θεμελιώδεις διατάξεις για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών που ισχύουν στο κράτος από το οποίο ζητείται η επιστροφή. Την απόφαση συνοδεύουν τα αναγκαία, κατά τη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου που εξέδωσε την απόφαση έγγραφα, όπως είναι τα πρακτικά της δίκης, τα οποία πάντως δεν απαιτείται να είναι μεταφρασμένα. Σε κάθε περίπτωση, κρίσιμα θεωρούνται τα έγγραφα, στα οποία κυρίως βασίσθηκε η απόφαση και τα οποία θα επιτρέψουν στο αρμόδιο για την ρύθμιση της επιμέλειας δικαστήριο, να εκτιμήσει τους λόγους που οδήγησαν στην έκδοση της απορριπτικής απόφασης.¹⁴² Η διαβίβαση των εγγράφων πρέπει να γίνει άμεσα και πάντως εντός μηνός από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης περί μη επιστροφής. Η προθεσμία αυτή δεν αναστέλλεται με την άσκηση ενδίκου μέσου ή όσο διαρκεί η σχετική προθεσμία, καθώς, όπως κρίθηκε από το Δικαστήριο στην απόφαση Inga Rinau¹⁴³ “θα υπήρχε κίνδυνος να παραμείνει ο Κανονισμός άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας, καθόσον η επίτευξη του σκοπού της άμεσης επιστροφής του παιδιού θα μπορούσε να εξαρτηθεί από την προϋπόθεση της εξαντλήσεως των μέσων παροχής ένδικης προστασίας που προβλέπει η νομοθεσία του κράτους μέλους στο οποίο κατακρατείται παρανόμως το παιδί. Ένας τέτοιος κίνδυνος πρέπει να ληφθεί υπόψη για τον μείζονα λόγο ότι, προκειμένου περί παιδιών νηπιακής ηλικίας, ο βιολογικός χρόνος δεν προσμετράται κατά τα συνήθως αποδεκτά κριτήρια, λόγω της διανοητικής και ψυχολογικής τους διαπλάσεως και της ταχείας μεταβολής στην οποία αυτή υπόκειται”. Πάντως ο Κανονισμός δεν προβλέπει κυρώσεις για την υπέρβαση της προθεσμίας. Αντίστοιχη πρόβλεψη για τη διαβίβαση της απορριπτικής της αίτησης απόφασης και των εγγράφων που τη συνοδεύουν υπάρχει και στον Κανονισμό 2019/1111, στο άρθρο 29 αυτού.

α. Γνωστοποίηση της απόφασης και πρόσκληση για υποβολή παρατηρήσεων

Κατά το χρόνο που διαβιβάζεται η απόφαση και τα έγγραφα που τη συνοδεύουν, στο δικαστήριο της συνήθους διαμονής του παιδιού, ενδέχεται αυτό να έχει ήδη επιληφθεί του ζητήματος ρύθμισης της επιμέλειας του παιδιού. Σε αυτήν την περίπτωση, αν η απόφαση που ρυθμίζει την επιμέλεια, δεν συνεπάγεται την επιστροφή του παιδιού στο κράτος προέλευσης, ουσιαστικά επικυρώνει την απορριπτική απόφαση του κράτους μέλους στο οποίο έχει

¹⁴² Κράνη Δ, σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη ο.π, σελ. 129, 130.

¹⁴³ ΔΕΚ 11/7/2008, C-195/08 PPU, Συλλογή Νομοθεσίας 2008.I-5271, σκέψεις 80-81

μετακινηθεί το παιδί. Αν όμως η απόφαση επί της επιμέλειας, διατάσσει την επιστροφή του παιδιού, ο τρόπος εκτέλεσης της απόφασης αυτής εμπίπτει στην περίπτωση της παρ.8 του άρθρου 11 του Κανονισμού. Πάντως η ρύθμιση της επιμέλειας είναι αποσυνδεδεμένη από την απορριπτική απόφαση και δε δεσμεύεται από αυτή.¹⁴⁴ Το δικαστήριο ή η κεντρική αρχή του κράτους προέλευσης, που διατηρούν την αρμοδιότητά τους για την εκδίκαση της κύριας υπόθεσης για την επιμέλεια του τέκνου¹⁴⁵ πρέπει να γνωστοποιήσουν την απορριπτική απόφαση στα ενδιαφερόμενα μέρη και να τα καλέσουν να υποβάλλουν τις παρατηρήσεις τους ενώπιον του δικαστηρίου, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, εντός προθεσμίας τριών μηνών από την κοινοποίηση, ώστε να συζητηθεί το ζήτημα της επιμέλειας. Η αναφορά “στα μέρη” θέτει ερμηνευτικά ζητήματα ως προς τα πρόσωπα που πρέπει να ενημερωθούν, αφού δεν έχει κινηθεί ακόμη η διαδικασία για την επιμέλεια. Αν ληφθεί υπόψη ότι τα μέρη που αντιδίκησαν στο πλαίσιο της αίτησης για την επιστροφή του παιδιού, έχουν πιθανότατα ενημερωθεί για το περιεχόμενο της απόφασης, ορθότερη είναι η άποψη ότι πρέπει να ενημερωθεί κάθε φυσικό πρόσωπο, ίδρυμα ή οργάνωση που θα μπορούσε να αιτηθεί την αναγνώριση δικαιώματος επιμέλειας στη συγκεκριμένη περίπτωση. Το ζήτημα ως προς τη έναρξη και τη λήξη της προθεσμίας καθώς και η διαδικασία για τη διεξαγωγή της δίκης, κρίνονται με βάση το εθνικό δίκαιο, το οποίο είναι εφαρμοστέο, ενώ το ουσιαστικό ζήτημα της επιμέλειας κρίνεται με βάση το δίκαιο που υποδεικνύει ως εφαρμοστέο, ο οικείος κανόνας σύγκρουσης της *lex fori*. Σε περίπτωση εφαρμογής του ελληνικού, ως ουσιαστικού δικαίου, η υποβολή των παρατηρήσεων γίνεται μέσω εισαγωγικού δικογράφου με αίτημα τη ρύθμιση της επιμέλειας.¹⁴⁶ Αν οι παρατηρήσεις των μερών υποβληθούν εμπρόθεσμα και το δικαστήριο, δικάζοντας την υπόθεση της επιμέλειας, αποφανθεί ότι το παιδί πρέπει να επιστραφεί στο κράτος μέλος προέλευσης, η απόφαση αυτή είναι αυτομάτως εκτελεστή και υπερισχύει κάθε αντίθετης απόφασης των δικαστηρίων του κράτους μέλους μετακίνησης.¹⁴⁷ Αν η παραπάνω προθεσμία παρέλθει άπρακτη, το δικαστήριο περατώνει την υπόθεση, θέτοντας την υπόθεση στο αρχείο, το παιδί δεν επιστρέφει και τα δικαστήρια του κράτους μέλους μετακίνησης, αποκτούν δικαιοδοσία για την υπόθεση της επιμέλειας, εφόσον συντρέχουν και οι λοιπές, κατά το άρθρο 10 του Κανονισμού, αναγκαίες προϋποθέσεις.

Ο νέος Κανονισμός 2019/1111, ρυθμίζει στο άρθρο 29, τη διαδικασία που ακολουθείται ύστερα από την απορριπτική απόφαση επιστροφής του παιδιού βάσει του άρθρου 13 πρώτο εδάφιο στοιχείο β και του άρθρου 13 δεύτερο εδάφιο της Σύμβασης της Χάγης, δηλαδή στην περίπτωση που το δικαστήριο του κράτους μέλους μετακίνησης αρνείται την επιστροφή του επειδή υπάρχει σοβαρός κίνδυνος ή επειδή το παιδί αντιτίθεται στην επιστροφή του. Στο πλαίσιο της ρύθμισης αυτής, το δικαστήριο που εξέδωσε την απορριπτική απόφαση, διαβιβάζει στο δικαστήριο του κράτους μέλους, στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του πριν από παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση και είναι αρμόδιο να κρίνει ουσιαστικά το δικαίωμα επιμέλειας, εφόσον έχει ήδη επιληφθεί της διαδικασίας, αντίγραφο της απόφασης, συνοδευόμενο με το πιστοποιητικό που επισυνάπτεται στο παράρτημα 1, συμπληρωμένο στη γλώσσα της απόφασης και κατά περίπτωση απομαγνητοφώνηση ή σύνοψη ή τα πρακτικά της ακροάσεως ενώπιον του δικαστηρίου καθώς και κάθε άλλο έγγραφο που θεωρείται σχετικό. Αν η διαδικασία

¹⁴⁴ Κράνη Δ. σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη ο.π, σελ. 131

¹⁴⁵ Άρθρο 10 παρ.β σημ. Ιι και Ιιι, 11 παρ. 7 και 42 του Κανονισμού.

¹⁴⁶ Βασιλακάκη Ευ., Η επιστροφή του απαχθέντος τέκνου κατά τον Κανονισμό Βρυξέλλες Ια και τη σχεδιαζόμενη τροποποίησή του, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου και Πολιτικής Δικονομίας, (τεύχος 10/2017, Οκτώβριος 2017, σελ. 866-876)..

¹⁴⁷ Γεωργουλέα Ν. σε Τσούκα Χ, ο.π σελ. 356.

για το δικαίωμα επιμέλειας κινηθεί μέσα σε τρεις μήνες από την κοινοποίηση της απόφασης άρνησης επιστροφής του παιδιού, τα εν λόγω έγγραφα διαβιβάζονται από τον διάδικο που κίνησε τη διαδικασία. Η απόφαση που κρίνει επί του δικαιώματος επιμέλειας και συνεπάγεται την επιστροφή του παιδιού, είναι άμεσα εκτελεστή και στο κράτος μέλος όπου έχει μετακινηθεί παρανόμως ή κατακρατείται το παιδί, σύμφωνα με το κεφάλαιο IV του Κανονισμού.

β. Απόφαση που διατάσσει την επιστροφή του παιδιού σε συνέχεια απόφασης που απέρριψε την αίτηση επιστροφής του παιδιού.

Σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παρ. 8 του άρθρου 11 του Κανονισμού, το αρμόδιο κατά το άρθρο 10 δικαστήριο της συνήθους διαμονής του παιδιού, έχει τη δυνατότητα, ρυθμίζοντας το ζήτημα της επιμέλειας, να διατάξει είτε συγχρόνως είτε ακολούθως και την επιστροφή του παιδιού έστω και εάν έχει ήδη εκδοθεί απόφαση, σύμφωνα με το άρθρο 13 της Σύμβασης της Χάγης, με την οποία απορρίφθηκε η αίτηση για επιστροφή του ή εκκρεμεί στο κράτος που αυτό μετακινήθηκε ή κρατείται παρανόμως.¹⁴⁸ Η έννοια της διάταξης αυτής είναι ιδιαίτερα σημαντική στην περίπτωση της αναγνώρισης και κήρυξης εκτελεστής της παραπάνω απόφασης, κ+αθώς μέσω των διατάξεων των άρθρων 11 παρ.8, 40 παρ.1 περ.β και 42 παρ.1 του Κανονισμού, εισάγεται εξαίρεση στην κατάργηση του *exequatur*. Δηλαδή, ενώ η διαδικασία αναγνώρισης και κήρυξης εκτελεστής της απόφασης που εκδόθηκε στο κράτος προέλευσης και διατάζει την επιστροφή του παιδιού, εμπίπτει στις γενικές ρυθμίσεις των άρθρων 21 έως και 39 του Κανονισμού, στη συγκεκριμένη περίπτωση παρακάμπτεται η διαδικασία αυτή και η απόφαση αναγνωρίζεται αυτομάτως και εκτελείται σε όλα τα κράτη μέλη χωρίς να είναι αναγκαία η προσφυγή σε οποιαδήποτε διαδικασία, με μόνη αναγκαία προϋπόθεση την έκδοση πιστοποιητικού από το δικαστή που εξέδωσε την απόφαση στο κράτος μέλος προέλευσης.¹⁴⁹ Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι ο Κανονισμός δίνει σαφή προτεραιότητα στις αποφάσεις που ρυθμίζουν την επιμέλεια του παιδιού, έναντι αυτών που κρίνουν μόνο την αίτηση επιστροφής του παιδιού, με συνέπεια, η τελευταία αυτή απόφαση να υποχωρεί έναντι οποιασδήποτε απόφασης επιμέλειας και επιστροφής του παιδιού, η οποία εκδίδεται νόμιμα από τα δικαστήρια της συνήθους διαμονής του παιδιού, πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του. Η υποχώρηση αυτή είναι δραστικότητα και άμεσα ορατή, αφού, σύμφωνα με τις προαναφερόμενες διατάξεις, η απόφαση αυτή αποτελεί πλέον το νέο ευρωπαϊκό εκτελεστό τίτλο για την επιστροφή του παιδιού και το περιεχόμενό της υλοποιείται άμεσα στο κράτος απαγωγής, χωρίς την παρεμβολή της διαδικασίας κήρυξης *exequatur*.¹⁵⁰ Μία απόφαση επιστροφής του παιδιού, μπορεί να εκδοθεί στο κράτος προέλευσης και πριν από την έκδοση οριστικής απόφασης που να ρυθμίζει την επιμέλεια. Προκειμένου όμως η απόφαση αυτή να εμπίπτει στη ρύθμιση της παρ. 8 του άρθρου 11, αναγκαία προϋπόθεση είναι να έχει εκδοθεί στο κράτος απαγωγής του παιδιού, απορριπτική απόφαση για την επιστροφή του, η οποία να βασίζεται στο άρθρο 13 της Σύμβασης της Χάγης, έστω και αν στη συνέχεια η απόφαση αυτή ανακληθεί ή μεταρρυθμιστεί στο ίδιο κράτος ή εξαφανιστεί ύστερα από άσκηση προβλεπόμενου ενδίκου μέσου και αντικατασταθεί με νέα απόφαση που θα διατάζει την επιστροφή του παιδιού.¹⁵¹ Η προνομιακή αυτή μεταχείριση ως

¹⁴⁸ Κράνη, Δ. σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη ο.π., σελ. 131.

¹⁴⁹ Γεωργουλέα Ν. σε Τσούκα Χ., ο.π σελ. 356

¹⁵⁰ Πίψου Λ. Αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας κατά τον Κανονισμό 2201/2003, Αρμ. 2, 2005. σελ. 175

¹⁵¹ Κράνη, Δ. σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη ο.π., σελ. 135.

προς την εκτέλεση της απόφασης που διατάζει την επιστροφή του παιδιού,¹⁵² δικαιολογείται από το γεγονός ότι η απόφαση αυτή έχει λάβει υπόψη της και οφείλει να εκτιμήσει τους λόγους και τις αποδείξεις που οδήγησαν το κράτος της απαγωγής στην έκδοση απορριπτικής απόφασης για την επιστροφή του παιδιού σύμφωνα με το άρθρο 13 της Σύμβασης. Με τη διάταξη αυτή απονέμεται κυριαρχικός ρόλος στις αρμόδιες δικαστικές ή διοικητικές αρχές του κράτους προέλευσης του παιδιού ως προς την επίλυση του ζητήματος της επιστροφής ή μη του παιδιού στο κράτος της προέλευσής του. Πρόκειται για μία άτυπη σχέση ιεραρχίας μεταξύ των αποφάσεων που εκδίδονται από το κράτος προέλευσης του παιδιού και αυτών που εκδίδονται από το κράτος της απαγωγής, η οποία, κάμπτοντας την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης που αναφέρεται στην 21η αιτιολογική σκέψη του Κανονισμού,¹⁵³ προσβλέπει στην ανάγκη προστασίας του παιδιού έναντι των επιπτώσεων που θα του επιφέρει η παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση.¹⁵⁴

Αντίστοιχη προς τη διάταξη της παρ.8 του άρθρου 11 είναι η διάταξη του άρθρου 29 παρ. 6 του νέου Κανονισμού 2019/1111, που ορίζει ότι η απόφαση που ρυθμίζει ουσιαστικά το ζήτημα της επιμέλειας και διατάσσει και την επιστροφή του παιδιού, είναι εκτελεστή κατά το κεφάλαιο IV του Κανονισμού, Ειδικότερα, η απόφαση αυτή αναγνωρίζεται και εκτελείται και στα άλλα κράτη μέλη χωρίς καμία ειδική διαδικασία. Και σε αυτήν την περίπτωση, η εκτελεστότητα της απόφασης αυτής δεν επηρεάζεται από την απόφαση περί μη επιστροφής του παιδιού που έχει ήδη εκδοθεί από το κράτος απαγωγής, με βάση του λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 13 της Σύμβασης της Χάγης.

γ. Αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων – Κατάργηση του exequator

Η αναγνώριση και η εκτέλεση της απόφασης που διατάζει την επιστροφή του παιδιού στο περιβάλλον από το οποίο απομακρύνθηκε και στα πρόσωπα που το φροντίζουν, συναρτάται άμεσα προς το συμφέρον του. Ο Κανονισμός 2201/2003, στα άρθρα 41 παρ.1 εδ α και 42 παρ.1 εδ.α, θέτει τις προϋποθέσεις για την αναγνώριση και εκτέλεση των αποφάσεων επικοινωνίας ή επιστροφής του τέκνου. Βασικό προαπαιτούμενο αποτελεί η ύπαρξη εκτελεστής απόφασης επιστροφής του παιδιού. Καθώς δεν απαιτείται τελεσιδικία, μπορούν να εκτελεστούν και αποφάσεις προσωρινά εκτελεστές αλλά και οποιεσδήποτε άλλες αποφάσεις που αποτελούν με μόνη την έκδοσή τους, εκ του νόμου εκτελεστούς τίτλους.¹⁵⁵ Πάντως ακόμη και εάν το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει την εκτελεστότητα απευθείας εκ του νόμου παρά ενδεχόμενη προσφυγή, απόφασης που διατάσσει την επιστροφή του παιδιού, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 11 παρ.8, το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης, μπορεί να κηρύξει την απόφαση εκτελεστή, σύμφωνα με το άρθρο 42 παρ.1 εδ. β. Ουσιώδης προϋπόθεση για την απευθείας εκτέλεση αυτών των αποφάσεων, είναι η ύπαρξη πιστοποιητικού, το οποίο εκδίδεται από το δικαστήριο του

¹⁵² Το ΔΕΚ στην υπόθεση Inga Rinau C-195/2008 ο.π. Σκέψη 63-66, έκρινε ότι απόφαση του Δικαστηρίου του κράτους μέλους προέλευσης, που εκδόθηκε κατά το άρθρο 11 παρ. 8 του Κανονισμού, απολαύει δικονομικής αυτοτέλειας και υπερισχύει προγενέστερης απόφασης, με την οποία το δικαστήριο κράτους μέλους της απαγωγής απέρριψε αίτημα επιστροφής του τέκνου βάσει του άρθρου 13 της Σύμβασης της Χάγης.

¹⁵³ Η 21η αιτιολογική σκέψη του Κανονισμού 2201/2003 ορίζει ότι “Η αναγνώριση και η εκτέλεση αποφάσεων που εκδίδονται σε κράτος μέλος θα πρέπει να βασίζεται στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και οι λόγοι της μη αναγνώρισης θα πρέπει να περιορίζονται στον ελάχιστο αναγκαίο βαθμό”

¹⁵⁴ Κράνη Δ. σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη ο.π, σελ. 137.

¹⁵⁵ Πίψου Λ.ο.π. σελ. 177

κράτους προέλευσης, σύμφωνα με το υπόδειγμα που επισυνάπτεται στο παράρτημα IV που συνοδεύει τον Κανονισμό. Η έκδοση του πιστοποιητικού προϋποθέτει εκτελεστική απόφαση που διατάσσει την επιστροφή του παιδιού σύμφωνα με το άρθρο 11 αριθ. 8, δηλαδή θα πρέπει να έχει προηγηθεί η έκδοση απόφασης που απαγορεύει την επιστροφή του παιδιού, για λόγους που ανάγονται στο άρθρο 13 της Σύμβασης της Χάγης.¹⁵⁶ Το πιστοποιητικό εκδίδεται από το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης¹⁵⁷ εφόσον έχουν πληρωθεί οι προϋποθέσεις που ορίζονται στην παρ. 2 του άρθρου 42. Ειδικότερα, εξετάζεται εάν παρασχέθηκε στο παιδί η δυνατότητα ακρόασης εκτός αν αυτό αντενδείκνυται λόγω της ηλικίας ή του βαθμού ωριμότητάς του, εάν τα μέρη είχαν δυνατότητα ακρόασης και εάν το δικαστήριο εξέδωσε την απόφασή του, λαμβάνοντας υπόψη του λόγους και τα αποδεικτικά στοιχεία που οδήγησαν το δικαστήριο του κράτους μέλους της απαγωγής στην έκδοση της απορριπτικής της επιστροφής απόφασης κατ'εφαρμογή του άρθρου 13 της Σύμβασης της Χάγης. Επίσης στην περίπτωση που το δικαστήριο λαμβάνει μέτρα για να διασφαλίσει την προστασία του παιδιού μετά την επιστροφή του, στο κράτος μέλος της συνήθους διαμονής του, το πιστοποιητικό θα πρέπει να αναφέρει τις λεπτομέρειες των μέτρων αυτών.¹⁵⁸ Η παράθεση των στοιχείων που λήφθηκαν υπόψη καθώς και η αξιολόγησή τους από το δικαστήριο, θα πρέπει να προκύπτουν με σαφήνεια από το αιτιολογικό της απόφασης.¹⁵⁹ Το πιστοποιητικό που εκδίδεται με σκοπό τη διευκόλυνση εκτέλεσης της αποφάσεως επιστροφής του παιδιού, δεν επιδέχεται την άσκηση ενδίκου μέσου, ωστόσο δύναται να κινηθεί διαδικασία διόρθωσης αυτού, εάν δεν αποδίδει ορθώς το περιεχόμενο της απόφασης.¹⁶⁰ Ωστόσο ζητήματα που άπτονται της βασιμότητας της ίδιας της απόφασης, όπως η πλήρωση των προϋποθέσεων για την έκδοσή της, εξετάζονται από το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο. Συνακόλουθα, αίτηση αναστολής εκτέλεσεως της αποφάσεως για την οποία έχει εκδοθεί πιστοποιητικό, μπορεί να κριθεί μόνο από το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης με τις διατάξεις της *lex fori*.¹⁶¹ Πάντως ο κοινοτικός νομοθέτης, έχοντας ως σημείο αναφοράς, το συμφέρον του παιδιού, εισάγει ένα λόγο μη εκτέλεσης της πιστοποιημένης απόφασης, ο οποίος συνίσταται στην τυχόν ασυμβατότητά της με μεταγενέστερη εκτελεστική απόφαση σύμφωνα με το άρθρο 47 αριθ.2 εδ, 2 του Κανονισμού.¹⁶²

7. Το συμφέρον του παιδιού.

Καθώς η έννοια του συμφέροντος του παιδιού, κυριαρχεί και διαποτίζει όλο το περιεχόμενο της Σύμβασης της Χάγης αλλά και των διατάξεων του Κανονισμού 2201/2003 και του νέου Κανονισμού 2019/1111, η ενότητα αυτή βρίσκει τη θέση της στο σημείο αυτό λίγο πριν από την ολοκλήρωση της εργασίας. Πρόκειται για ευρεία και αόριστη έννοια, γεγονός που σε αρκετές περιπτώσεις καθιστά ιδιαίτερος δυσχερή την οριοθέτησή της. Στην πραγματικότητα πρόκειται για έννοια με περιφέρεια κατά πολύ μεγαλύτερη από τον πυρήνα της, που την καθιστά

¹⁵⁶ Σταματιάδη Δ, σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη ο.π, σελ. 366

¹⁵⁷ Για την Ελλάδα, αρμόδιο δικαστήριο είναι το Μονομελές Πρωτοδικείο.

¹⁵⁸ Άρθρο 42 παρ.2 εδ, β του Κανονισμού.

¹⁵⁹ Σταματιάδη Δ, σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη ο.π, σελ. 366.

¹⁶⁰ Γεωργουλέα Ν. σε Τσούκα Χ, ο.π σελ. 356 – 357.

¹⁶¹ Σταματιάδη Δ, σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη ο.π, σελ. 365 με παραπομπή 6 σε ΔΕΚ 01-07-2010, *Povse v. Alprago*, C-211/10 PPU σκέψη 73 και 82. και ΔΕΚ 22-12-2010 *Zarraga v. Pelz*, C-491/10 PPU σκέψη 50.

¹⁶² Σταματιάδη Δ, ο.π σελ. 365.

περισσότερο κοινωνιολογικό μοντέλο και λιγότερο νομική έννοια.¹⁶³ Για την εξειδίκευση της αόριστης αυτής νομικής έννοιας, δεν παρέχονται από τον νομοθέτη εκ των προτέρων προσδιοριστικά στοιχεία, αλλά εξετάζονται, ιδίως από τον εφαρμοστή του δικαίου, όλα τα επωφελή και πρόσφορα στοιχεία και περιστάσεις που συμβάλουν με θετικό τρόπο, στην κατάσταση του παιδιού, σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Στο ελληνικό ουσιαστικό δίκαιο, το συμφέρον του τέκνου ως έννοια, προκύπτει έμμεσα, από τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη γονική μέριμνα και συνίσταται ιδίως στην εξασφάλιση στέγης, τροφής, ένδυσης, εκπαίδευσης, πειθαρχίας, εύλογης τιμωρίας και επίβλεψης εν γένει μέχρι την ενηλικίωση του παιδιού.¹⁶⁴ Επίσης στο πεδίο του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, το συμφέρον του τέκνου λειτουργεί προς το σκοπό της ανεύρεσης και εφαρμογής του δικαίου που θα εξασφαλίσει τα ανωτέρω επιμέρους στοιχεία κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο καθώς και εφαρμογή του δικαίου αυτού από το καταλληλότερο δικαστήριο.¹⁶⁵ Στην περίπτωση που εξετάζουμε, αυτήν της διεθνούς απαγωγής, η εξειδίκευση της έννοιας του συμφέροντος του παιδιού θα πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τη γενική κατευθυντήρια γραμμή του προοιμίου της Σύμβασης της Χάγης αλλά και των Κανονισμών 2201/2003 και 2019/1111, που εδράζει την προστασία του συμφέροντος του παιδιού στην άμεση επαναφορά του στην προηγούμενη από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του κατάσταση. Η στάση αυτή δικαιολογείται από την ανάγκη του παιδιού να επιστρέψει στο οικείο και ασφαλές οικογενειακό του περιβάλλον, από το οποίο αποσπάστηκε βίαια αλλά και από τη γενικότερη αντίληψη ότι το συμφέρον του παιδιού έγκειται στο να του αναγνωρίζεται η ιδιότητά του ως υποκείμενου του δικαίου και να μη μεταφέρεται ως πακέτο ιδιοκτησίας των γονέων του από χώρα σε χώρα με τις δικές του ανάγκες και τα δικά του δικαιώματα.¹⁶⁶ Στο πεδίο της Σύμβασης της Χάγης, το άρθρο 8 καθορίζει τις προϋποθέσεις έναρξης της διαδικασίας για την επιστροφή του παιδιού. Συγκεκριμένα, από τη διάταξη αυτή προβλέπεται ότι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή η οργάνωση που ισχυρίζονται ότι ένα παιδί μετακινήθηκε ή κατακρατήθηκε κατά παραβίαση δικαιώματος επιμελείας, μπορούν να απευθυνθούν είτε στην Κεντρική Αρχή του τόπου της συνήθους διαμονής του παιδιού, είτε σ' αυτήν οποιουδήποτε άλλου Συμβαλλόμενου Κράτους, για να τους παράσχουν τη συνδρομή τους, με σκοπό να εξασφαλιστεί η επιστροφή του παιδιού. Στο ίδιο άρθρο αναφέρονται όλα τα στοιχεία που θα πρέπει να περιέχει η αίτηση για να είναι πλήρης και να διευκολύνει τις αρχές. Η έννοια του συμφέροντος του παιδιού ανευρίσκεται και στις αιτιολογικές σκέψεις 12 και 13 του Κανονισμού 2201/2003,¹⁶⁷ όπου τονίζεται ότι οι κανόνες αρμοδιότητας καθοδηγούνται από την αρχή του συμφέροντος του παιδιού και ειδικότερα του κριτηρίου της εγγύτητας. Επίσης και στην αιτιολογική σκέψη 33¹⁶⁸ τονίζεται ότι σκοπός του Κανονισμού είναι η διασφάλιση της τήρησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων του παιδιού, τα οποία αναγνωρίζει το άρθρο 24 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρακτικά η σημασία που αποδίδουν τα παραπάνω ενωσιακά νομοθετικά κείμενα στο συμφέρον του παιδιού, αποτυπώνεται στη δυνατότητα παρέκκλισης από τη γενική δικαιοδοτική βάση της συνήθους διαμονής του άρθρου 8 § 1 του Κανονισμού 2201/2003 και την αποδοχή των αποκλειστικών δικαιοδοτικών βάσεων των άρθρων 9, 10 και 12. Μάλιστα προς το σκοπό

¹⁶³ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ο.π. σελ.44

¹⁶⁴ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. σελ.47

¹⁶⁵ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. σελ.48

¹⁶⁶ Δούμπη Ι, Καίρια ζητήματα ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου από την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης της Χάγης για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών (Κυρωτικός Νόμος 2102/1992), Ελλ. Δικ/νη 1, 1998, σελ. 24-37..

¹⁶⁷ Βλ. αντίστοιχα αιτιολογικές σκέψεις 20 και 22 του Κανονισμού 2019/1111.

¹⁶⁸ Βλ. αντίστοιχα αιτιολογική σκέψη 19 του Κανονισμού 2019/1111

διευκόλυνσης της παρέκτασης διεθνούς δικαιοδοσίας και σε υποθέσεις παιδιών που δεν έχουν τη συνήθη διαμονή τους σε κράτος μέλος και ως εκ τούτου, βρίσκονται εκτός των ρυθμίσεων του Κανονισμού, η § 4 του άρθρου 12¹⁶⁹ με την οποία καθιερώνει ένα είδος *forum necessitatis*, εισάγει δηλαδή ένα τεκμήριο με το οποίο θα διευκολυνθεί η θεμελίωση της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις περιπτώσεις εκείνες που το τέκνο δεν έχει συνήθη διαμονή ούτε σε κράτος μέλος της ΕΕ ούτε σε συμβαλλόμενο κράτος στη Σύμβαση της Χάγης του 1996. Η εν λόγω παρέκταση είναι επιτρεπτή όταν πραγματοποιείται με γνώμονα το συμφέρον του τέκνου και μόνο όταν εκτιμάται ότι η διεξαγωγή της διαδικασίας είναι αδύνατη στο εν λόγω τρίτο κράτος. Το ίδιο, λοιπόν, τεκμήριο είναι αμάχητο, όταν η σχετική δίκη γονικής μέριμνας είναι αδύνατη στο τρίτο κράτος συνήθους διαμονής του τέκνου και μαχητό, όταν προκύπτει ότι παρ' όλη την ύπαρξη συνήθους διαμονής του τέκνου σε ένα τέτοιο κράτος, δεν είναι προς το συμφέρον του η κατά παρέκταση θεμελίωση διεθνούς δικαιοδοσίας σε κράτος δεσμευόμενο από τον Κανονισμό.¹⁷⁰ Αντίστοιχα, η διάταξη του άρθρου 7 § 2 του νέου Κανονισμού 2019/1111, αναγνωρίζοντας την ανάγκη διαφύλαξης του συμφέροντος του παιδιού, εισάγει απόκλιση από τη γενική δικαιοδοτική βάση της συνήθους διαμονής της § 1 υπέρ των δικαιοδοτικών βάσεων των άρθρων 8, 9 και 10. Επίσης και η διάταξη του άρθρου 13 του Κανονισμού 2201/2003¹⁷¹ διαπνεόμενη από την αρχή του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού, εφαρμόζεται στην περίπτωση που καμμία από τις παραπάνω δικαιοδοτικές βάσεις δεν έχει καταφέρει να ευδοκιμήσει για τη θεμελίωση δωσιδικίας των δικαστηρίων ορισμένου κράτους μέλους, ανάγοντας σε δικαιοδοτικό σύνδεσμο το πραγματικό γεγονός της φυσικής παρουσίας του παιδιού σε ορισμένο κράτος μέλος, τα δικαστήρια ή άλλη αρχή του οποίου επιλαμβάνεται της υπόθεσης γονικής μέριμνας κατά τον κρίσιμο χρόνο.¹⁷² Κατ'αυτή την έννοια η φυσική παρουσία του παιδιού σε κράτος μέλος συνιστά δικαιοδοτικό σύνδεσμο ανάγκης, (*forum necessitatis*), με το κριτήριο της εγγύτητας να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον καθορισμό της.

Το ΕΔΔΑ εξετάζει συχνά υποθέσεις απαγωγής παιδιών, τις οποίες χειρίζεται κατά κανόνα με γνώμονα τις διατάξεις της Συνθήκης της Χάγης ως προς την ερμηνεία του άρθρου 8. Κατά την εξέταση των υποθέσεων αυτών το ΕΔΔΑ αναπόφευκτα διεξάγει ανάλυση του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού. Η θέση του Δικαστηρίου επί του θέματος αυτού έχει αποτυπωθεί σε αρκετές αποφάσεις¹⁷³. Ενδεικτικά αναφέρονται η υπόθεση *Neulinger και Shuruk κατά Ελβετίας*,¹⁷⁴ και η υπόθεση *X. κατά Λετονίας*.¹⁷⁵ Την πρώτη υπόθεση εισήγαγε ενώπιον του

¹⁶⁹ «Όταν το παιδί έχει τη συνήθη διαμονή του εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε κράτος μέλος μη μέρος της σύμβασης της Χάγης της 19ης Οκτωβρίου 1996 σχετικά με την αρμοδιότητα, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση, την εκτέλεση και τη συνεργασία σε θέματα γονικής μέριμνας και μέτρων προστασίας του παιδιού, η αρμοδιότητα η οποία βασίζεται στο παρόν άρθρο θεωρείται ότι είναι προς το συμφέρον του παιδιού ιδίως όταν μια διαδικασία παρίσταται αδύνατη στο εν λόγω τρίτο κράτος.»

¹⁷⁰ Κράνη Δ, σε Π. Αρβανιτάκη – Ε. Βασιλακάκη, Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003, ο.π σελ. 151, 152.

¹⁷¹ Αντίστοιχη ρύθμιση εισάγει το άρθρο 11 του Κανονισμού 2019/1111.

¹⁷² Βλ. ΔΕΚ 2.4.2009, *Korkein Hallinto Oikeus*, C-523/2007, Συλλ. Νομολ. 2009.I-2805.σκέψη 43.

¹⁷³ *Neulinger και Shuruk κατά Ελβετίας*, απόφαση της 12ης Ιουλίου 2012 στην προσφυγή αριθ. 14737/09, *Šneerson και Kampanella κατά Ιταλίας*, τελική απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2011· απόφαση της 10ης Ιουλίου 2012 στην προσφυγή αριθ. 4320/11, *B κατά Βελγίου*, τελική απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2012, και απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2011 στην προσφυγή αριθ. 27853/09, *X κατά Λετονίας*· η τελευταία υπόθεση παραπέμφθηκε στο τμήμα μείζονος συνθέσεως, η απόφαση του οποίου εκδόθηκε στις 26 Νοεμβρίου 2013.

¹⁷⁴ ΕΔΔΑ, *Neulinger και Shuruk κατά Ελβετίας*, τμήμα μείζονος συνθέσεως, αριθ. 41615/07, 6 Ιουλίου 2010, διαθέσιμη στη βάση δεδομένων INCADAT

¹⁷⁵ ΕΔΔΑ *X. κατά Λετονίας*, τμήμα μείζονος συνθέσεως, αριθ. 27853/09, 26 Νοεμβρίου 2013, σκ. 101, 106, 107 και 115-119.

ΕΔΔΑ μια μητέρα η οποία μετακίνησε τον γιο της από το Ισραήλ στην Ελβετία, παραβιάζοντας τις ισχύουσες ρυθμίσεις για την άσκηση της γονικής μέριμνας. Ο πατέρας κατέθεσε προσφυγή κατά τις διατάξεις της Σύμβασης της Χάγης και οι ελβετικές αρχές διέταξαν την επιστροφή του παιδιού στο Ισραήλ. Κατά την εκτίμηση του δικαστηρίου, απαραίτητη προϋπόθεση για την επιστροφή του παιδιού στο Ισραήλ ήταν να συνοδεύεται από τη μητέρα του. Το μέτρο αυτό ενέπιπτε στις ρυθμίσεις που μπορούσαν να επιβάλλουν οι εθνικές αρχές στο πλαίσιο της ευχέρειάς τους στο ζήτημα αυτό. Εντούτοις, για την αξιολόγηση της συμμόρφωσης με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ ήταν αναγκαίο να ληφθούν υπόψη τυχόν εξελίξεις που συντελέστηκαν μετά την έκδοση της απόφασης του ομοσπονδιακού δικαστηρίου που διέτασσε την επιστροφή του παιδιού. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το παιδί ήταν Ελβετός υπήκοος και είχε ενταχθεί αρμονικά στο περιβάλλον της χώρας, στην οποία διέμενε αδιάλειπτα επί μια τετραετία περίπου. Μολονότι βρισκόταν ακόμη σε ηλικία που επέτρεπε σημαντικά περιθώρια προσαρμογής, το ενδεχόμενο εκ νέου εκρίζωσής του θα είχε πιθανότατα σοβαρές συνέπειες για εκείνον και έπρεπε να σταθμιστεί έναντι του όποιου οφέλους θα αποκόμιζε. Σημειώνεται επίσης ότι της μετακίνησης του παιδιού είχε προηγηθεί η επιβολή περιορισμών επί των δικαιωμάτων πρόσβασης του πατέρα. Επίσης, έκτοτε ο πατέρας είχε ξαναπαντρευτεί δύο φορές και είχε γίνει ξανά πατέρας, παραλείποντας ωστόσο να καταβάλλει διατροφή για την κόρη του. Το ΕΔΔΑ διατύπωσε αμφιβολίες ως προς το κατά πόσο οι συνθήκες αυτές θα ήταν ευνοϊκές για την ευημερία και την ανάπτυξη του παιδιού. Όσον αφορά τη μητέρα, η επιστροφή της στο Ισραήλ θα την εξέθετε σε κίνδυνο να της επιβληθούν ποινικές κυρώσεις, όπως ποινή φυλάκισης. Ήταν σαφές ότι μια τέτοια εξέλιξη δεν εξυπηρετούσε το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού, δεδομένου ότι η μητέρα του ήταν το μοναδικό πρόσωπο με το οποίο είχε σχέση κατανόησης. Επομένως, η άρνηση της μητέρας να επιστρέψει στο Ισραήλ δεν ήταν απολύτως αδικαιολόγητη. Επιπλέον ο πατέρας δεν είχε ζήσει ποτέ μόνος με το παιδί και δεν το είχε δει αφότου είχε φύγει, σε ηλικία δύο ετών. Λαμβάνοντας υπόψη τα προεκτεθέντα, το ΕΔΔΑ δεν επείσθη ότι η επιστροφή του παιδιού στο Ισραήλ θα εξυπηρετούσε το υπέρτατο συμφέρον του. Όσον αφορά τη μητέρα, τυχόν επιστροφή της στο Ισραήλ θα συνιστούσε δυσανάλογη παρέμβαση σε σχέση με το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής της ζωής. Συνεπώς, η εκτέλεση της απόφασης που διέτασσε την επιστροφή του παιδιού στο Ισραήλ θα επέφερε παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ.¹⁷⁶

Στη δεύτερη υπόθεση, Χ κατά Λετονίας, το Δικαστήριο, με πλειοψηφία εννέα έναντι οκτώ ψήφων, προσπάθησε να αποσαφηνίσει ορισμένες παλαιότερες δηλώσεις του όσον αφορά την προσέγγιση που θα πρέπει να ακολουθείται σχετικά με τη σχέση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Σύμβασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της σύμβασης της Χάγης για την απαγωγή παιδιών, ιδίως όσον αφορά τη στάθμιση του συμφέροντος του παιδιού και των γονέων, όταν η υπόθεση συνεπάγεται την εξαίρεση από τον κανόνα της επιστροφής του παιδιού που ορίζεται στο άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) της τελευταίας. Ειδικότερα, το Δικαστήριο δήλωσε ότι οι παρατηρήσεις του επί του θέματος στην απόφασή του τμήματος μείζονος συνθέσεως στην υπόθεση Neullinger και Shuruk κατά Ελβετίας, δεν πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι θεσπίζουν κάποια αρχή που πρέπει να εφαρμόζουν τα εθνικά δικαστήρια των κρατών που είναι μέρη της σύμβασης της Χάγης. Το Δικαστήριο περιέγραψε τους παράγοντες που, κατά την άποψή του, θα έπρεπε να συντρέχουν για να επιτευχθεί αρμονική ερμηνεία της ευρωπαϊκής σύμβασης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και της Σύμβασης της Χάγης. Το δικαστήριο στο οποίο απευθύνεται η αίτηση πρέπει να λαμβάνει ουσιαστικά υπόψη παράγοντες που ενδέχεται να συνιστούν εξαίρεση για την επιστροφή του παιδιού δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης και να

¹⁷⁶ Handbook rights child ELL Ευρωπαϊκή Νομοθεσία για το παιδί, σελ. 105- 106.

λαμβάνει αιτιολογημένη απόφαση. Τα στοιχεία θα πρέπει στη συνέχεια να αξιολογούνται βάσει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Συνεπώς, κατά την κρίση του ΕΔΔΑ, τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να εξετάζουν όχι μόνο τους βάσιμους ισχυρισμούς περί «σοβαρού κινδύνου» σε περίπτωση επιστροφής του παιδιού, αλλά οι αποφάσεις τους πρέπει επίσης να αναφέρουν τους ειδικούς λόγους με βάση τα περιστατικά της υποθέσεως. Τόσο η άρνηση να ληφθούν υπόψη οι αντιρρήσεις για την επιστροφή όσο και η ανεπαρκής αιτιολόγηση της απόρριψης των ενστάσεων αυτών στην απόφαση, αντίκεινται στις απαιτήσεις του άρθρου 8 της Σύμβασης και επίσης στον στόχο και τον σκοπό της σύμβασης της Χάγης. Στη συνέχεια, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, εφόσον το προοίμιο της σύμβασης της Χάγης προβλέπει την επιστροφή των παιδιών «στο κράτος της συνήθους διαμονής τους», τα δικαστήρια πρέπει να βεβαιώνονται ότι παρέχονται επαρκείς εγγυήσεις κατά τρόπο πειστικό σε αυτή τη χώρα και, εάν συντρέχει γνωστός κίνδυνος, ότι έχουν ληφθεί συγκεκριμένα μέτρα προστασίας.¹⁷⁷

8. Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής για θέματα απαγωγών.

Ενας σημαντικός θεσμός που λειτουργεί στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, είναι αυτός του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή για θέματα απαγωγών ανηλίκων, με βασική αποστολή του να συνδράμει τους γονείς ώστε να καταλήξουν στην πιο επωφελή, προς το συμφέρον του τέκνου τους, λύση. Για την εκπλήρωση του στόχου αυτού, ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής, επικουρείται από ομάδα ειδικών. Εφόσον οι προσπάθειες του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή ευοδωθεί και γίνει δεκτή κάποια συμβιβαστική λύση, υπογράφεται από τους γονείς ιδιωτικό συμφωνητικό, το οποίο παρουσιάζεται ενώπιον των Δικαστηρίων ώστε να περιβληθεί το νόμιμο τίτλο, να αναγνωρισθεί και να κηρυχθεί εκτελεστό και σε άλλες χώρες. Η επιτυχής έκβαση της παρέμβασης του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή, έχει ως αποτέλεσμα την επιτάχυνση των διαδικασιών και την παράκαμψη της δικαστικής οδού ¹⁷⁸, γεγονός που λειτουργεί προς την εξυπηρέτηση του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού.

¹⁷⁷ Handbook rights child ELL Ευρωπαϊκή Νομοθεσία για το παιδί, σελ. 106 – 107.

¹⁷⁸ Γεωργουλέα Ν.σε Τσούκα Χ, ο.π. σελ. 358.

Γ. ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΚΕΨΕΙΣ

Το φαινόμενο της διεθνούς απαγωγής παιδιών δεν είναι χαρακτηριστικό της σύγχρονης εποχής αλλά απασχολεί την κοινωνία διαχρονικά. Επιχειρώντας έναν χαρακτηρισμό του φαινομένου αυτού, θα μπορούσε να πει κανείς ότι πρόκειται περισσότερο για πραγματικό – κοινωνικό και δευτερευόντως για νομικό ζήτημα. Η απόσπαση του παιδιού – κατά κανόνα από τον ένα γονέα του – με βίαιο ή απατηλό τρόπο, η απομάκρυνσή του από το οικείο και ασφαλές γι'αυτό οικογενειακό περιβάλλον και από το πρόσωπο που το φροντίζει και η εγκατάστασή του σε μία άγνωστη χώρα, όπου συχνά ζει σαν φυγάς ώστε να μην εντοπιστεί από τον άλλο γονέα που το αναζητά¹⁷⁹ αποτελεί έντονο ψυχοτραυματικό γεγονός, ικανό να δημιουργήσει στο παιδί συναισθήματα φόβου, ανασφάλειας και αβεβαιότητας, οι συνέπειες των οποίων δεν υποχωρούν με τη λήξη της απαγωγής. Σε επίπεδο δικαίου, η έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους, διαθέτει κυρωτικούς κανόνες για την προληπτική, κυρίως όμως για την κατασταλτική αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού.¹⁸⁰ Πάντως ανεξάρτητα από την ποινική μεταχείριση του γονέα που μετακινεί ή κατακρατεί παράνομα το παιδί του, το ζητούμενο σε μία υπόθεση απαγωγής είναι η άμεση και ασφαλής επιστροφή του παιδιού, δηλαδή η επαναφορά του status quo ante. Η διεθνής έννομη τάξη αντιλαμβανόμενη από νωρίς τις πολυσήμαντες συνέπειες του φαινομένου των διεθνών απαγωγών, δημιούργησε μέσω της Σύμβασης της Χάγης του 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών, ένα πλέγμα προστασίας του συμφέροντος του παιδιού αλλά και του γονέα του, ο οποίος υφίσταται άμεση προσβολή στο δικαίωμά του της επιμέλειας ή της επικοινωνίας του με το παιδί. Όπως ήδη αναφέρθηκε, πρόκειται για μία από τις πιο επιτυχημένες συμβάσεις, της οποίας η συχνή πρακτική εφαρμογή επιβεβαιώνεται από την πλούσια νομολογία των δύο σημαντικότερων δικαστηρίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του ΔΕΕ, το οποίο ελέγχει την εφαρμογή της ενωσιακής νομοθεσίας και του ΕΔΔΑ, το οποίο ελέγχει την ορθή εφαρμογή της ΕΣΔΑ.¹⁸¹ Η επιτυχία της “επαναστατικής” και “απομακρυσμένης από τα παραδοσιακά πρότυπα” σύμβασης, όπως έχει χαρακτηριστεί από τους Droz/Dyer¹⁸² οφείλεται στη συνεργασία των κρατών μελών που προϋποθέτει σχέσεις αμοιβαίας εμπιστοσύνης¹⁸³ και στοχεύει στην ικανοποίηση του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού. Από την άλλη πλευρά, στο πεδίο του ενωσιακού δικαίου, ο κοινοτικός νομοθέτης με τον Κανονισμό 2201/2003 και ήδη με το νέο Κανονισμό 2019/1111, που εφαρμόζονται αυτόματα από τα δικαστήρια των κρατών μελών, ρυθμίζει τις ενδοευρωπαϊκές απαγωγές παιδιών με κανόνες που αλληλοσυμπληρώνονται με τις διατάξεις της Σύμβασης της Χάγης, με κοινό στόχο αφενός την πρόληψη των διεθνών απαγωγών, εντός του εδάφους της Ε.Ε και αφετέρου την αποτελεσματική αντιμετώπιση των συνεπειών τους. Ο Κανονισμός 2201/2003, ήδη από το Προοίμιο, στην αιτιολογική σκέψη 17, διατυπώνει emphaticά την αλληλεπίδραση των διατάξεών του με αυτών της Σύμβασης της Χάγης,¹⁸⁴ ενώ

¹⁷⁹ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. σελ.7

¹⁸⁰ Στην Ελλάδα, η ποινική μεταχείριση για την αρπαγή ανηλίκου προβλέπεται στο άρθρο 324 ΠΚ.

¹⁸¹ Βλ. σχετ. Διπλωματική Εργασία της Μαρίας Αρδαβάνη, με τίτλο “Οι αστικές πτυχές της διεθνούς απαγωγής παιδιών στον ευρωπαϊκό χώρο – Ισχύον νομικό καθεστώς και προοπτικές βελτιώσεως”, ΕΚΠΑ, Νοέμβριος 2018, σελ. 136, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα pergamos.lib.uoa.gr, τελευταία προσπέλαση 30 Νοεμβρίου 2020.

¹⁸² The Hague Conference and the Main Issues of Private International Law for the Eighties, Northwestern J.I.L. Bus 1981 σελ. 207, βλ. σχετικά Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. σελ 53.

¹⁸³ Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., ό. π. σελ 58

¹⁸⁴ “Σε περίπτωση παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης παιδιού, η επιστροφή του θα πρέπει να επιτυγχάνεται αμελλητί και για το λόγο αυτό θα πρέπει να εξακολουθήσει να ισχύει η σύμβαση της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου

παρέχει, προς κάλυψη των κενών της Σύμβασης, τους μηχανισμούς αναγνώρισης και εκτέλεσης των αποφάσεων, για την επιστροφή του παιδιού,¹⁸⁵ ζητήματα τα οποία προηγουμένως καταλείπονταν στις προβλέψεις των εθνικών δικαίων των συμβαλλόμενων κρατών. Αντίστοιχα και ο νέος Κανονισμός 2019/1111, στην αιτιολογική σκέψη 40, εκδηλώνοντας την πρόθεσή του για την “αμελλητί” επιστροφή του παιδιού που έχει μετακινηθεί ή κατακρατείται παράνομα, παραπέμπει άμεσα στις διατάξεις της Σύμβασης της Χάγης του 1980. Επίσης στο κεφάλαιο VIII, που ρυθμίζει τις σχέσεις του Κανονισμού με άλλες νομικές πράξεις και πολυμερείς συμβάσεις, παραθέτει ξεχωριστό άρθρο για τη Σύμβαση της Χάγης του 1980,¹⁸⁶ υποδηλώνοντας με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο την επιλογή του κοινοτικού νομοθέτη για παραπομπή στις διατάξεις ενός υφιστάμενου και εξαιρετικά επιτυχημένου, λόγω της ευρείας συναίνεσης των συμβαλλομένων κρατών, συμβατικού κειμένου, ενώ σημαντική συμβολή του Κανονισμού στην κάλυψη των κενών της Σύμβασης, συνιστά η κατάργηση του *exequatur* σε όλες τις υποθέσεις γονικής μέριμνας, συνεπώς και σε αυτές που ρυθμίζουν την επιμέλεια του παιδιού, οι οποίες πλέον εκτελούνται αυτόματα σε όλα τα κράτη μέλη.

Τα παραπάνω νομοθετήματα, το καθένα ξεχωριστά αλλά και στο πλαίσιο της μεταξύ τους αλληλεπίδρασης, έχουν επιτύχει να αντιμετωπίσουν με αποτελεσματικό τρόπο το ζήτημα των διασυνοριακών απαγωγών παιδιών. Τα συμβαλλόμενα κράτη, μέσω του μηχανισμού συνεργασίας των Κεντρικών Αρχών τους, προωθούν τους σκοπούς της Σύμβασης και του Κανονισμού. Σήμερα, η συνεργασία αυτή κρίνεται απαραίτητη, περισσότερο από ποτέ, ώστε καμία χώρα να μην αποτελεί καταφύγιο των υποψήφιων απαγωγέων. Επιπλέον μέτρα, όπως η διαρκής κατάρτιση των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών των συμβαλλόμενων κρατών σε ζητήματα οικογενειακού διεθνούς δικαίου, η άμεση και χωρίς χρονοβόρες διατυπώσεις, προσφυγή του ενδιαφερόμενου γονέα ή άλλου φυσικού ή νομικού προσώπου στο φυσικό του δικαστή, η στέλεχωση όλων των αρμοδίων φορέων και υπηρεσιών με εξειδικευμένο προσωπικό και η συνεχής ενημέρωση των πολιτών για τις δυνατότητες που παρέχει η νομοθεσία, μέσα από τη θετική συνεισφορά της τεχνολογίας, μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στην επίτευξη των σκοπών των παραπάνω νομοθετικών κειμένων, που είναι η διασφάλιση και η προστασία του “βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού”. Από όλα αυτά όμως, περισσότερο απαραίτητο είναι το ανθρώπινο πρόσωπο του Δικαστή που θα προσεγγίσει την κάθε περίπτωση ξεχωριστά και θα τείνει το χέρι του στο παιδί για να το οδηγήσει μακριά από την μεγάλη αυτή περιπέτεια.

1980, όπως συμπληρώνεται με τις διατάξεις του παρόντος κανονισμού και ειδικότερα του άρθρου 11”

¹⁸⁵ “Εάν η απόφαση αυτή συνεπάγεται την επιστροφή του παιδιού, η επιστροφή θα πρέπει να πραγματοποιείται χωρίς να απαιτείται προσφυγή σε καμία διαδικασία για την αναγνώριση και εκτέλεση της εν λόγω αποφάσεως στο κράτος μέλος στο οποίο βρίσκεται το απαχθέν παιδί”

¹⁸⁶ Άρθρο 96 “Αν το παιδί έχει μετακινηθεί ή κατακρατείται παράνομα σε κράτος μέλος άλλο από το κράτος μέλος στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση, οι διατάξεις της Σύμβασης της Χάγης του 1980 εξακολουθούν να εφαρμόζονται όπως συμπληρώνονται από τις διατάξεις των κεφαλαίων III και VI του παρόντος Κανονισμού. Όταν απόφαση που διατάσσει την επιστροφή του παιδιού δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης του 1980, η οποία εκδόθηκε σε ένα κράτος μέλος, πρέπει να αναγνωρισθεί και να εκτελεστεί σε άλλο κράτος μέλος έπειτα από περαιτέρω παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση του παιδιού, εφαρμόζεται το κεφάλαιο IV”.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γεωργιάδης Απ.** Οικογενειακό Δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα 2017, σελ. 563, 565.
- Γεωργίου Κ,** Ασφαλιστικά Μέτρα, τόμος 1, εκδόσεις Σάκκουλα 2015, σελ.179.
- Γεωργουλέας Ν. σε Τσούκα Χ. (επιμ.),** Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 333 – 360.
- Γραμματικάκη – Αλεξίου Α,** σε Γραμματικάκη – Αλεξίου Α./Παπασιώπη – Πασιά Ζ/Βασιλακάκη Ε, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα, Στ' έκδοση, 2017.
- Γραμματικάκη – Αλεξίου Α,** Η διεθνής απαγωγή παιδιών κατά τη Σύμβαση της Χάγης του 1980, εκδόσεις Σάκκουλα 1996.
- Davis S./Rosenblatt J./Galbraith T.,** International child abduction, Sweet & Maxwell, London 1993, σελ. 12,13.
- Κανελλοπούλου Ε σε Τσούκα Χ. (επιμ.),** Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 297 – 332.
- Κούρτης Β,** σε Αρβανιτάκη Π – Βασιλακάκη Ε, Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003, Βρυξέλλες Πα, κατ'άρθρο ερμηνεία, Για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, εκδόσεις Σάκκουλα, 2016, σελ. 399 - 496.
- Κράνης Δ,** σε Αρβανιτάκη Π – Βασιλακάκη Ε, Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003, Βρυξέλλες Πα, κατ'άρθρο ερμηνεία, Για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, εκδόσεις Σάκκουλα, 2016, σελ. 92 – 156
- Μπαλή Γ,** Οικογενειακόν Δίκαιον, εκδόσεις Π. Σάκκουλα, 1961, σελ. 298.
- Παμπούκης Χ,** Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Τόμος Ι, Γενικό Μέρος, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 106 – 107, 176 – 177.
- Σημαντήρας Κ,** Γενικά Αρχαί του Αστικού Δικαίου, εκδ. 1973, σελ. 126.
- Σταματιάδης Δ,** σε Αρβανιτάκη Π – Βασιλακάκη Ε, Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003, Βρυξέλλες Πα, κατ'άρθρο ερμηνεία, Για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, εκδόσεις Σάκκουλα, 2016, σελ. 497 – 506.
- Ταμαμίδης Α,** σε Αρβανιτάκη Π – Βασιλακάκη Ε, Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003, Βρυξέλλες Πα, κατ'άρθρο ερμηνεία, Για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, εκδόσεις Σάκκουλα, 2016, σελ. 203 - 228.
- Τσούκα Χ.** Οικογενειακό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Anton A., The Hague Convention on International Child Abduction, International and Comparative Law Quaterly 1981, σελ. 549

Απαλλαγάκη Χ.Α., Οι ρυθμίσεις του Κανονισμού 2201/2003 για τη διεθνή απαγωγή παιδιών, Αρμενόπουλος 2005, τεύχος 7, σελ. 1015-1024.

Βασιλακάκης Ευ., Η επιστροφή του απαχθέντος τέκνου κατά τον Κανονισμό Βρυξέλλες Ια και τη σχεδιαζόμενη τροποποίησή του, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου και Πολιτικής Δικονομίας (τεύχος 10/2017, Οκτώβριος 2017, σελ. 866 – 876.

Δούμης Ι., Καίρια ζητήματα ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου από την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης της Χάγης για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιού (Κυρωτικός Νόμος 2102/1992), Ελλ. Δικ/νη 1, 1998, σελ. 24-37.

Kruger T, and Samyn L. at Joynal of Private International Law, 2016, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://dx.doi.org/10.1080/17441048.2016.1151150>, τελευταία προσπέλαση 30/11/2020.

Lenaerts K. The Best Interests of the Child Always Come First: The Brussels IIBis Regulation and The European Court of Justice, Jurisprudence 2013, 20 (4), σελ. 1036-1037.

Perez – Vera E. Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention, HCCH Publications, 1982.

Πίπου Α. Αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας κατά τον Κανονισμό 2201/2003, Αρμενόπουλος 2005, τεύχος 2, σελ. 175-177.

Sampson M. The Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction: defences against return of o child, Cov. L.J 2001, 6.1, σελ 16.

ΆΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

Διπλωματική εργασία Αρδαβάνη Μαρίας, με τίτλο “Οι αστικές πτυχές της διεθνούς απαγωγής παιδιών στον ευρωπαϊκό χώρο – Ισχύον νομικό καθεστώς και προοπτικές βελτιώσεως”, ΕΚΠΑ Νοέμβριος 2018, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα pergamos.lib.uoa.gr, τελευταία προσπέλαση 30/11/2020.

Πρακτικός Οδηγός για την εφαρμογή του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια
Handbook rights child ELL Ευρωπαϊκή Νομοθεσία για το παιδί.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΔΕΕ

C-523/07,

C-497/2010 PPU (Mercedi)

C-111/2017 PPU (OL κατά PQ)

C-400/2010 PPU (McB/LE)

C-435/06

C-403/09 PPU (Jasna Detiček κατά Maurizio Sgueglia)

C-335/17, 31.5.2018 (Neli Valcheva κατά Γεωργίου Μπαμπαναράκη)

C-491/10 PPU, 22ας Δεκεμβρίου 2010.

C-195/08 PPU (Inga Rinau)

C-211/10 PPU (Povse v. Alpago)

C-491/10 PPU (Zarraga v. Pelz)

C-393/18 PPU

C-512/17

C-256/09 (Bianca Purrucker κατά Guillermo Valles Perez)

ΕΔΔΑ

Paradis and Others v. Germany (no 4783/03, 4.9.2007).

Raw and Others v. France (10131/2011)

Neulinger και Shrunk κατά Ελβετίας, τμήμα μείζονος συνθέσεως, αριθ. 41615/07, 6 Ιουλίου 2010, διαθέσιμη στη βάση δεδομένων INCADAT

Χ. κατά Λετονίας, τμήμα μείζονος συνθέσεως, αριθ. 27853/09, 26 Νοεμβρίου 2013, διαθέσιμη στη βάση δεδομένων INCADAT

ΔΙΕΘΝΗΣ

Chan v. Chow (2001 BCCA 276)

C v. S (A Minor) (1990), 2 F.L.R 442

Re J (A Minor) *The Times* 31.7.1990 (House of Lords).

Re A (Minors) (1991) 2 F.L.R 241

Re Petition for Coffield, 644 N.E 2d 662 (Ohio Ct App. 1994) διαθέσιμη στη βάση δεδομένων INCADAT.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΑΠ 432/2020

ΑΠ 1857/2011

ΑΠ 1382/1995

Εφ. Αθ. 2352/2019,

Εφ.Αθ. 1103/18

Εφ.Θεσ. 1259/2011

Εφ.Θεσ.1255/2005

Εφ. Δωδ. 46/2018

Εφ. Κέρκυρας 135/1994

ΜονΠρΑθ.713/2015,

ΜονΠρΚαβ 24/2009

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

http://www.hcch.net/index_en.phpact=conventions.status&cid=24#nonmem

<http://law.justia.com/cases/new-jersey/appellate-divisiopublished/1993/274-n-j-super-620-1.html>

<https://www.canlii.org/en/bc/bcca/doc/2001/2001bccca276/2001bccca276.html>

https://www.ministryofjustice.gr/?page_id=1207

<http://www.incadat.com/>

<http://dx.doi.org/10.1080/17441048.2016.1151150>

[NOMOS \(intrasoftware.com\)](http://intrasoftware.com)

[CURIA - Αρχική σελίδα - Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης \(europa.eu\)](http://europa.eu)

[Roszkowskiv. Roszkowski \(274 N.J. Super. 620 \(1993\)644 A.2d 1150, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα http://law.justia.com/cases/new-jersey/appellate-division/published/1993/274-n-j-super-620-1.html,](http://law.justia.com/cases/new-jersey/appellate-division/published/1993/274-n-j-super-620-1.html)